

УСВ

ЛІТАРАТУРА

І МАСТАЦТВА

18 чэрвеня

2004 г.

№25/4262

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

Навука, якая пачалася з паэм герольдаў

Разабрацца ў сутнасці герба дапамагае не што іншае, як геральдыка. Яна падзяляецца на тэарэтычную, якая займаецца вывучэннем гербаў, і практычную, якая адказвае за стварэнне новых гербаў. Сярод першых твораў па геральдыцы можна вылучыць паэмы паэтаў-герольдаў, якія з'явіліся ў другой палове XIII стагоддзя. І толькі з XVII стагоддзя геральдыка развіваецца як навука і выкладаецца ва ўніверсітэтах.

СТАР.

5

Алесь АДАМОВІЧ:

“Творы Васіля Быкава аб вайне грунтоўца на вострых драматычных, амаль трагедыійных сітуацыях. Усё ў іх вельмі напружана, таму што напружана пульсуе грамадзянскае сумленне пісьменніка. І, як гэта часта бывае, недахопы часам з'яўляюцца працягам вартасцяў кнігі”.

СТАР.

12-13

У гарадскім пасёлку Івянец Валожынскага раёна прайшлі ўрачыстасці, прымеркаваныя да дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Нягледзячы на не зусім спрыяльнае надвор'е, часам сыпаў дробны дождж, івячане зацікаўлена сачылі за правядзеннем конкурсу дзіцячага малюнка.

Янка ЗАЛУЖНЫ
Фота аўтара

РОССЫПЫ НАВІН

Адзначаны на кінафестывалі ў Х'юстане

Фільм "Анастасія Слуцкая" адзначаны ў дзвюх намінацыях на Сусветным кінафестывалі ў Х'юстане (ЗША). Карціна ўзнагароджана плацінавым прызам і дыпломам у катэгорыі "Прыгодніцкі фільм". За стварэнне касцюмаў для герояў кінастужкі Алена Ігруша і Жана Капуснікава атрымалі залаты прыз і дыпламы ў намінацыі "Мастак па касцюмах".

Усяго на конкурс Х'юстанскага кінафоруму прадстаўлена 59 мастацкіх карцін, а таксама дакументальныя і кароткаметражныя фільмы больш як з 20 краін свету. У рамках фестывалю адбыўся прэм'ерны паказ карціны "Анастасія Слуцкая" і прайшлі бліц-канферэнцыі з удзелам рэжысёра фільма Юрыя Ялхова.

Мікалай АНІШЧАНКА

Аншлаг на беларускамоўны спектакль

Нечаканы аншлаг — 200 глядачоў на 170 месцаў — перажыў не так даўно магілёўскі лялечны тэатр. Прычым, глядачы сабраліся на спектакль паводле беларускамоўнай казкі "Пра дзедку Міхедку, бабуку Агпuku і Катка-златога лабка".

Адміністрацыя тэатра тлумачыла знікненне з рэпертуару спектакля на беларускамоўным тым, што на такія пастаноўкі надзвычай цяжка сабраць глядачоў.

Н.Д.

Маўляў, не хочучь людзі глядзець спектаклі на беларускай мове. Сябры магілёўскай гарадской арганізацыі ТБМ прапанавалі кіраўніцтву тэатра дапамогу ў распусцісуджанні білетаў. Адміністрацыя пагадзілася запланаваны паказ спектакля на беларускай мове, пастаўленага кожны гадоў таму былым кіраўніком тэатра Алегам Жугждам, з умовай, каб усе месцы ў зале былі заняты.

Энтузіясты спрацавалі добра — толькі прафкам МДУ імя А.Куляшова зарэзерваваў 40 месцаў для дзяцей выкладчыкаў і супрацоўнікаў універсітэта. Натхнёны поспехам, калектыў тэатра вырашыў паўтарыць спектакль.

Міхась БОЛІНСКІ

Парадавалі выпускнікі

8 чэрвеня ў Нацыянальным акадэмічным тэатры балета РБ адбыўся выпускны канцэрт навуачна-Беларускага Дзяржаўнага харэаграфічнага каледжа. Цікавая і змястоўная праграма імпрэзы ўключала ў сябе: клас-канцэрт "Дарога да танца", аднаактовы балет на музыку Армсгеймера "Прывал кавалеры" і "папуры" — варыяцыі з розных балетаў Чайкоўскага, Пракоф'ева, Пуні, Мінкуса і інш. Сярод выступоўцаў былі лаўрэаты Міжнароднага конкурсу Іван Васільеў, Кацярына Алейнік, Ксенія Аўсянік, Марына Парамонава, Святлана Сіплатова, Таццяна Цілігузава і таксама артысты тэатра Юрый Кавалёў і Дзяніс Клімук. Музычны кіраўнік канцэрта — Андрэй Паранскі, мастацкі кіраўнік каледжа — Заслужаны дзеяч мастацтваў РБ Аляксандр Калядзенка.

ПРЕЗЕНТАЦЫІ

"Пяты акіян" Васіля Быкава

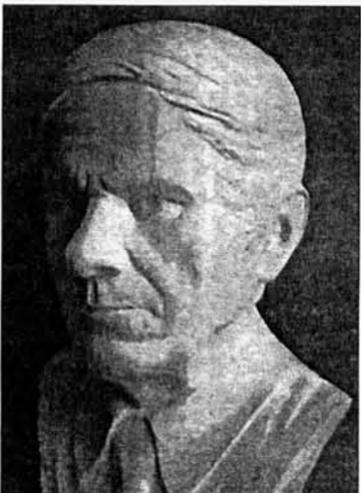
У віцебскай бібліятэцы імя Горкага адбылася імпрэза, прысвечаная памяці Васіля Быкава. Схіліць галаву перад унікальнай асобай беларуса і аддаць даніну памяці ў читальнай зале сабралася мясцовая інтэлігенцыя, сябры, студэнты, школьнікі і аматары таленту сьпіннага пісьменніка.

Летась уся Беларусь схмянулася, калі Тэлерадыёкампанія абвясціла, што памёр Васіль Быкаў. У 2004 Быкаву спаўняецца 80 гадоў. На жаль, але гэты юбілей пройдзе без яго. Напярэдадні свята Васіля Уладзіміравіча ўспаміналі пісьменнікі Віцебшчыны: Франц Сіўко, Уладзімір Папковіч, Сяргей Рублёўскі, Давід Сімановіч, Аркадзь Шульман. Яны дзяліліся асабістымі ўражаннямі, читалі дзённікавыя запісы, зробленыя пасля сустрэч з майстрам слова. Даведаўшыся пра вечарыну памяці, Рыгор Барадулін даслаў тэлеграму.

"Рыцар сумлення і свабоды" — так назвалі імпрэзу. Дзве гадзіны выступалі людзі, якія далёка неабякава да творчасці В. Быкава. Кожны з іх сцвярджаў адно: Быкаў — сумленны чалавек, які пад цяжарам лёсу не здрадзіў сабе, які ўсёй сваёй існасцю ўплывае на свядомасць беларускага грамадства. Асецінскі паэт Аляксандр Пухаеў заўважыў на вечарыне: "Апавяданні Быкава перасеклі ўсе акіяны і пяты акіян — нашу памяць". Дзякуючы яму пісьменніка, мы ніколі не забудзем вайну, якая чырвонай ніццю ўплылася ў яго творчасць. Спрадвечны выбар. Нездарма Быкава называюць беларускім экзістэнцыялістам. У творах — толькі некалькі дзеючых асоб, таму быкаўскія шэдэўры часцяком можна сустраць на тэатральных падмостках. Дарэчы, прысутных вельмі ўразіў маналог Сушчэні са спектакля "Стрэл у тумане", які выканаў артыст віцебскага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа Міхась Краснабаеў.

Загадчыца літаратурнага музея Святлана Казловіч прадставіла лісты і запісы Васіля Уладзіміравіча з вайны. А 19 чэрвеня адкрылася экспазіцыя ў літаратурным музеі, прысвечаная памяці Быкава.

Настасся ДЗЯДЗІНкіНА

З 18 па 20 чэрвеня ў Беларускім дзяржаўным універсітэце плануецца правядзенне Сусветнага кангрэса, прысвечанага творчасці нашага славутага пісьменніка.

Да гэтых падзей клуб "Спадчына" падрыхтаваў помнік, які будзе адліты ў бронзе і ўстаноўлены ў дворыку БДУ.

Кіраўнік праекта — Анатоль Бель, скульптар — Уладзімір Мелехаў.

На выставе Мантэск'е

Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі — адна з вядучых бібліятэк рэспублікі. У яе фондах захоўваецца багацейшая і ў многім унікальная літаратура універсальнага зместу.

3 чэрвеня 2004 года ў читальнай зале аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў адбылося адкрыццё выставы "Працы выдатных дзеячаў эпохі Асветніцтва, якія праславілі Францыю".

На экспазіцыі прадстаўлены прыжыццёвыя і пасмяротныя выданні прац правазнаўцы, філосафа, пісьменніка і гісторыка Мантэск'е, філосафа-матэрыяліста Гельвецыя, матэматыка, механіка і філосафа Д'Аламбера, яго настаўніка і паслядоўніка, мысляра, сацыёлага, сацыяліста-ўтапіста Сен-Сімона, мысляра і пісьменніка Русо, філосафа-матэрыяліста, пісьменніка, тэарэтыка, мастацтвазнаўцы Дзідро і, канечне, філосафа, пісьменніка, публіцыста, "цара паэтаў", "абаронцы прыгнечаных", — па вызначэнні сучаснікаў, — Вальтэра.

Запомняцца творы не менш яркіх і таленавітых асоб: пісьменнікаў Мармантэля, Марыво, Прэво Д'Экзіль, Сен-Ламбера, філосафа Кандзільяка, драматурга, тэарэтыка літаратуры, паслядоўніка Вальтэра Лагарпа і інш.

Экспанаты выставы цікавыя не толькі сваёй арыгінальнасцю, яны з'яўляюцца таксама ўзорам высокамастацкага афармлення кніжнага мастацтва эпохі Асветніцтва.

Н.К.

Духоўная культура Падляшша

Нядаўна ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя Міжнароднай славяназнаўчай праграмы "Гісторыя кніжнай культуры Падляшша". На прэзентацыі былі падведзены вынікі шматгадовай даследчай работы па вывучэнні духоўнай культуры Падляшша — тэрыторыі сучаснай Польшчы, заселенай этнічнымі беларусамі.

Вывучэнне ўзаемадзеяння славянскіх супольнасцей, духоўнай, літаратурнай, кніжнай культуры памежжа Цэнтральнай і Усходняй Еўропы стала прыкладам плённага навуковага супрацоўніцтва расійскіх і беларускіх спецыялістаў. Больш за 10 гадоў назад навукоўцамі Расійскай акадэміі навук — дырэктарам Цэнтра беларусазнаўчых даследаванняў Інстытута славяназнаўства і балканыстыкі, доктарам філалагічных навук Ю.Лабынцавым і навуковым сакратаром Цэнтра, кандыдатам філалагічных навук Л.Шчавінскай — сумесна з Нацыянальнай бібліятэкай была пачата работа над праграмай "Гісторыя кніжнай культуры Падляшша", вынікам якой стала выданне больш за 10 навуковых манатграфіяў і бібліяграфічных матэрыялаў, шматлікіх артыкулаў, прысвечаных культурнай спадчыне рэгіёна, яго рукапіснай і друкаванай кніжнасці.

На прэзентацыі была прадстаўлена кніга, выдадзеная Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі ў рамках праграмы 2004 г. "Заходнебеларуская пісьмовая спадчына XVII — XX ст.", арганізавана выстава ўсіх

выданняў праграмы.

У прэзентацыі прынялі ўдзел Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь, Пасольства Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь, Пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь, Міністэрства культуры РБ, навукоўцы Расійскай акадэміі навук і Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь, спецыялісты Нацыянальнай бібліятэкі краіны.

Н.К.

Свята музеяў — свята ўсіх...

З гукі класічнай музыкі ў выкананні струннага квартэта пад кіраўніцтвам Таццяны Паўлавец пачалася святочная імпрэза ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Адбылася яна напярэдадні Міжнароднага дня музеяў. З віншавальным словам выступіла гаспадыня музея Лідзія Макарэвіч. Яна адзначыла, што музей як і чалавек не можа існаваць сам па сабе, заўсёды побач калегі, сябры, людзі зацікаўленыя, неабякава да сваёй нацыянальнай спадчыны. Уручэнне пасведчанняў сяброў музея "за падтрымку, добразычлівасць і дзейсны ўклад у справу захавання літаратурнай спадчыны Беларусі" стала галоўным ва ўрачыстасці.

Сярод сяброў і людзі творчыя: пісьменнікі, мастакі, навукоўцы і людзі практычных прафесій. Аляксандр Стэфановіч — загадчык аддзела рэдкіх кніг Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я.Коласа НАНБ і Валерыі Нікалаенка — старшыня цэнтральнага савета прафкамаў ЗАТ "Атлант", скульптар Эдуард Астаф'еў і мастак Геннадзь Чысты, а таксама Ганна Запартыка — дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея ЛіМа і палкоўнік Уладзімір Макараў — прадстаўнік Міністэрства абароны РБ, мастак Вячаслаў Паўлавец і вядомы даследчык, загадчык аддзела старажытнай і новай беларускай літаратуры Інстытута літаратуры імя Я. Купалы НАНБ Вячаслаў Чамярыцкі, Таццяна Рошчына — галоўны бібліяграф аддзела рэдкіх кніг НББ і Віктар Васілюк — намеснік галоўнага дырэктара Белпрамбудбанка... Першыя 15 лаўрэатаў... Наперадзена новыя віншаванні, бо кола сяброў музея не змяняецца, а толькі павялічваецца з хадой часу. Уручэнне пасведчанняў стане традыцыйным для нашага музея.

Імя яшчэ аднаго сябра хочацца вылучыць асобна — Сяргей Волкаў. Супрацоўніцтва з мастаком пачалося ў 1994 годзе і звязана было з творчасцю яго бацькі, выдатнага мастака-графіка Анатоля Волкава. У святочную імпрэзу ўвайшло і адкрыццё новай літаратурна-мастацкай выставы "Анатоль Волкаў. Жывапіснае падарожжа ў свет казак". Прадстаўлены ілюстрацыі мастака да дзіцячых твораў беларускіх пісьменнікаў: Міхася Лынькова, Янкі Брыля, Максіма Багдановіча, Алаізы Пашкевіч, Якуба Коласа і да беларускіх народных казак. Большасць матэрыялаў перададзена Сяргеем Анатольевічам музею ў дар. Як тут не адзначыць бескарных, адданых "сяброў музея", таму і гучалі самыя шчырыя словы ўдзячнасці гэтым людзям.

Вольга ГУЛІВА,
загадчык аддзела навуковай асветы дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры

На трох мовах

У пісьменнікаў трох абласцей — Гомельскай, Бранскай і Чарнігаўскай — ёсць сваё свята: "Над Дняпром, Дзясною і Сожам". І калі раней яго правядзенне было пад пагрозай зрыву, то сёння ніхто ўжо не сумняецца, што свята будзе жыць і далей. Бо жыццё паказвае, што ніякія мытні і эканамічныя праблемы не могуць перашкодзіць сустрэцца сябрам.

Перад гэтым свята адбылося ў Гомелі, а сёлета — на Чарнігаўшчыне. Каля манумента Дружбы, дзе мяжуюць паміж сабой тры вобласці, гасцей з Беларусі і Расіі сустракалі караўнікі Чарнігаўскай вобласці і Гарадніцкага раёна. Пісьменнікі сустракаліся з юнымі чытачамі ў школах, а потым влікае літаратурна-мастацкае свята адбылося ў Гарадніцкім РДК. Свае творы чыталі гомельчане Васіль Ткачоў, Ніна Шклірава і Таіса Мельчанка, а таксама аўтарка з Добрушскага раёна Свірдзінка, паэты з Браншчыны Сцяпан Кузьмін, Наталля Собалева і чарнігаўскія аўтары Станіслаў Рэп'ях, Васіль Будзёны, Ганна Баран, Аляксандр Алейнік і Уладзімір Сапон. Цэнтральная раённая бібліятэка Гарадніцкага раёна са сваімі чытачамі папоўнілася з аўтаграфамі аўтараў.

Трэба яшчэ адзначыць, што пісьменнікі трох абласцей падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве, якое прадугледжвае літаратурныя сустрэчы, пераклады твораў, абмен кнігамі. Будучы праводзіцца конкурсы на лепшы твор і нарады маладых пісьменнікаў.

У свяце таксама прынялі ўдзел кампазітар і выканаўца з Чарнігава Мікола Збаракці і самадзейныя артысты з Добрушскага раёнага аддзела культуры Рыгор Козыраў.

Свята адбылося. Свята — будзе!

Ягор ЛЯСНЫ

МАГЛЁЎ

Вечар для ветэранаў і моладзі

У Маглёўскім архітэктурна-будаўнічым каледжы ўдзяляюць належную ўвагу патрыятычнаму выхаванню навучэнцаў. Для іх праводзіцца тэматычныя і літаратурныя вечары, на якіх знаёмяць юнакоў і дзяўчат з асноўнымі вехамі Вялікай Айчыннай вайны. Цікава прайшоў вечар сустрэчы з ветэранамі вайны і працы.

На ёй Захар Бадуюн, палкоўнік, капітан першага рангу, і Віктар Ларыёнаў, франтавік, былы выкладчык каледжа, узгадалі некалькі эпізодаў сваёй ваеннай маладосці. Заслужаны дзяржаўны артыст Рэспублікі Беларусь Валяцін Ермаловіч расказаў пра асабісты ўдзел у вайне ў 1944 — 1945 гг., а потым пазнаёміў прысутных з літаратурна-мастацкай кампазіцыяй "Фронтавы дарогі" паводле вершаў паэта-франтавіка Аляксея Пысіна.

Аўтар гэтых радкоў, які сустраў вайну 14-гадовым падлеткам, гаварыў пра сваю працу ў калгасе падчас апошняга года вайны і працягаў тры асабістыя кароткія дакументальныя аповяданні пра тагачаснае жыццё.

Гучалі песні ваеннай пары. Вядучы вечара, удзельнікі мастацкай самадзейнасці каледжа дэкламавалі вершы пра вайну, салдат і ветэранаў. На заканчэнне вечарыны вакальным ансамблем выканаў песню "Кацоша".

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Захарава, 28, віншавалі лепшых удзельнікаў Усёпольскай алімпіяды па беларускай мове. І музыка гучала зноў...

С.ВЕТКА
Фота В.Патапенкі

Надаўня імпрэза ў сталічным Доме дружбы прысвечалася беларуска-польскаму сяброўству і ладкавалася на працягу двух вечароў. Бо падстава для яе правядзення сталіся адразу дзве падзеі. Першая

жок, В.Карней ды Ю.Казіміровіч (партыя фартэпіяна — Л.Матукоўская).

Пра тое, што зямля Беларусі дала свету С.Манюшку, Т.Касцюшку, А.Міцкевіча ды шмат іншых

— святкаванне 185-й гадавіны з дня нараджэння кампазітара-класіка Станіслава Манюшкі. Другая — прыезд з краіны-суседкі ў Мінск прадстаўнічай дэлегацыі, у складзе якой, прынамсі, сорок дзяцей — пераможцаў і фіналістаў юбілейнай, X Усёпольскай алімпіяды па беларускай мове і дзіцячы музычны калектыв.

Канцэрт-сустрэчу, прысвечаны юбілею нашага земляка, музычную творчасць якога немажліва падзяліць адназначна паміж беларускай і польскай культурамі, вяла Э.Скуратава. Песні ды оперныя арывы С.Манюшкі, а таксама вакальная музыка Ф.Шапэна прагучалі ў выкананні маладых спявачак С.Дара-

выбітных постацяў, якія лучаць беларусаў і палякаў, гаварыў на вечарыне другі сакратар пасольства Рэспублікі Польшча ў нашай дзяржаве М.Сімаковіч. Так, і агульная культурная спадчына, і культура ў шырокім сэнсе гэтага слова, нас аб'ядноўвае. І, як заўважыла старшыня прэзідыума праўлення Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова, калі нашы нацыянальны культуры будуць суіснаваць, адкрытыя насустрач адна адной, калі мы будзем слухаць адно аднаго, нас ніхто ніколі не развядзе і не зможа пасварыць: "Бо мы суседзі, мы сябры, мы радны".

Назаўтра ў гасцінным доме па

МУЗЕЙ

Прапісаўся ў Інтэрнеце

У мінулым месяцы створаны афіцыйны сайт Дома-музея Адама Міцкевіча ў Наваградку. Выдатна, што ўсё больш і больш айчынных гістарычных каштоўнасцяў прапісваюцца ў Інтэрнет-павуціні.

Як сцвярджае дырэктар музея Мікалай Гайба, сайт будзе аднаўляцца некалькі разоў на месяц; і, як гэта прынята, тут размешчаны раздзелы па гісторыі, аб дзейнасці ўстаноў, аб паслугах, коштах, гасцявая кніга і нават музейны гумар. Стварыць сайт прымусіла тое, што там, дзе згадваецца Дом-музей Адама Міцкевіча, — вядома ж, у электронным выглядзе, там часцей за ўсё размова ідзе пра падзеі да 1990-х гадоў, а пра тат бы мовіць, найноўшы час існавання культурніцкай установы, нічога невядома. Распрацоўшчыкі вырашылі выправіць падобнае становішча.

Дарэчы, папулярнасці імя і творчасці класіка будзе спрыяць і выдадзеныя нядаўна выдавецтвам "Беларусь" камплект паштовак "Дом-музей Адама Міцкевіча"; тэксты ў ім на беларускай, рускай, польскай і англійскай мовах. Прыемна, што падобнае сувенірнае выданне — першае за ўсю гісторыю гэтага музея. Дарэчы, на паштоўках не толькі краявіды і музейныя рэчы, а і радаводнае дрэва Міцкевічаў.

І вось што цікава: сам дырэктар музея — чалавек, улюбёны ў сваю

справу, вырашыў рабіць усё магчымае, каб знайсці яшчэ больш прыхільнікаў. Ён распачаў выдаваць інфармацыйны бюлетэнь "Музейная мазаіка", дзе распавядае пра розныя музеі свету і, канечне ж, пра Дом-музей Міцкевіча і горад Наваградка.

А што тычыцца новага сайта, дык мяркую, ён стане карысным у першую чаргу студэнтам і вучням, якія пішуць рэфераты ці сацыяльныя жырні і творчасці спынага паэта. Праўда, варта дадаць, што пра Адама Міцкевіча існуе шмат Інтэрнет-старонак, з іх дапамогай можна нават зрабіць віртуальны шпацыр па мясцінах класіка, пачытаць творы ў перакладзе на беларускую мову, знайсці розныя патрэбныя звесткі. Для гэтага можна завітаць не толькі на беларускія, але і на польскія сайты.

Віка

Праз далячынь стагоддзяў

Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі — буйнейшы ў краіне захавальнік каштоўных рэчывых помнікаў, матэрыялаў і дакументаў па гісторыі і культуры Беларусі. Сёння ў музеі налічваецца 338 тысяч адзінак захавання, сфарміраваны 43 калекцыі: археалагічная, этнаграфічная, рукапісных і старадрукаваных кніг і інш. Штогод збор музея папаўняецца 2—3 тысячамі адзінак новых паступленняў.

Да апошняга часу фондасховішчы музея былі размешчаны ў будынку Музея гісторыі Вялікай Айчыннай

Пленэр юных мастакоў

Стала традыцыяй праводзіць на Стаўбцоўшчыне занальны пленэр юных мастакоў. Арганізатар — аддзел культуры Стаўбцоўскага райвыканкама (загадчык А. В. Грэжаў).

Сёлета адбыўся ўжо шосты такі пленэр. На працягу трох дзён юныя мастакі з Барысаўскага, Капыльскага, Нясвіжскага, Стаўбцоўскага, Ляхавіцкага раёнаў, а таксама навучэнцы Рэспубліканскага каледжа мастацтваў імя І. Ахрэмчыка дэманстравалі сваё майстэрства. У першы дзень яны пабывалі ў маляўнічым мясціне Бервянец, апятай Якубам Коласам. На другі дзень юныя мастакі наведвалі Нясвіж, гэты беларускі Парыж у мініяцюры. Там цэнтрам увагі гасцей сталі замка Радзівіла, тутэйшы парк, возера, фарны касцёл. З Нясвіжа ў канцы дня група накіравалася ў наступны непаўторны гістарычны горад — Мір. Юныя мастакі атледзелі замка, зрабілі яго эскізы.

У апошні дзень удзельнікі пленэру працавалі ў Новым Свержані (мястэчку Панямонь у трылогіі Я. Коласа "На ростанях"). Гэтае паселішча, што месціцца ў двух кіламетрах ад Стаўбцоў стаіць на самым беразе Нёмана. Яно славу тае Успенскай царквой і Петрапаўлаўскага касцёла, пабудаванымі ў XVI стагоддзі. Наведвалі іх у свой час рускі пісьменнік Фанвізін, беларуска-польскі паэт Уладзіслаў Сыракомля, а таксама Янка Купала, Якуб Колас. У пачатку XX стагоддзя настаўцелем Петрапаўлаўскага касцёла быў беларускі паэт, ксёндз Андрэй Язюля (Астрамовіч). Гісторыю святаў расказалі вучням іх выкладчыкі. І натуральна, юныя творцы гэта не ўтлумачылі перадаць на паперы.

У канцы пленэру журы з прафесійных мастакоў, мінукаў Мікалая Андруковіча і Івана Кісялеўскага, а таксама супрацоўнікаў Стаўбцоўскага аддзела культуры падвялі вынікі. Усе адзначылі, што пленэр прайшоў паспяхова.

АНДРУКОВІЧ: — Штогод пленэр непаўторны. Кожны раз — новыя ўдзельнікі з розных раёнаў. Такім чынам адкрываюцца новыя таленавітыя імёны юных мастакоў. А калі прывязджаюць удзельнікі папярэдняга пленэраў, то яны бачаць, наколькі вырасла майстэрства іх калег і, вядома ж, звяртаюць свае працы. А гэта якраз і рухае працэс творчасці.

КІСЯЛЕЎСКИ: — Я ў захапленні ад юных мастакоў. У нас расце дастойная змена. І галоўнае, гэтыя таленавітыя юнакі і дзяўчаты вучацца выдатна. Як кажуць, адно другому спрыяе. Я думаю, вось дзе сэнс усёй педагогіі: дапамагчы школьніку знайсці сябе. Тары не будзе ў нас неграмадных вучняў, розных школьных надзвычайных здарэнняў. Чалавек павінен з дзяцінства тварыць.

Па рашэнні журы Гран-пры ўручылі юнай мастачцы з Барысава Дар'і Мельнікавай, якой 14 гадоў. Прызавыя месцы занялі Іна Тутчына з Капыля, Леанід Нещарук з Рэспубліканскага каледжа імя Ахрэмчыка, Аляся Калкоўская з вёскі Шашкі Стаўбцоўскага раёна.

Яўген ХВАЛЕЙ

ВЕЧАРЫНЫ

Бывайце здаровы

У канцы мая з нагоды 100-гадовага юбілею Адама Русака на сцэне Дома культуры ветэранаў адбыўся канцэрт "Бывайце здаровы", на якім гучалі старыя і новыя песні, створаныя на вершы паэта.

Ідэя правядзення канцэрта належала вядомаму беларускаму кампазітару і выканаўцу, кіраўніку WZ-оркестра Зміцеру Вайцшошкевічу, які напісаў некалькі новых песень на словы А. Русака менавіта для гэтага праекта. Назва канцэрта абумоўле-

на тым, што выбралі невыпадкова, песня "Бывайце здаровы" даўно ўжо стала своеасаблівай візіткаркай Беларусі.

Юбілей паэта — добрая нагода ўзгадаць, што беларуская папулярная музыка пачалася не з "Тэсноры", якіх усе, безумоўна, глыбока паважаюць і любяць, а значна раней.

Між іншым, песню "Бывайце здаровы" Зміцер Вайцшошкевіч і WZ-оркестра запісалі на італьянскай мове на новы камплект-дыск "Bela ciao", створаны сумесна з італьянскімі калегамі, які з'явіўся на пачатку чэрвеня. Як нагадаў Зміцер, час быў цяжкі, але песні былі добрыя, і не варта нам іх забываць.

У канцэрте разам са Зміцерам

Вайцшошкевічам і WZ-оркестра прымагі ўдзел Алег Хаменка (гурт "Папац"), заслужаная артыстка Беларусі Надзея Мікуліч, унучка Адама Русака Крысціна Грыгальонене. Разжыёр канцэрта Вітаўтас Грыгальонас.

Ларыса МІХАЛЬЧУК

Успомнілі добрым словам

Споўнілася 67 гадоў дзіцячаму пісьменніку Міколу Корзуну. З гэтай нагоды ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа, у якім Мікола Паўлавіч працаваў, адбылася вечарына. Веў яе навука-

вы супрацоўнік музея Іван Курбека. Яму было што ўспомніць пра пісьменніка, які ў наступным выступіўцам — паэту Міколу Чарняўскаму, праймагі Міколу Гродневу, загадчыку рэдакцыі БелЭН Віктару Рабкову.

Сын пісьменніка Віктар, які, дарэчы, мастак, расказаў пра бацьку, які ён быў дома. Усе адзначылі, што Мікола Корзун з'яўляўся вельмі назіральным пісьменнікам, любіў мастацкую дэталю, быў выдатным чалавекам. Ён напісаў дзесяткі кніг для дзяцей. У канцы вечарыны праспявала на гітары песні на вершы беларускіх паэтаў бард Кася Камоцкая.

Яна ЗАНЁМАНСКИ

ВЕЧАРЫНА

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася юбілейная вечарына паэта Кастуся Жука. Яму споўнілася 50. Напачатку юбіляра павітала дырэктар Коласаўскага музея З. Камароўская. Вядучы вечарыны, пісьменнік Яўген Хвалей сказаў:

— Кастусь Жук — творца са сваім непаўторным пазытыўным светам. Векавечны замак Радзівіла, высокая постаць Сымона Буднага, славітае Наднямонне натхнілі яго на творчасць. А яшчэ — беларуская зямля і яе людзі. Ён нарадзіўся ў вёсцы Затур'я Нясвіжскага раёна. Скончыў Сейлавіцкую сярэднюю школу. Пасля вайны працаваў на Мінскім трактарным заводзе і адначасова вучыўся на філфаку БДУ. Працаваў на

“Нічога салатзей няма, чым пах радзімы...”

Беларускім тэлебачанні, у выдавецтве “Мастацкая літаратура”. Выдаў кнігі: “Планета маёй душы”, “Пладаносны агонь”, “Зямная ноша”, “У

— Творчасць Кастуся Жука адметная ў беларускай паэзіі. Ёй уласціва заземленасць у добрым сэнсе, вобразнасць, дэталізацыя, роснасць слова, прынесеныя са знакамітага куточка — Нясвіжчыны.

Пра свае стасункі з паэтам, творчасць юбіляра гаварылі ветэран вайны, старэйшына беларускай літаратуры Пятро Прыходзька, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ, галоўны рэдактар часопіса “Польмя” Мікола Мятліцкі, паэты Казімір Камейша, Уладзімір Мазго, Мікола Шабовіч.

Хораша гучала ў Коласаўскай гасцёўні музыка! Павіншаваць паэта прыехалі землякі, юныя гарманісты “Аношкаўскія музыкі”. Яны нядаўна выступалі ў Парыжы і Варшаве. Кампазітар Мікола Яцкоў з Магілёва прывёз свае новыя песні, напісаныя на вершы Кастуся Жука. Яны годна дапоўнілі яркае выступленне нясвіжскіх музыकाў.

На вечарыне прысутнічалі сын Я. Коласа Міхась Канстанцінавіч, яго дачка, унучка народнага песняра Марыя Міцкевіч, сябры юбіляра, музейныя супрацоўнікі.

Алесь КРУШЫНА

ВЫСТАВА

Цудоўная краіна Астрыд Ліндгрэн

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі стараннамі супрацоўнікаў гэтай установы, а таксама Аддзялення ў Мінску Амбасады Швецыі ў Маскве, Ганаровага Консульства Швецыі ў Мінску і Шведскага Інстытута кнігі (г. Стакгольм) адкрылася выстаўка “Цудоўная краіна Астрыд Ліндгрэн”. Праз дакументы, фатаграфіі, кнігі, фільмы яна расказвае пра знакамітую шведскую пісьменніцу, кнігі якой палюбілі дзецім усёго свету. У рамках выстаўкі, якая будзе працаваць да канца чэрвеня, адбыўся семінар “Астрыд

Ліндгрэн і дзеці” з удзелам педагогаў, супрацоўнікаў музеяў і бібліятэк, пісьменнікаў і выдаўцоў. На ім выступілі прадстаўнікі Шведскага Інстытута кнігі Оса Лундмарк, даследчыца творчасці А. Ліндгрэн і арганізатар яе музея Лена Торнквіст, рэдактар часопіса “Вясёлка”, старшыня праўлення Беларускага дзіцячага фонду Уладзімір Ліпскі, даследчыца беларускай дзіцячай літаратуры Маргарыта Яфімава, старшыня секцыі дзіцячай літаратуры Саюза беларускіх пісьменнікаў Міхась Пазнякоў, паэтэса Ніна Галіноўская. На працягу месяца на выстаўцы, якая, дарэчы, прымеркавана да Дзён культуры Швецыі ў Беларусі, будуць праходзіць творчыя сустрэчы з юнымі наведвальнікамі. Перад імі выступіць таксама супрацоўнікі рэдакцыі часопіса “Вясёлка”, многія пісьменнікі, якія пішуць для дзяцей

Міхась ЖУРАВІНА

СУСТРЭЧА

Памятны дзень ў школе-гімназіі

Гэтая школа ў Стоўбцах (былое народнае вучылішча) — адна са старэйшых школ раёна. Пабудавана ў XIX стагоддзі. Яе сцены памятаюць вучнёўскія крокі старэйшын беларускай літаратуры, народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы і вядомага празаіка Алесь Пальчэўскага. Акрамя іх, тут вучыліся і яшчэ знакамітыя людзі.

Нядаўна школе быў нададзены статус гімназіі. Узначалі яе няурымствы, дзейсны педагог Васіль Курак. Штомесяц тут праводзяцца розныя мерапрыемствы. У маі адбылася сустрэча з мясцовым народным хорам ветэранаў, якім кіруе Маргарыта Сачук. Хору споўнілася 20 гадоў. У ім удзельнічае 25 ветэранаў, узростам ад 55 да 85 гадоў. Сустрэча прысьвячалася 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Добрая палова хору — былыя настаўнікі, якія ў свой час працавалі ў гэтай школе.

Яўген ХВАЛЕЙ

ВОДГАЛАС

Прыемна было напаткаць у “ЛіМе” за 30 красавіка г.г. руб-

Пра “размах” краязнаўства

рыку “Культурная спадчына”. Кранула размова пра бібліятэкі ды яшчэ ў краязнаўчым аспекце. Сам некалі быў куратарам краязнаўцаў-бібліятэкараў і навучэнцаў, калі працаваў загадчыкам аддзела Магілёўскай абласной бібліятэкі і выкладчыкам Магілёўскага бібліятэчнага тэхнікума.

Калі гаварыць пра артыкул Марыі Сокал “Бібліятэкі і народныя традыцыі”, то ён шмат у чым павучальны, нават нагадвае метадычны дапаможнік для бібліятэкараў.

Засмуціла толькі адно: не знайшоў адказу пра агульны стан краязнаўчай працы ў бібліятэках Беларусі. Што краязнаўчую картатэку мае кожная сельская бібліятэка, то я ведаю. А вось пытанне: краязнаўчы гурт ёсць у большай частцы бібліятэк ці толькі ў некаторых? Хацелася б ведаць: друкаваныя краязнаўчыя даведнікі выдаюць толькі лічаныя бібліятэкі?

Не магу пагадзіцца з выказваннем аўтара артыкула, што бібліятэчнае краязнаўства “атрымала асаблівы размах у 90-я гады мінулага стагоддзя”. Безумоўна, усплеск краязнаўчай дзейнасці адбыўся, але ў даволі змрочных абставінах: загінулі дзесяткі музеяў, сотні і тысячы краязнаўчых альбомаў і папак з краязнаўчымі дакументамі бібліятэкамі былі здадзены ў макулатуру ці проста выкінуты на сметнік. Больш таго, праведзены рэвізіі гісторыка-краязнаўчых музеяў і па ідэалагічных матывах выкінуты з фондаў тысячы і тысячы экспанатаў, што нанесла непараўнальны ўрон. Мне давалося на свае вочы бачыць як у Магілёўскім Палацы пямнераў і школьнікаў (рабіў там вартаўніком-пажарным, як пайшоў на пенсію) звалвалі ў смецце музейныя экспанаты ці палілі іх. Мне не адзін раз даводзілася тушыць тыя вогнішчы. У Палацы прыхільнікі “адраджэння” знішчылі народныя музеі У. Леніна, беларуска-балгарскага сяброўства і О. Шміта. Першыя два музеі знішчылі па ідэалагічных матывах, а вось музей вучонага, ураджэнца Магілёва Ота Шміта чаму? Можна таму, што ён рускі вучоны, чужаземец? Які ж тады “асаблівы размах”? Гэта хутчэй цемрашальства.

Краязнаўства не здатнае развівацца на пустым месцы. Краязнаўства, як і культура, было яш-

чэ і ў эпоху феадалізму. Нават дарэвалюцыйнае краязнаўства даволі паспяхова развівалася, інакш мы не мелі б столькі ле-

тапісных помнікаў і іншых дакументаў. Пры савецкай уладзе краязнаўства набыло шырокі размах, можа не меншы, чым сёння, калі не сказаць, большы. Матэрыялы гісторыка-дакументальнай хронікі “Памяць” для кожнага раёна і горада Беларусі былі сабраны да 90-х гадоў, яшчэ за савецкім часам. Шкада толькі, што ў рэдкалегіі хронік не ўключылі мясцовых краязнаўцаў. Таму ў кнігах “Памяць” ёсць нямаля белых плямаў і недакладнасцей. Напрыклад, у Хоцімскай, як мне расказаў краязнаўца Міхаіл Ласоўскі, толькі па Трасцінскім сельсавеце не ўключана больш за паўтары сотні прозвішчаў сялянчан, што не вярнуліся з вайны...

Практычна ўсе раённыя і гарадскія газеты з’яўляюцца летапісцамі сваіх раёнаў і гарадоў. Раней і зараз на іх старонках багата краязнаўчых фактаў і нават дакументаў. Пакуль ні ў адным раёне і горадзе не здолелі выдаць зборнік гэтых публікацый, якімі маглі б карыстацца дзесяцігоддзямі, а можа, і стагоддзямі.

У бібліятэках сёння нельга знайсці патрэбныя практычныя дапаможнікі, напрыклад пра тое, як сабраць дакументы для свайго радаводу, які напісаць тэкст, як аформіць альбом.

Надрукавацца краязнаўцу сёння не цяжэй, але і не лягчэй, чым за савецкім часам. У маім рабочым стаце паўстагоддзя лажачь успаміны жывых сведак Кішчыцкага расстрэлу сялян у 1905 годзе. А гэты ж дакументы пра чалавечыя лёсы! І разам са мной яны могуць кануць у небыццё.

Лічу, што краязнаўчы гурт павінен быць пры кожнай бібліятэцы, без аніякіх адгаворак. У кожнай сярэдняй школе павінен быць куток гісторыі школы (фотастэнды, альбомы і папкі з дакументамі і фотаальбом). А краязнаўчы ці мемарыяльны музей прынясе карысць вучням і славу школе. Кожная ўстанова, кожны калгас, саўгас, кожны завод, кожнае прадпрыемства павінны мець музей сваёй гісторыі (ці хаця б дакументы ў папках).

Вось тады і можна будзе гаварыць пра пэўны размах краязнаўчай дзейнасці.

Віктар АРЦЕМ’ЕЎ

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА III КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы “Літаратура і Мастацтва” можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всёмирная літаратура»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Неман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягуцага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДАННЯЎ («Польмя», «Маладосць», «Неман», «Всёмирная літаратура», «ЛіМе») У РОЗНІЦУ. Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦА на часопісы і газеты.

Навука, якая пачалася з паэм герольдаў

Можна сказаць, што праблема беларускай сімволікі існавала роўна столькі, колькі існавала сама беларуская дзяржава. А вось сучаснікаў яна хвалюе і зараз. Ды і разабрацца ў сутнасці герба дапамагае не што іншае, як геральдыка. Гэта спецыяльная гістарычная навука, якая даследуе паходжанне, развіццё, грамадска-прававое значэнне гербаў, інстытут іх карыстання. У Беларусі праблемамі сімволікі і геральдыкі займаецца Камітэт па архівах і справаходстве пры Савеце міністраў РБ. Адрозна варты адзначыць, што геральдыка падзяляецца на тэарэтычную, якая займаецца вывучэннем гербаў, і практычную, якая адказвае за стварэнне новых гербаў. Стваральнікамі геральдыкі як асобнай галіны ведаў сталі герольды, якія перад пачаткам турніра абвешчвалі герб рыцара, як доказ яго права на ўдзел у двубор'і. Сярод першых твораў па геральдыцы можна вылучыць... паэмы паэтаў-герольдаў, якія з'явіліся ў другой палове XIII стагоддзя. І толькі з XVII стагоддзя геральдыка развіваецца як навука і выкладаецца ва ўніверсітэтах.

Герб і назва — не знішчальныя

У геральдыцы можна вылучыць чатыры асноўныя галіны. Па-першае, нацыянальна-дзяржаўная. Па-другое, уласніцкая геральдыка. Яна аб'ядноўвае ў сабе як родавыя шляхецкія, так і ўласныя гербы. Сюды ўваходзіць мяшчанская геральдыка. Па-трэцяе, карпаратыўная, якая аб'ядноўвае сімвалы самакіравання таго ці іншага месца, а таксама цэхаў і брацкія сімвалы. Па-чацвёртае, тэрытарыяльная, або меская ці гарадская геральдыка.

З далёкіх часоў аўтарамі адзначалася патрэба ўжываць знакі, якія б

джаны ўказам Прэзідэнта РБ новыя гарадскія гербы. Яны ўсе дастаткова разнастайныя і своеасаблівыя, але і гэты факт відавочна пацвярджае, што цікаваць да гарадской геральдыкі з цягам часу не знікла.

Аднак, перш чым стварыць такі герб і надаць яго гораду, трэба высветліць, ці не меў ён яго раней? Бо герб, як і назва месца, — рэч незнішчальная, — падкрэсліла сакратар Геральдычнага савета пры Прэзідэнце РБ Марына Елінская.

На блакітным... белым... полі...

А вось як праходзіла працэдура атрымання герба месцамі, якія абставіны ўплывалі на выбар таго або іншага сімвала — невядома. Бясспрэчна толькі тое, што атрыманне горадам якога-небудзь сімвала ў якасці герба вельмі часта не мела характару выпадковасці і не залежала поўнасцю ад вярхоўнай улады або ўладальніка горада. Мясцовыя ўмовы і асаблівасці адгрывалі тут не апошняе ролю.

Так, Мінск атрымаў прывілей на герб толькі 12 студзеня 1591 года. У большасці выпадкаў малюнак нададзенага герба спачатку прыводзіўся ў так званы прывілей, там давалася і слоўнае апісанне. Але так было не заўсёды. Да прыкладу, у прывілеі Ружанам фігуруе толькі слоўнае апісанне герба. Яшчэ складаней узначыць герб Дзвіна. Справа ў тым, што месцазнаходжанне дзвінскага прывілея невядома, таксама як і адбінкі плячатак ягонага магістра. На сённяшні дзень выяўлена толькі копія прывілея, якая была надрукавана ў XIX стагоддзі.

"Вельмі істотнымі элементамі, якія адгрываюць значную ролю ў геральдыцы ўвогуле, з'яўляецца спалучэнне колераў поля шчыта і фігур герба", — растлумачылі мне ў Геральдычным савеце. Але не ўсе прывілеі, нават сярод тых, якія маюць выявы гербаў, нясуць якія-небудзь звесткі аб каляровых характарыстыках таго ці іншага герба. Акрамя гэтага, часта шэраг крыніц даюць супрацьлеглыя звесткі пра адзін і той жа герб.

Найбольш насычана спрэчнай інфармацыяй каляровая характарыстыка магілёўскага герба. Здаецца, адным з першых даследчыкаў гісторыі магілёўскага герба з'яўляецца той, хто схаваўся за псеўданімам Л-в. Ён, спаслаючыся на "Хроніку" Трубіцкага, пісаў, што ў 1661 годзе Магілёву быў нададзены замест папярэдняга новы герб: у чырвоным полі тры вежы, у расчыненай браме сярэдняя — рыцар з узнятым мечам, а пад ім — літоўскі вершнік. А даваенны беларускі даследчык В. Дружчыц без спасылак на крыніцы пісаў, што поле магілёўскага герба павінна быць белым. А ў рукапісным зборніку прывілеяў гарадоў Усходняй Беларусі, які быў складзены не пазней 80-х гадоў XVIII стагоддзя, гаворыцца, што тры вежы павінны быць у... блакітным полі. Акрамя гэтага, у прывілеі караля Яна Казіміра таксама гаворыцца пра блакітнае поле.

Такім чынам, агульнае судансенне колераў, якія найбольш часта ўжываліся для афарбоўкі поля гарадскога герба, мяняліся на працягу стагоддзяў. Разам з тым, вядомы адзін выпадак ужывання на Беларусі чырвонай эмблемы на зялёным полі — гэта герб Геранёнаў. Ён паказалі тым, што знаходзіцца ў супярэчнасці з асноўнымі правіламі геральдыкі, якія

забараняюць ужываць у спалучэнні чырвоны і зялёны колеры, ў прыватнасці, і спалучаць метал з металам і колер з колерам увогуле. "Так, паводле існуючай традыцыі, дазваляецца накладваць колер на метал або наадварот. Варта прыгадаць, што асноўнымі колерамі ў геральдыцы лічацца чырвоны, блакітны, зялёны, чорны і пунсовы, а металамі — срэбны і залаты", — адзначыла Марына Елінская.

Не толькі законы, але і сама гісторыя геральдыкі наогул надзвычай складаная. Напрыклад, у 1587 годзе Кобрын і Гарадок (зараз Гарадзец) атрымалі права карыстацца адным і тым жа гербам, на якім была выява святой Ганны. Гэта ўвогуле адзіны для Беларусі выпадак, калі два гарады мелі адзін супольны магістрат, ужывалі адну агульную пячатку з адным гербам.

Надзвычай цікавыя звесткі захаваўся і пра герб Казіміраўскай Слабады. Справа ў тым, што ў Варшаве ў архіве старажытных актаў быў знойдзены пергамент 1643 года. Ён уяўляе сабой граматы на Магдэбургскае права польскай каралевы. "На пергаменце ўнізе тэксту знаходзілася пячатка і выява герба — на чырвоным полі размешчаны залаты леў з мячом і васьміканечнай зоркай. Але па трагічным збегу абставін Казіміраўская Слабада была практычна знішчана з зямлі падчас вайны ў сярэдзіне XVII стагоддзя.

Аднак, не менш цікавы і іншы факт, які мае непасрэднае дачыненне да гісторыі сталічнага герба, які ўпрыгожвае выява святой Панны Марыі. "Падчас працы над адраджэннем мінскага герба, — расказвае Марына Елінская, — мы знайшлі ў Нацыянальным гістарычным архіве больш дзесятка выяў герба нашай сталіцы. Вельмі цікава, што з цягам часу герб значна мяняўся ізаграфічна". Між тым, паводле яе слоў, на пячатцы з выявай Мінскага герба 1791 — 1792 гадоў Пanna Марыя намалювана сідзячай, а ўсе астатнія прадметы аформлены ў якасці трафею, які знаходзіцца каля яе ног. А вось ўжо на гербе XIX стагоддзя Пanna Марыя апранутая не ў адзенне XVI стагоддзя, якое хавае фігуру, а ў вузкую вопратку з шырокім нізам. "Як бачыце, выява мяняецца. І тут няма нічога дзіўнага, бо геральдыка, як і ўсе іншыя сферы жыцця, мае сваю адметную гісторыю, якая развіваецца", — падкрэсліла М. Елінская.

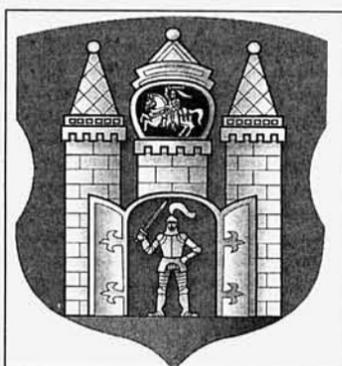
Між тым, варты адзначыць, што атрыманне герба з выявай сцэны шэсця святой можа здацца на першы погляд звычайнай выпадковасцю, тым больш, што мінскі герб не звязаны з канкрэтнай гістарычнай асобай, як, напрыклад, кобрынскі, пра які распавядалася вышэй.

Чаму менавіта адлюстраванне Панны Марыі стала сімвалам Мінска, можна толькі здагадавацца. На сённяшні момант невядома, як праходзіў працэс абрання герба горада. Таму ў дадзеным выпадку

даследчыкі прапаноўваюць тры версіі гэтай падзеі.

Першая версія — "ідэалістычная". У яе аснове ляжыць легенда аб з'яўленні ў горадзе "цудоўнай" іконы Божай Маці. Паводле легенды 13 жніўня 1500 года мінчукі ўбачылі дзіўны свет на Свіслачы, недалёка ад таго месца, дзе зараз знаходзіцца мост, які злучае вуліцы Нямігу і Максіма Багдановіча. На

беразе ракі людзі ўбачылі абраз цудоўнага старажытнага малявання, які быў у рацэ. Адладва з падданнем, гэты абраз быў вывезены кіеўскім князем Уладзімірам Святаславічам у 989 годзе з візантыйскага горада Херсанеса і захоўваўся ў кіеўскай царкве Раства Багародзіцы. У 1240 годзе падчас разбурэння Кіева мангола-татарамі гэта царква была знішчана. Але абраз захаваўся і потым знаходзіўся ў іншай царкве. У канцы XV стагоддзя Кіеў стаў аб'ектам нападаў з боку крымскіх татараў. У час рабавання горада адзін з іх кінуў абраз у Дняпро. Але насуперак закону прыроды абраз паплыў не ў мора, а... падняўся ўверх на Дняпры і яго прытоках і спыніўся ў старажытным Мінску. У гэтым і цуд. Такім чынам, Божая Маці стала заступніцай усіх жыхароў Мінска і яго самога. Гэты абраз зараз знаходзіцца ў Мінскім кафедральным саборы ў левым ад цэнтральнага ўвахода наefe.

Другая версія — "матэрыялістычная", паводле якой вобраз жанчыны з'яўляецца сімвалам жыцця, захавання і працягу чалавечага роду. Пасля прыняцця хрышчэння ўсходнімі славянамі многія былія паганскія багі набылі назвы хрысціянскіх святых. Так, багіня Маці жыта стала Божай Маці, бог жыта і іншых злакаў стаў святым Міколам. Такім чынам, мяркуецца, што ў мінскім гербе старадаўняя пашана да багіні Рожаніцы, жанчыны-маці, прайшоўшы праз прызму хрысціянства, набыла рысы Божай Маці ці Панны Марыі і ў такім выглядзе адлюстравалася на мінскім гербе.

Трэцяя версія — "індывідуалістычная" сведчыць аб тым, што ў 1587 годзе на прастол Рэчы Паспалітай быў абраны Жыгімонт III, які вылучаўся глыбокай рэлігійнасцю. Гэта акалічнасць магла быць выразнай у выбары герба для Мінска, бо, як вядома, культ Божай Маці, Панны Марыі, вельмі папулярны ў розных хрысціянскіх канфесіях. Не выключана таксама, што Жыгімонту III была вядома "ідэалістычная" версія з'яўлення іконы Мінскай Божай Маці. Гэта таксама магло паўплываць на выбар сімвала гарадскога самакіравання і, адпаведна, горада.

Такім чынам, першая і трэцяя версіі аб'ядноўваюцца, а другая існуе паралельна. Можна, ісціна якраз і знаходзіцца ў спалучэнні усіх гэтых версій.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва";
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Падпісвайцеся, чытайце...

Паведамляем, што рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" значна скараціла продаж у розніцу часопісаў "Польмя", "Нёман", "Маладосць", "Всемирная литература", што-тыднёвік "Літаратура і мастацтва", таму аптымальнае рашэнне — падпісацца на газету і часопісы ў паштовых аддзяленнях сувязі, тым больш што падпіска на трэці квартал зараз у самым разгары. Свае любімыя выданні вы атрымаеце своечасова і будзеце чытаць іх з цікавасцю, асалодай і натхненнем.

Гэта адзіны ў рэспубліцы літаратурна-мастацкія выданні, на старонках якіх публікуюцца сёння творы добра вядомых і зусім маладых беларускіх паэтаў і пісьменнікаў, публіцыстаў.

Асабліва актуальны напамін аб своечасовым афармленні падпіскі з'яўляецца для жыхароў абласцей, куды нашыя выданні для продажу ў розніцу паступаць не будуць.

У Мінску газета "Літаратура і мастацтва" і часопісы "Всемирная литература", "Маладосць", "Нёман", "Польмя" будуць прадавацца абмежаванай колькасцю ў гандлёвай сетцы шэрагу кіёскаў і магазінаў УП "Белсаюздрук", у прыватнасці, у магазіне, які знаходзіцца ў падземным пераходзе на плошчы Перамогі.

Валянціна СМАНЦАР

адрознівалі пэўныя роды, соцыумы і г. д. Так, старажытны грэчаскі гісторык Дзядор Сіцылійскі згадваў, што Азірыс усталяваў для Егіпта сімвалы, якія ўжываліся на вайсковых харугвах і штандарах. Іншыя аўтары пісалі, што эмблемай Афінаў была сава, спартанцы для гэтых жа мэтаў карысталіся выявай арла. Уладары Мідзіі ў якасці адметнага знака на сваіх сцягах абралі залатога арла.

А вось што тычыцца сённяшняга звыклага выгляду гербаў, дык у такім закончым стане яны з'яўляюцца яшчэ ў XI — XIII стагоддзях. Асаблівасць у тым, што спачатку гербы былі асабістымі, а потым пачалі перадавацца ў спадчыну. Такім чынам, паводле энцыклапедычных звестак, герб — гэта знак, які, папершае, выкананы па законах геральдыкі; па-другое, адлюстроўвае ў сімвалах час стварэння; па-трэцяе, высвятляе сацыяльную і мясцовую прыналежнасць асоб, горада або дзяржавы. Варта таксама адзначыць, што ён з'яўляецца сімвалам незалежнасці і падкрэслівае прававую супольнасць асоб, што карыстаюцца ім.

Першыя гербавыя пячаткі з'яўляюцца каля 1000 года, але герб, як асобная з'ява, канчаткова афармляецца падчас крыжакіх паходаў за вызваленне Труны Спасіцеля — Ісуса Хрыста. Менавіта ў тых часы з'яўляецца геральдыка, як яшчэ вельмі неакрэсленая навука. Дарэчы, некаторыя гарады Беларусі мелі адначасова дзве пячаткі: радзецкую і войтаўска-лаўнскую. На кожнай з іх меліся выявы гербаў і надлісы, якія падкрэслівалі прыналежнасць пячатак да адладвадніх калегій.

Вядома, што гарадскія гербы ўпрыгожвалі фасады ратушы, будынкаў, якія былі ўласнасцю горада, гарадскія сцягі. Але мала хто ведае, што гарадская пячатка з адладваднім гербам на ёй з'яўлялася своеасаблівым гарантам і "знакам якасці". Можна таму, гарадскія гербы прыцягваюць усё большую ўвагу шырокіх колаў аматараў старажытнасці, краязнаўцаў, увогуле ўсіх тых, хто любіць сваю бацькаўшчыну і яе гісторыю. Выяву гарадскога герба можна сустрэць і сёння, уезджаючы ў той ці іншы горад, на старых гарадскіх будынках. "Варта адзначыць, што створаны і зацвер-

не паспеў аднавіць прыязліцця, як грывнуў стрэл...". Забойствам сабакі Купрэў не абмежавалася. У хуткім часе гаспадар Тузіка быў аб'яўлены "ворагам народа".

Арыштаваць Нямцова-Замаліна і прыйшла цёмнай ноччу лейтэнант з сяржантам. Тады і высветлілася, што ён і сапраўды вінаваты перад савецкай уладай. У працэсе вобыску ў цёмнага царкоўнага старасты была знойдзена скрынка з золатам. Нямцоў, разумеючы, што гэта такая ўліка супраць яго — лепшай не прыдума-

перад гэтым, ва ўсім вінавата Тацяна Вярычка, якая даглядала яго і паспыхалася адправіць на той свет, каб завалодаць ягонай спадчынай, тым больш, што Альховік незадоўга да сваёй смерці перапісаў завяшчанне на яе карысць. Смалюк нічога не застаецца, як зноў брацца за справу, папярэдне спісаную ў архіў.

На першы погляд, паміж гэтымі двума эпізодамі ніякай сувязі няма. Дый часавая разбежка паміж імі складае не адзін дзесятак гадоў, бо памёр Альховік, як відаць з апо-

працаваў у органах унутраных спраў, а таму добра знаёмы і з метадамі следча-вышуковай работы. А падобны вопыт, вядома ж, пры напісанні "Эксгумацыі" не мог не спатрэбіцца.

У сувязі з гэтым хацелася б зрабіць маленькае адступленне. Знаходзяцца, на жаль, жадаючыя папракнуць В. Праўдзіна ў ягоным "мінным", зневажальна называючы яго званне, тым самым спрабуючы зважыць: чаго, маўляў, можна чакаць ад гэтага "мянта". Прабачце, Віктар Аляксандравіч,

кнігу В. Праўдзіна "Шлях да Галгофы", выпушчаную выдавецтвам "Мастацкая літаратура". Апроч гэтага твора ў ёй змешчаны і дзесяць апавяданняў. У адрозненне ад апошніх яны традыцыйныя па сваім змесце і звязаны з пэўнымі рэаліямі сённяшняга дня. Тым не менш унутрана яны стасуюцца з "Эксгумацыяй".

Мярую, што менавіта з гэтай прычыны пісьменнік і даў кнізе такую назву — "Шлях да Галгофы". Ці не ў кожнага з нас ёсць свая Галгофа. Іншая рэч, што некаторым накіравана перажыць страшныя выпрабаванні, з якіх не заўсёды ўдаецца знайсці выхад. Для большасці ж гэта — пытанне маральна-этычнага плана, калі неаднойчы даводзіцца вяршыць над сабой свайго роду суд сумлення. Калі ж гэтыя праблемы абстраюцца, у чалавека здараецца маральны злом.

У КОЖНАГА — СВАЯ ГАЛГОФА

Адзін з лейтэнантаў НКУС і сяржант у самы прырададзень Вялікай Айчыннай вайны, у ноч з дваццаць першага на дваццаць другое чэрвеня сорок першага года прыехалі ў вёску Верацеі, каб арыштаваць царкоўнага старасту Нямцова. Праўда, у сапраўднасці ён ніякім Нямцовым і не быў, а з'яўляўся былым царскім афіцэрам, камандзірам знішчальнага батальёна арміі Дзянікіна Артурам Замаліным, ды здолеў свечасова памяняць прозвішча. Магчыма, Нямцоў-Замаліны і далей жыў бы спакойна, таму што належным чынам замаскіраваўся, а з вызваленнем Заходняй Беларусі стараўся паводзіць сябе ціха, калі б не недарэчны выпадак.

Віной усяму стаў ягоны сабакі. Праўда, хоць Тузік і папсаваў няма- ла крыві ўпаўнаважанаму старшні міліцыі Шаўчуку, усё яму сходзіла. Ды неўзабаве замаскіраваўся аднавіць на асобу куды больш высокага рангу. Калі праходзіла агітацыя ў калгасы, "ён з самага пачатку неадзіна круціўся пад сталом, ля ног начальніка НКУС, і, калі Купрэў бесцэрмонна адліхаў, усё роўна вяртаўся, настрыліва абнюхаў боты, якія нервалі сабаку. Калі раптам на палыне ўсталявалася мёртва цішыня (пачуўшы, што неабходна падаваць звесткі для ўступлення ў калгас, мужыкі панурыліся — А. М.), кудлач расцаніў гэта павойму і ўпэўнена ўзняў лапу на бліскучы хром..."

Рэакцыя прысутных на пабачанне была імгненнай: "Дружны выбух смеху ўзняў з вясковых могілак у неба чорную хмару варання, людзі за сталом, нічога не разумеючы, паўсковалі са сваіх месцаў. Першым ачомаўся Купрэў. Ён з усёй сілы моцна садануў Тузіка нагой, аж той падляцеў у паветра, і

еш, з нечаканымі візіцэрамі вырашыў разысціся памяркоўна: вам — золата, мне — свабода. Але "здзелка" не атрымалася.

Невядома яшчэ, як бы разгортваліся падзеі далей, калі б не грывнула "ў гэтую хвіліну нешта, ды так, што захісталася пад нагамі падлога, са званам разляцелася і высыпалася з акна шкло, хата зарыпела, задрыжэла, і, здавалася, вась-вось разваліцца, па бярвяну раскопцаца". Ні лейтэнант, ні сяржант, а таксама і Нямцоў і не здагадаліся, што пачалася вайна. Аднак апошні, калі выскачылі з хаты, расцаніў гэта павойму і паспрабаваў уцячы, але сяржант прыцэльным стрэлам забіў яго. Паўстала пытанне, што рабіць з золатам...

Гэта адзін з эпізодаў вострасюжэтнага твора Віктара Праўдзіна "Эксгумацыя". Хоць сам аўтар пазначае яго проста як апавесць, несумненна, што ў жанравых адносінах гэта дэтэктыўна-прыгодніцкая апавесць. І ўсё ж той, хто мяркуе, што гаворка ў ёй пойдзе пра падзеі, звязаныя з выкрыццём "ворагаў народа", глыбока памыляецца. Згаданы эпізод у творы — толькі адзін з нямногіх, якія пададзены такім чынам, што знаходзіцца ў пастаянным напружанні, чаканчы, а як жа падзеі будуць разгортвацца далей. Дый і пачынаецца апавесць зусім не з яго.

Напачатку ў "Эксгумацыі" разказваецца аб тым, як старшага следчага пракуратры Васіля Смаляка тэрмінова выклікалі да пракурора Кукчуна. Сяргей Сяргеевіч пазнаёміў яго са скаргаў, у якой следчага абвінавачвалі ў тым, што ён беспадстаўна вынес пастанову ў адказе ўзбуджэння крымінальнай справы, звязанай з нечаканай смерцю пенсіянера Альховіка.

Паводле ананімікі, што паступіла

весці, недзе на пачатку 90-х гадоў, цяпер ужо мінулага стагоддзя. Больш за тое, раздзел, у якім разказваецца аб тым, як лейтэнант з сяржантам арыштоўвалі Нямцова, з'яўляецца ў творы настолькі нечакана, што ствараецца ўражанне пра няўвязку яго з асноўным дзеяннем. На карысць падобнага меркавання спрацоўвае і тое, што В. Праўдзін хутка пра гэтае здарэнне забываецца. Далей гаворка ідзе толькі аб тым, як Смаляк мусіць разбірацца, наколькі абвінавачванні, што прад'яўляюцца яму ў скарге ў пракуратру, маюць пад сабой падставу.

Але дэтэктыў — на тое і дэтэктыў, каб пастаянна трымаць чытача ў напружанні, не дазваляючы яму да пары-да часу здагадацца, а дзе ж нітакка, ухапіўшыся за якую гапоўны герой апавесці, нарэшце, зможна разблытаць увесь клубок. Спачатку ж вынікі вышуковай працы следчага такія, што чым далей ён заглябляецца ў сутнасць гэтай справы, тым больш нечаканасцяў падсцерагаюць яго, а ўслед за Альховікам смерць напаткала і іншых, хто б мог шмат у чым праціць святло на ісціну.

Віктар Праўдзін надзіва ўмела будзе сюжэт. І належным чынам выкарыстоўвае ўсе магчымыя жанры дэтэктыва. У апавесці ёсць і напружаныя сітуацыі, і нечаканыя кампазіцыйныя павароты, і зламаны людскія лёсы. Прысутнічае ў творы і тая скразная лінія, вакол якой у канчатковым выніку абавязкова аб'яднаюцца асноўныя сюжэтныя хады, але якая доўгі час ніяк не высвечваецца, настолькі ўсё завулявана і непрадказальна. Безумоўна, у гэтым у першую чаргу працягваецца майстэрства В. Праўдзіна-пісьменніка. Ды не будзем забываць, што ён пэўны час

што прыводжу гэце слова.

Разумею, што падобнымі сваімі развагамі выклічу незадавальненне ў некаторых з-за таго, што абараняю В. Праўдзіна. Але ж у гэтым для мяне нічога дзіўнага няма. Яшчэ з тых часоў, калі з'яўляліся "ворагі народа" мы вельмі ж навучыліся чапляць біркі, паводле якіх узнікаюць "свае" і "чужыя". Дык можа, усё ж лепей узяцца за пярэ і самому напісаць нешта кшталту "Эксгумацыі"?! Тады і часу менш вольнага застаецца, каб яго марна траціць. Дый прыйдзе адчуванне, што напісаць высокамастацкі дэтэктыў куды цяжэй, чым некага ў нечым абвінавачваць.

І яшчэ пра апавесць "Эксгумацыя", каб да яе больш не вяртацца. Памятаю, пра гэта ў адным інтэрв'ю гаварыў са мной незабыўны Іван Гаўрылавіч Чыгрынаў. У тым сэнсе, што Уладзімір Караткевіч свядома браўся за напісанне прыгодніцкага твораў, каб прыцягнуць увагу чытача, каб прымусяць яго палюбіць і беларускую мову, і беларускую літаратуру.

На шчасце, У. Караткевіч належным чынам (пасля смерці, такая ўжо адна з нашых нацыянальных традыцый) ацэнены.

На жаль, ягоны паслядоўнік можна пералічыць па пальцах. Асабліва ў накірунку напісання вострасюжэтнага твораў, у якіх бы сучаснасць увязвалася з мінуўшчынай, пабудаваны на рэаліях сённяшняга дня. Таму, шануюныя калегі, менш трэба займацца словаблудствам, а больш пісаць па-сапраўднаму цікавых творах. Як цудоўна сказаў Аляксей Пісьмянкоў (светлая яму памяць): "Слоў здрадліваю медзь Колькі можна збіраць. Памаячце трэба ўмець. Трэба ўмець памаячце".

"Эксгумацыя" адкрывае новую

Антоня Качана ("Цукеркі ад бацькі"), праўда, знешне ўсё прыстойна. Ёсць у доме дабрабыт, ёсць любая жонка. Але толькі цягам часу ўпэўніўся ён, што ўсё гэта дасягнута зусім не праведным шляхам. Зразумеў тады, калі выпадкова напатаў на вуліцы родных дзядзю, пра якіх, развёўшыся з іхняй маці, дагэтуль так і не ўспомніў. Толькі спраўна і свечасова плаціў апіменты.

Усе творы ў кнізе вытрыманы на высокім мастацкім ўзроўні, што, несумненна, сведчыць пра майстэрства іх аўтара. І нават пэўную кніжнасць у завяршэнні апавядання "Хто наступіў?", калі адзін з герояў спрабуе падлапіць спіртзвод, які бачыць прычынай няшчасцяў, што прыходзяць у многія сем'і, успрымаеш з разуменнем. Вядома, калі б у дарослага чалавека і з'явілася падобнае жаданне, дык ён знайшоў бы іншы спосаб, чым пільніць па рацэ з дваццаціпятай каністрай да завода. Але важна думака, што закладзена ў аснову твора. Зло само па сабе не знікае. Калі свечасова не знішчыць ягоныя карані, яно здатна распаўсюджвацца ў часе і прасторы.

Аляксей МАРЦІНОВІЧ

ВЯСНОВАЯ "ЗАВІРУХА КРОПЕЛЬ"

Сёлета напрыканцы красавіка бачыў свет зборнік паэтычных і празаічных твораў "Завіруха кропель", у якім змешчаны творчыя здабыткі ўдзельнікаў літаратурнай суполкі "БУКет". Гэта ўжо трэці зборнік, выдадзены аб'яднаннем, — першыя два мелі назвы "Букет" (2002) і "Акварэлі" (2003).

Суполка створана ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і намаганнямі выкладчыкаў кафедры беларускай філалогіі. А кіруюць "БУКетам" Алена Багамолава і Вольга Шунейка. Паміж іншым, патлумачу, што першыя тры вялікія літары ў назве суполкі — абрэвіятура.

Паказальным з'яўляецца тое, што "БУКет" сапраўды размаіты па складзе сваіх сяброў. У нас усё яго "кветкі" адрозніваюцца сваёй рознастайнасцю і рознажанравасцю: ад лірычнага пачуцця каханя Вольгі Шунейкі да пльвін свядомасці Канстанціна Сцешыка, ад яе аблокаў на блакітным-блакітным небе, ад яе лёгкіх, бела-ружовых аблачынак у "крышталёвую раніцу" да пустой ледзяной вуліцы, асвечанай блакітнымі зоркамі, калі мокрае футра пераўтвараецца ў звонкія вострыя іголки.

Жанравая разнастайнасць апошняга зборніка таксама цалкам адпавядае назве суполкі. Асабліва хацелася б звярнуць увагу на вершаваную сэрнадную кантату для двух харыстаў і саліста "О, Ганна міпасэрная" Мюра Фарыдовіча; на злучанасць мараў і светлай надзеі, асабліваю лірычную пранікнёнасць вершаў Алены Багамолавай:

*Я пісала казкі на шкле
Малывала ружамі,
рыфмаванымі вершамі,
Як натхнёная пацалункамі
першымі,*

Я пісала казкі на шкле...

Апрача студэнтаў і выкладчыкаў Універсітэта культуры, "БУКет" наведваюць пачынаючыя пісьменнікі з іншых навучальных устаноў. Увогуле БДУ культуры можна лічыць "канцэнтратам-сцягвальнікам" творчых сілаў сталіцы і, больш шырока, усё нашае краіны. Суполка "БУКет" пераймае гэтую якасць як арганізацыя, створаная ў сценах "Alma mater творчага натхнення". Прынамсі, пастаянным актыўным удзельнікам нашых пасяджэнняў з'яўляецца навучэнец каледжа пры БНТУ Юрась Хацілоўскі:

*Аблокі памяць узварушаць —
І сэрца зноў заняе, забаліць...
Прачнуся са слязістымі
вачыма,*

*Паверце! І ў снах душа
мая крычыць.*

Па магчымасці наведваюць "БУКет" некалькі творчых асоб з іншых гарадоў Беларусі: Алег Алеска (Салігорск), Марына Скарбеева (Гродна), Уладзімір Пінаеў (Полацк). На вялікі жаль, Алег і Марына не друкаваліся ў "Завірусе кропель", але іх вершы апублікаваны ў папярэдніх двух зборніках суполкі. А вось Валодзя змясціў свае драматычнага гучаня, паэтычныя творы:

*Это просто шиза на ветру
Развевается флагом, и ска-
лятся зубы в улыбку.*

*Это просто минутный недуг
От клаксонов и лиц, и воды
перламутровых луж.*

Паказальнікам сапраўднага кантрасту такога "завостранага стылю" з'яўляецца гукапіс "Шаліка" Уладзіміра Лісоўскага:

*Жойты шалік на шыю завяжу,
Шалік вышыты я з гонарам
нашу.*
*Шэпча жыта нештачкаі
жаллівае шашы:
Шэры шалік мне на шыю
не вяжы...*

І менавіта гукапіс, сугучча слоў дазволіў Алене Багамолавай паказаць шчырасць уласных пачуццяў, імкненне да іх суладнасці:

*Знявераная і няверная
Ляцела да Венеры —
І слёзы сыпаліся
зернейкам —
І сеялася Вера —
І ВЕРНАСЦЬ узыходзіла...*

На пасяджэннях "БУКета" часта гучыць музыка... Не так даўно наведваў нас хард-рок гурт "Ка.П.У.Т." ("Калі прыгнэтае ўласная творчасць") у складзе згаданага Юрася Хацілоўскага (вакал і перкусія), Эдуарда Камоцкага (гітара, бэк-вакал), Максіма Далідовіча (бас-гітара, бэк-вакал). Дарэчы, заўважым, Юрась не толькі піша вершы, але і з'яўляецца аўтарам пераважнай большасці тэкстаў "Ка.П.У.Та", а гапоўным аўтарам музыкі ёсць Э.Камоцкі. На жаль, з-за тэхнічнай абмежаванасці выканання кампазіцый прагучала ў акустычным варыянце, але пакінула вялікае ўражанне на ўсіх прысутных.

Акрамя вершаў, пішуць бардаўскія песні адзначаныя вышэй Уладзімір Лісоўскі, Уладзімір

Пінаеў і Анастасія, неаднаразова пераможца ў бардаўскіх конкурсах. Творчасць гэтай дзядзючыны разнастайная па эмацыйнай афарбоўцы, спалучае і ласкавую ўсмешку, і катарсічныя слёзы. Наведваюць іншым разам "БУКет" і прафесійныя пісьменнікі. Асабліва запамніліся сустрэчы з Леанідам Галубовічам і Алесем Гаўронам, Віктарам Шніпам, Людмілай Рублеўскай.

"БУКет" павінен заўсёды вылучацца разнастайнасцю сваіх "кветак": індывідуальна непаўторных у сваёй творчай прыгажосці. Што тычыцца мяне, дык улюбёнымі кветкамі з'яўляюцца амаль "палярныя", але аднолькава чырвоныя ружы і макі... Дазвольце ж таксама падараваць Вам пялёсткі са сваёй паэтычнай "кветкі":

*Снег
імгненна растае на тваіх
вачах.*

*Твае вусны,
нібыта сонечны вецер,
зіхацьць промнямі.*

*Мяне
ніхто не пачуе,
аніхто ў свеце
не ўбачыць
маіх патаемных
крокаў.*

*Я адарвуся ад паперы.
У змроку...*

Адам ШОСТАК,
студэнт БДУ культуры,
удзельнік літаратурнай
суполкі "БУКет"

“Мы — Крывічы...”

(Археалогія культуры ў аповесці Вацлава Ластоўскага “Лабірынты”)

1923 год стаў для Вацлава Ластоўскага своеасаблівым пераломам у навуковай і літаратурнай працы. Менавіта ў гэты час ён выказаў думку, што “Мы — Крывічы, а не Русь Літоўская, Варажская ці Маскоўская, Белая ці Чорная”. Думка была абаснаваная ў шэрагу публікацый і стала ідэйным стрыжнем далейшай дзейнасці пісьменніка. І менавіта ў гэты час на старонках “Крывіча” з’яўляецца яго апавесць “Лабірынты”.

Твор цікавы не толькі культуралагічнымі звесткамі і захпляльнымі фантастычнымі прыгодамі, але таксама насычаны нацыянальнай праблематыкай, пабудаваны з дапамогай некалькіх ідэйна-сэнсавых узроўняў: сюжэтнага, сацыяльнага, культуралагічнага. У апавяданні з гэтым многія даследчыкі вызначаюць і жанр “Лабірынтаў”: фантастычна-прыгодніцкая апавесць, нацыянальная утопія і г.д.

У “Лабірынтах” сюжэт іграе зусім не галоўную, а дапаможную ролю. Праз сімвалы, алегорыі Ластоўскі паступова выводзіць нас на культуралагічны і сацыяльны ўзроўні. Аднак заўважу, што не заўсёды факты, на якія абавіраецца пісьменнік, афіцыйна пацверджаныя. Менавіта таму твор называюць яшчэ “аповесцю-гіпотэзай”.

Але пачнём з назвы. Шматлікія культурныя каштоўнасці, схаваныя ў пад-

земных лабірынтах, сімвалізуюць беларускую культуру ў заняпадзе, адшукваюць якую нялёгка ў сутэрніях гісторыі. Дарэчы, так званая “археалогія культуры” — галоўны лейтматыў твора. Шляхі да старцаў, якія ў глыбінях лабірынтаў захоўваюць культурныя скарбы, таксама можна трактаваць як сувязь паміж прашчурамі і маладымі пакаленнямі. У гэтым сацыяльны аспект назвы. Цікава, што на працягу апавесці Вацлаў Ластоўскі ўзгадвае гарады, што праваліліся пад зямлю, гаворыць, што лабірынты існуюць толькі пад “культурнымі” месцамі.

Месца дзеяння — Полацк. Гэты горад лічыцца самым старажытным, а таксама культурнай сталіцай Беларусі, што адпавядае тэматыцы твора. Сюжэтная інтрыга падтрымліваецца таямнічымі словамі герояў: “У нашых бяседах ажываюць вякі”, “Кажуць людзі, а хто ж ведае...”, “Акромя мяне з жывых ніхто не ведае” і інш.

Містычныя і зямельныя творы надаюць таксама сімвалы і лічбы. Напрыклад, узгадваецца “сёмы вугал”, “трэцяя зала”, памяшканне мае трохкутную форму, адсутнічае галоўны герой тры дні, да таго ж у творы гучыць маналог аб “траістасці рэчаў” і г.д.

У творы таксама ёсць выхад на ідэю Ластоўскага пра адзіную сусветную культуру, а бібліятэка, схаваная ў лабірынтах, нагадвае ідэю пра сусветную бібліятэку. Цікавая дэталі і ў канцы твора: апакаліптычны працяг апавядання на сваім ложку ў гатэлі, 23 чэрвеня, на Ку-

пале, і бачыць на падлозе сонечныя промні. Гэта таксама сімвал — язычнікі былі сонцапаклоннікамі, а свята Купале звязвалася з культурам сонца.

Яшчэ медаль з выявай змея і Дзевы-Сонца, які з’яўляецца сімвалам стара-славянскай культуры, бо змея Ластоўскі асацыяваў з Конам (а сам Кон ні ў якіх летапісах ці іншых архелагічных знаходках не зафіксаваны — з’яўляецца абстрактнай назвай вышэйшай сілы і мае значэнне “кола”, “скон”). Уводзячы ў апавесць стылізаваны медаль, Вацлаў Ластоўскі выходзіць акрамя культуралагічнага і на сацыяльны ўзровень. Шмат увагі пісьменнік надае пытанню нацыянальнага стылю. Стыль у яго — адметная рыса кожнай нацыі, яе самабытнасць. Між іншым, адраджэнне стылю — таксама адна з галоўных задач сучасных беларусаў.

А хто ж такі мёртвы старац Ярамір у залататканай павалоцы? Імя Ярамір паходзіць ад імя Ярылы (бога сонца). У Ластоўскага можна таксама знайсці згадкі пра тое, што беларусы былі сонцапаклоннікамі. Такім чынам, Ярамір і ёсць мёртвае сонца Беларусі, і значыць ён сімвалізуе заняпаўшую культуру. Але пісьменнік упэўнены, што і для Беларусі настануць лепшыя часы: па-першае, поза старца, у якой ён ляжыць, нагадвае апакаліптыку, быццам той не памёр, а толькі заснуў; да таго ж яшчэ ёсць старцы, якія чакаюць свайго часу, каб выйсці на паверхню і перадаць навуковыя адкрыцці. З сімвалам нязгаснага святла Ярылы можна звязаць ідэю

Ластоўскага пра тое, што трэба звярнуцца да старадаўняй навукі. Дарэчы, святароў, якія служылі Ярылу, Ластоўскі называе “ведунамі”.

У аснове “Лабірынтаў” пакладзена ідэя адраджэння Крывіі. Асабліва ярка прыклад праяўлення гэтай ідэі — апавед пра цудадзейныя элементы “крывін” і “гетын” (крывічы і геты — плямёны заходніх славян), якія даюць вечнае жыццё. Маецца на ўвазе памяць продкаў і адраджэнне старасвецкія, якія даюць жыццё нацыі. Тут прасочваюцца яшчэ дзве ідэі: першая — што культуру захаваў не народ, як гэта было прынята лічыць, а інтэлігенцыя; а другая — неўміручасць культуры праз слова.

Ластоўскі прысвяціў слову шматлікія працы. Сам працэс чытання таксама іграе не апошняю ролю ў апавесці: таямнічыя надпісы на труне і на літары, ліст, атрыманы з Полацка, вялікая падземная бібліятэка, тэлеграма, і, нарэшце, паведамленне ў газеце. Шмат летапісаў згадваецца і ў маналогам, якія ўяўляюць сабой культуралагічную каштоўнасць. Згодна з працамі Ластоўскага, старажытныя пісьмёны выкарыстоўваліся і ў магічнай практыцы. Скарбы лабірынтаў, заўважу, таксама складаюцца з пісьмёнаў, і Падземны чалавек баіцца, каб не забралі і гэтыя апошнія скарбы. Тут мы пераходзім да яшчэ адной ідэі Ластоўскага, якая мела непасрэднае дачыненне да тагачаснага працэсу — русіфікацыі краіны.

Такім чынам, мы можам бачыць, што “Лабірынты” самі з’яўляюцца як культуралагічнай каштоўнасцю, так і публіцыстычным творам, які ўзнімае сацыяльныя праблемы, а таксама творам мастацтва, створаным фантазіяй мастака.

Вікторыя КАМЕНДАВА

Musa Polonica беларускага Рэнесанса

Калісьці дактрына Лабачэўскага зруйнавала плоскасць прастору Эўклідавай геаметрыі. Эйнштэйнава тэорыя зрабіла ўсяго толькі верагоднымі альтэрнатывамі вучэнні класічнай фізікі аб

часе і прастору. Беларуская літаратурна-навука, якое перастала быць плоскім у апошняй чвэрці XX стагоддзя, з кожным днём актуалізуе сваю дывергентнасць. Новы этап гэтага незваротнага працэсу — кніга Сяргея Кавалёва “Станавленне польскамоўнай паэзіі ў полілінгвальнай літаратуры Беларусі эпохі Рэнесанса”.

У ёй — больш невадамога, чым хрэстаматыянага, больш наватарскага, чым даўно асэнсаванага, больш складанага, чым агульнадаступнага, больш спрэчнага, чым адначасна прымальнага. Аднак — *dictum sapien- ti sat*. Гэтае *dictum*, гэтая кніга — тое, што дазваляе падвесці адну з рысаў пад той вызначальнай для нас, але да сёння не разгледжанай эпохай, калі пераважная частка сённяшняй Беларусі звалася Літвой, а Белай Руссю называлася толькі невялікая частка тэрыторыі на ўсход ад Мінска; калі беларусаў характарызаваў як “славутых ваеннай доблесцоў” (Я. Вісліцкі) і ім далёка было да сённяшняй прапісной раханнасці і лагоднасці; калі не было знаку роўнасці паміж паняццямі “талерантнасць” і “абьякаваць”... За тое тут, на такой невялікай у геаграфічных адносінах тэрыторыі, сутыкаліся самыя розныя палітычныя, рэлігійныя і дынастычныя інтарэсы, у выніку чаго літаратура гэтага перыяду падаецца стракатай поліфанічнай тканінай, але ў гэтай поліфаніі — на дзіва! — не было штурчання і дысанансу.

Перад аўтарам манаграфіі стаяла задача нялёгкага, але высакароднага. Народ, які больш за сто гадоў жыў пад уладай Ягелонаў, мае поўнае права быць далучаным да польскамоўных дарункаў айчынай Эўтэрпы, Эрата і Полігеміі. У XVI стагоддзі беларуская і польская мовы аднолькава шанаваліся ўрадоўцамі і грамадзянамі нашай дзяржавы, пра што сведчыць прадмова Льва Сапегі да “Статута” 1588 года. Вялікі канцлер аддае загад друкаваць вышэйшы заканадаўчы дакумент “пісьмом польскім і рускім”, “іхбы тым рыхлей

всім ку ведомости и уживанью прийти мог”.

Слушна, што “да польскамоўнай паэзіі Беларусі мы адносім вершаваныя тэксты мясцовых і прыездных аўтараў, напісаныя альбо выдадзеныя на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага: у Бярэсці, Нясвіжы, Лоску, Вільні”. Сапраўды, няўжо нам выракацца творчай спадчыны Мацея Стрыкоўскага або Цыпрыяна Базыліка з тае толькі прычыны, што яны — палякі па паходжанні? Іх творы сталі з’явамі найперш нашага культурнага жыцця, а самі аўтары-палякі зрабілі свой унёсак у скарбонку беларускай культуры. З першага і другога раздзелаў манаграфіі вынікае, што з сярэдзіны XVI стагоддзя на Беларусі трывала ўмацоўваецца такая культурна-грамадская з’ява, як літаратурнае згуртаванне (спачатку — у Бярэсці і Нясвіжы, пазней — у Лоску і Вільні), а значыць, ва ўсіх гэтых гарадах існаваў культурна-адукацыйны грунт для дзейнасці выдатных, яркіх асоб — Цыпрыяна Базыліка, Андрэя Валана, Мацея Стрыкоўскага. Адносная сепаратыўнасць літаратурнага жыцця, абмежаванасць яго тэрыторыяй пэўнай магнэтычнай ардынацыі або канкрэтнай парафіі не стварае, тым не менш, уражання шматковасці ў агульнай літаратурнай выяве часу. Аўтар справядліва адзначае ў большасці аналізаваных твораў дамінанту польскай (лепш сказаць, “рэчыспалітаўскай”) самасвядомасці. Паэты з кола легендарных Радзівілаў, гарачых патрыётаў “Літоўскай айчыны” — бадай, ішчэлівае выключэнне. Але ж дамінанта патрыятызму дзяржаўнага не можа расцэнвацца як азнака дэградацыі нацыянальнай культуры. Вісліцкі, які падпісваўся “Sarmata” і Гусоўскі, што называў сябе “Polonus”, былі ў той самы час патрыётамі і сваёй малой радзімай.

Намаганні Сяргея Кавалёва сістэматызаваць разнажанравы і рознатэматычны матэрыял польскамоўнай паэзіі сапраўды ўражваюць. Арыгінальнасць аўтарскай канцэпцыі выяўляецца ва ўжыванні двух генеральных прыняццяў сістэматызацыі: тэрытарыяльнай (пагодле лакалізацыі друкарняў) і персанальнай (у сувязі з творчасцю найбольш адметных майстроў слова). Паслядоўнае ўжыванне гэтых прыняццяў відавочна ілюструе факт паступовага вызвалення беларускай паэзіі Музы з-пад апекі мецэнатаў, якая часам пэўным чынам абмяжоўвала творцаў у тэматычных і ідэалагічных (але не мастацкіх!) адносінах. Бліскуча праведзеная

сістэматызацыя літаратурных помнікаў стала, напэўна, спакусаю для вучонага, які дзеля поўнай бездакорнасці свайго навуковага доследу старанна пазбаўляе ананімныя творы іх ананімасці. Ёсць, безумоўна, пэўны псіхалагічны камфорт як для аўтара, так і для чытача яго манаграфіі ў тым, каб амаль бяспрэчна надаць аўтарства “Размовы Палюка з Ліцвінам” Аўгустыну Ратунду, аўтарства “Патрыёта Айчыны...” — Іллі Пельгрымоўскаму. Ды, хоць “*nomen est omen*”, на маю думку, адсутнасць *pomnis* — гэтка ж омен, як і яго наяўнасць.

Вялікую зрудыцую аўтара і багацце нашай польскамоўнай паэзіі дэманструе трэці, заключны раздзел манаграфіі, у якім прадстаўлены ўвесь спектр паэтычных жанраў і сродкаў з мастацкага арсеналу лепшых пісьмёнаў: Яна Казаковіча, Іллі Пельгрымоўскага, Яна Пратасовіча. А напрыканцы, па ўсіх законах дэтэктыўнага жанру, — даследчыцкая “бомба”: паэма Радаглыда Гладкатварскага “Румяны для аздобы дзвочага твару”. Кампазіцыйнае кола манаграфічнага даследавання набывае незвычайную гарманічнасць: ад рэлігійна-метафізічнай да маральна-“касметычнай” — такой уяўляецца польскамоўная паэзія Беларусі XVI стагоддзя са старонак кнігі Сяргея Кавалёва. Зрэшты, кампазіцыйна пабудова манаграфіі выдае ў аўтара драматурга, бо само навуковае даследаванне разгортаецца на штат актаў тэатральнай імпрэзы з паслядоўным выходам актёраў (паэтаў) на сцэну. Магчыма, яшчэ і таму адчуваецца імкненне аўтара надаць усім паэтам пэўнае, вузкае значэнне “амплуа”: беларускі апалагет Рэфармацыі Андрэй Валан паўстае са старонак манаграфіі майстрам палітычнай паэзіі, творчасць Цыпрыяна Базыліка акрэсліваецца адназначна як “*ars bene molendi*”, творчае крэда Г. Пельгрымоўскага атаясамліваецца з паэтыкай пераканання.

Мяркуючы па агульным змесце манаграфіі, пачынаючы з другога раздзела ўзмацняецца дыяхранічнасць даследавання. Так, калі пры аналізе “Пратэя...” П. Статорыуса вобраз пярэваратня Пратэя не аналізуецца на ўзроўні архетыпа двайніка-адступніка (надзвычай актуальнага для беларускай літаратуры пазнейшых часоў), а функцыянальна твора Ц. Базыліка разглядаецца пераважна ў рэчышчы агульнахрысціянскай плавадай традыцыі, то творы С. Лаўрэнцыя, С. Кулакоўскага, Я. Казаковіча, Я. Пратасовіча дастасуюцца да багатай айчынай і

заходнеўрапейскай літаратурнай традыцыі, і параўнальна-тыпалагічны аспект даследавання адгрывае тут дамінуючую ролю.

Усцешна адзначаць, што шануюны аўтар, доктар філалагічных навук, пазбаўлены, так бы мовіць, “тэрміналагічнага снабізму”, бо не загрузвае сваю кнігу мудрагелістымі тэрмінамі (якія часта маюць беларускамоўныя адпаведнікі ідэнтычнага семантычнага поля) толькі дзеля таго, каб фарсануць сваёй эрудыцыяй. Тэрміналагічны апарат манаграфіі вельмі дакладны, трапны і дарэчны менавіта ў межах азначанай навуковай тэмы, апраўдана ўжыванне цэлага шэрагу лацінскіх азначэнняў і фармулёвак, якія заўсёды ўзнаўляюцца бездакорна з граматычнага пункту гледжання (што да нядаўняга часу было, на жаль, рэдкасцю для айчынага гістарычнага літаратурна-навуства).

Новую манаграфію Сяргея Кавалёва, як і першую, прысвечаную лацінамоўнаму герцагану яспу Беларусі і Літвы, трэба аднесці да ліку фундаментальных даследаванняў, якое стварае шырокія перспектывы для правядзення далейшых навуковых росшукаў у азначаным накірунку. Першасны з гэтых накірункаў — бяспрэчна, пераклад адпаведных паэтычных помнікаў на беларускую мову.

Прыгадаю ананімную “Размову Палюка з Ліцвінам”, напісаную напярэддні Люблінскай дзяржаўнай уніі, у якой грамадзянін Вялікага княства Літоўскага з годнасцю гаварыць свайму бліжэйшаму заходняму суседу — паляку: “Мы жадаем карыстацца свабодай, у якой даўно жывем, з ласкі Божай, але сваёй даўно заснаванай і шануюнай дзяржавы, далучаючы яе да вашай, страціць не жадаем...”. Манаграфія Сяргея Кавалёва — выдатнае сведчанне на карысць таго, што наша прыгожае пісьменства ў XVI стагоддзі, паступова стравчаючы сваю беларускамоўнасць, не страціла, тым не менш, сваёй самабытнасці, самакаштоўнасці і эстэтычнай адметнасці. Шматвектарнасць і полілінгвальнасць з гэтага часу сталі альфа і амегай нашага шляху ў сусветнай культуры, а беларуская літаратура ў многіх выпадках стала адсарбентам лепшых дасягненняў еўрапейскіх майстроў мастацкага слова. Мы ўмелі вучыцца і маем чаму павучыцца. Поліфанічны харал нашай старажытнай польскамоўнай паэзіі імкнецца да вушэй і сэрцаў нашчадкаў.

Ж. НЕКРАШЭВІЧ-КАРОТКАЯ

“Любіць усё, што можна палюбіць...”

Таіса БОНДАР

Пустая далонь, не пустая,
А іскарка лёсу твайго
У позірку з цемры расстане,
Адаўшы яму свой агонь.

Святому Сергію, заступніку Русі,
Паклоніцца душа ў маленні
І зўтра, і штодня, каб папрасіць
За ўсякага з людзей, за іх збавенне.

Так шмат бяздумных слоў,
бяскрылых дзён,
Так шмат пакуты ў радасці
і працы,
Што аціхае, ледзь ускрэшы, звон
Усіх званоў усіх славянскіх
брацтваў.

А трэба ж, каб гула
не прастрань дня,
А прастрань ім асветленага неба,
Каб шлях — не цень былога пераняў,
А водсвет далі, новай далі срэбнай...

Хто з многіх жыццяў
гэты шлях спрадзе
І загукае ўсім, хто заблудзіўся?
Малітва доўжыць
непражыты дзень,
Душа імкне насустрач новай высі.

Якое шчасце: духу (ў духу!) стрэць
Святую Багародзіцу ў саборы,
Убачыць, як, запоўнены на трэць,
Сабор успыхае Святлом надзорным.

Пад песнаспей Анёлаў (ці людзей?)
Прыўстаць насустрач
ззяючай далоні,
Якую Багародзіца ўскладзе
На голаў мой, шапнуўшы
ціха: “Помні...”

Прыўстаць — і ўкленчыць,
каб адаць жыццё,
Зямное і духоўнае, ў паклоне,
Адчуўшы ўсплёск агню, што перацёк
Праз лёгкі дотык
Матчынай далоні...

Той дзень мінуў, і новы дзень прыспей,
А слёзы шчасця ззяюць, як і ззялі,
У глыбіні душы, пад песнаспей
Нябёсаў, іх прасветленае далі.

Небажыхары? У грэшным свеце,
Сцёмненым ад сораму за нас?
Так і хочацца паддражніць вецер,
Зацугляўшы не яго, а час.

Колькі можна наракаць на долю?
Кожнаму пададзена рука,
А ўжо волю знойдзеш ці няволю
За парогам века — што шукаў!

Чым ні падстрахуйся —
лямпай, мапай, —
а пярэйдзеш некалі мяжу.

Небажыхары... Ды ўжо ж, не малы
Пад залевай зорнага дажджу!

Шлях мільёны год штурхай у плечы,
Будзачы, змушаючы ісці
З ранка ў вечар, з вечнасці —
у вечнасць...

Хто ж слугуе смерці пры жыцці!

А слугуюць... Нездарма ж у смерці
Столькі — праз усё жыццё — рабой,
Быццам скрозь — адно пустыя сэрцы,
Быццам свет пакінула любоў.

Не ведала любві — і прагнула яе,
Не верыла сабе — і спазнілася вера,
І дзе шукаць цяпер былыя дні свае,
Калі ўжо ўпрогся шлях
у гонкі рух наперад?

Наперад — у прасцяг
няведаемых часоў?

У споміны душы,
прарослыя ў бясконцасць?
Няма ні цішыні,
ні апраўдальных слоў,
І ўсё-ткі трэба жыць
і мкнуць услед за Сонцам.

За Сонцам — на жарстве
бяссонніц і трывог,
Па крузе — праз агонь
няспаленага сэрца.

Хто ўведае любоў,
таго палюбіць Бог,
Каго палюбіць Бог,
той не зазнае смерці.

Вядома, Бог — Любоў,
і любіць Ён усіх,
І гэты дар Яго ніхто
з нас не аспрэчыў.

І ўсё-ткі, як і скрозь,
адзін кароткі міг
Абрыне ў небыццё або адкрые
вечнасць.

І зноў мінаюць дні
сумненняў і трывог,
І зноў дыміцца шлях
пад срэбназорным вецецем...

Хто будзе пець Любоў,
таго пачуе Бог,
Каго пачуе Бог, той
не зазнае смерці.

Неадчэпная думка пра дзень,
Незабыўны — і ўсё-ткі забыты...
Дзіўны мост — залаты яго цень —
Успывае над россыпам літар.

Застывае. На міг. На ляту.
І ўзрываецца іскрамі красак.
Я ж ці з красак, ці з літар пляту
Росчырк-след непражытага часу.

Што за ім? Таямніца? Зарок?
Прадказанне? Счытаць немажліва...

Зноў раблю неабачлівы крок —
След знікае, ўсчынаецца лівень.

Ён змывае мой крык, і найкруг
Разліваецца цемра без краю.
Дзень мінуў... Замыкаецца круг...
Што ж я сколкі святла падбіраю?

Ізноў гучыць пытанне: што рабіць?
Рабіць. Расці. Імкнуцца
стаць мудрэйшым.
Любіць усё, што можна палюбіць
Тут, на Зямлі, дзе змалку
лёс свой вершыш.

Вяршыняй лёсу стане не пад'ём
На той ці іншы п'едэстал улады,
А ўзведзены на зломах часу дом
І ўзведзены ў дом давер і радасць.

Давер да Сілы, што вядзе твой дух
З жыцця ў жыццё,
не ведаючы стомы,
І радасць доўжыць род свой,
доўжыць рух
Вякоў, тысячагоддзяў векапомных.

Не ўсё прыдасца, ды ва ўсім
як ёсць —
Святлінка ад Святла,
часцінка Сілы,
І ўжо ж не гней,
не дайкі гней ці злосць —
Адплата духа за такую міласць.

Адплатай стане —
можа стаць! — любоў,
Самаахвярная ў сваім даверы
Да свету, што з табой,
ці не з табой,
Шукае след свой у духоўнай сферы.

Сказана: цёмныя ўсюды,
Гнёт іх на думкі цяжкі...
Верыш, не верыш асуду
Дзён, што зжываюць вякі,
А азірнешся на Неба
І прыгадаеш свой шлях —
З хлебам, а то і без хлеба,
З водсветам сіні ў вачах.

Дзе ён блукаў і блукае,
Вабячы ўсіх груганоў?
Дзе яго ношка цяжкая?
Груды чых валуноў
Засцяць святло даляглядаў
Там, куды мкнецца шаша?
Сказана: Бог — гэта праўда,
Праўдзе адкрыта душа.

Плача яна ці смяецца,
Скача ці лётае ў снах?
Знаюць прастора і вецер —
Што ёй знявечаны шлях!
Сказана: цёмныя ўсюды...
Хай жа палае святло
Праўды, што здзейсніцца цудам
Не на Зямлі, над Зямлёй!

Марыя ШАМЯКІНА

ШАМЯКІНА Марыя нарадзілася ў 1976 годзе ў
Мінску. Скончыла філфак БДУ і магістратуру. Спецы-
яльнасць — фальклор.

Не напісала ніводнага верша пра каханне. Пачына-
ючы паэт-урбаніст. Працуе ў накірунку індустрыял.

І ўсе металы пакрысе
Ізноўку робяцца

Але надызде Страшны
Суд —
Апошні дзень таму,
былому.
Адвечны мовіць свой
прысуд
На могільках... металамому.

І прыадчыніць далягляд
Анёл, жалезам акаваны.
У неба ўздываецца парад
Магутных будаўнічых
кранаў.

Лабірынты

Лабірынт 1

Правядзе нас дахаты
Месяцовая варта.
Горад тысячы дахаў —
Лабірынт Мінатаўра.

Лабірынт 2

Мінск маіх снабчанняў

Бясконцы час на хвалях
сінусоіды,

І ніадкуль не бачны
далягляд.
Губляемся ў чаканні,
у сузор'ях,
Не ведаем сваіх
каардынат.

Рухомай карты ўяўныя
абрысы,
Дамы, як хмары, месяцамі
мяняюцца.
Я памятаю толькі тыя
рысы,
Што Таямніцай Вечнай
вылучаюцца.

Лабірынт 3

Гук Мінскага
сэрцабіцця

Пад кашуляй пабелкі
і фарбы,

Пад карункамі
барэльефаў
Сэрца Мінска хаваецца
марна,
Сэрца стукае пульсам
і рэхам.
Сэрца цікае кожным
гадзіннікам,
І шапоча званком
тэлефона,
Адгукаецца ў кожным
будынку,

Паскараецца
ў кожным
маторы,
Адбіваецца ў кожным
люстэрку,

А калі адчыняеш
на стук,
За дзвярамі
вільготная
цемра,

І нікога.
...Адзін толькі гук.

Жалезны Анёл

Могілкам будаўнічай тэхнікі
У прамзоне Шабаны.

Іржы карункі час пляце,
Дажджы фарбуюцца
крывёю,

Белае поле

Ужо тыдзень ляжала Зіна ў ложку — няма сілы падняцца, баліць кожная жылка, галава, як чыгуном наліта, кашаль разрывае грудзі. Можна, грып, а можа, так якая прастуда. Доктара не выпішаш — няма дактароў, лякарства не купіш — няма аптэк. А ў хаце хоць шаром пакаці і трэба ўставаць, ісці ў Заходнюю, раздабываць якой яды.

Усю зіму Зіна, ды яшчэ якія кабеты, ходзяць у Заходнюю, мяняць які тавар на прадукты. На Усход не ходзяць, там калгасы распранулі ўсіх калгаснікаў, там людзі самі з голаду пухнуць, у іх нічога не выменяеш, а ў заходнікаў дасюль і сала, і масла, і крупы, і бульба. Праўда, дабро сваё яны за так не аддаюць, мяняюць на патрэбны ім тавар. І Зіна насіла тое, што набывалася некалі, да вайны, знесла ўсё, і сваё, і мужава, калі, дасць Бог, вернецца жывы, зноў нешта агораюць, а пакуль... Насіла, пакуль было што насіць, а далей пачала рабіць абарот. Купіць на базары фарбы ў пакеціках, сахарыны, мыла, запалкі, солі. А назад нясе крупу, муку, часам якая жаласлівая кабета скварку кіне. Так што трэба ўставаць, праз сілу ўставаць і ісці.

І Зіна паднялася. Вадзіла ўбакі ад слабасці, але перамагала слабасць.

— Геня, сынок, пойдзеш са мною, — кліча яна старэйшага хлопчыка, хоць разумее, што цягнуць дзіця ў далёкую дарогу кепска — дзесяць гадоў малому, падмога з яго не вялікая... — І саначкі з сабою возьмі, што выменяем, каб не несці, а везці, — кажа яна сыну.

Ведала Зіна, што ўскінеш торбачку на плечы, і спачатку яна здаецца не вельмі цяжкаю, а пранясеш колькі кіламетраў і яна ўжо, здаецца, на пуды цягне.

Малых дзяцей пакінула на старэйшую дачку, Валю, дзяўчынку трынаццаць, але ўсё ўмее рабіць — і ў печы выпаліць, і есці зварыць, абы было з чаго. Ведае, што дома з Валяю будзе парадак.

І пайшлі. Зіна наперадзе, Геня — у святкі перашытай з бацькавага пінжака, падцепленай вацінам са старога палітона, у вялікіх валёнках і бацькавай шапцы-аблавушцы, бы той мужычок з нагатак, ішоў за ёю цягнуць за вярвочку санкі.

Дарога вяла на Койданава. Вакол — шырокае белае поле, снег іскрыцца ў промянях халоднага зімовага сонца, здалёк відаць стрэхі хат, укрытыя снегам, і

ным каўняром, з маленькім тварыкам, што вытыркаўся з таго каўняра, агледзеў Зіну з ног да галавы, глянуў на Геню.

— Сядайце...

І Зіна села на хрусткую салому, якою ўсланы былі драбіны. І Гена ўскочыў, уцягнуў свае саначкі.

Мужык давёз іх амаль да Койданава. Па дарозе распытваў Зіну — куды кіруецца, чаго. Цвеліўся з яе:

— Што ж твае камуністы цябе так... Абяцалі камунізму... Цяпер немец табе камунізму зробіць...

Зіна маўчала. Не было сілы спрацацца.

Лідзія АРАБЕЙ

Вялікая Айчынная вайна. Вялікія пакуты — і для тых, што ваявалі, і для простага, мірнага люду. У нас шмат напісана пра гераізм нашага народа, пра тых, што аддавалі жыцці ў барацьбе з фашызмам. І вельмі мала пра тых, што жылі ў акупацыі, наадварот, факт жыцця "пад немцам" многія гады быў чорнаю плямаю ў біяграфіі таго, хто не па сваёй волі апынуўся ў тым палоне. Усё менш застаецца сведкаў таго часу. Мае апавяданні — маленькая спроба праказаць тое жыццё.

Зімовы дзень кароткі. Да Койданава дабраліся — пачало цягнуць. Трэба было недзе прасціцца нанач. Пастукала ў першую ж па дарозе хату. Пажылая жанчына, закручаная ў цёплую хустку, доўга на іх глядзела і ў Зіны замірала душа — пусціць, не пусціць... Пусціла. У хаце было цёпла, пахла варанаю бульбаю, капустою, яшчэ нечым, чым пахне вясковая хата. Гэты дух ап'яніў Зіну. Села на лаўку, змораная дарогаю, марозам, голадам і ледзь не павалілася — задрэмала. Схамянулася. Гаспадыня паставіла перад імі на лаўку міску з варанаю бульбаю ў мундзірах. Ад бульбы ішоў п'янючы пах. Апякаючыся, абіралі і елі з Генам гэтую бульбу. Потым леглі, Зіна — на адной лаўцы, Гена — на другой. Заснулі, як забітыя.

Ад Койданава да вёскі, у якую кіраваліся, было яшчэ кіламетраў пятнаццаць. Дабіраліся да вёскі ўвесь наступны дзень. Недзе ішлі, недзе пад'язджалі з мужыкамі, якіх везлі конікі. Нездарма кажучы — бедны ох, а за бедным Бог. Часам шанцавала.

Зіна кожны раз спынялася ў адной, ужо знаёмай, гаспадыні. Да яе і цяпер завітала. Маладая, дужая, ружовая, жыла з мужам, які з раніцы да вечара завіхаўся каля гаспадаркі. Во, — думала пра яго Зіна, — дужы, малады, а і не ў войску, і не ў партызанах. А яе дурны Іван, як толькі аб'явілі вайну, так і пабег у ваенкамат.

У гаспадароў было двое дзетак, хлопчык і дзяўчынка. Голаду, канечне, не ведалі, яшчэ круцілі носам — таго есці не хачу, гэтага не хачу...

Тое, што гаспадыня прымала Зіну з яе няхітрым скарбам, было той выгадна.

Першая аглядала Зініну ношу і першая выбірала сабе што хацела. І Зіна мусіла ёй саступаць, мяняць дзешавей — за прытулак, за міску бульбы з малаком. Тры дні прабывілі Зіна з Генам у вёсцы і тры дні праляжала Зіна на лаўцы, укрытая сваім, падшытым ветрам, палітонам. Хвароба не адпускала. Калаціла ліхаманка, балелі ўсе костачкі, не спыняўся кашаль. Але ўсё, што можна было памяняць, памяняла і набралася ў ношку — круп, мукі, адна пакупніца дала клінковы сыроч, гаспадыня адшкадавала кавалачак эжаўцелага, з'ёлкага сала. Торбачка аказалася цяжкаявата, але ж з імі саначкі...

На трэці дзень выбраліся дадому.

Да Койданава так-сяк дабраліся, зноў пашанцавала, з палову дарогі падвёз мужычок на санках. А ад Койданава пачаліся пакуты.

Торбачку з харчам везлі на саначках, але сама Зіна не магла ісці. Пройдзе колькі крокаў, і спыніцца, аддыхаецца. А далей збочыць з дарогі, ляжа на снег, і ляжыць. Хвароба, здаецца, яшчэ больш разгулялася. А навокал зноў — белае поле, голяя прысады і халоднае, у зімовым мроіве, сонца.

Ехалі санкі, прасілася Зіна, каб падвёз чалавек, але той толькі выцяг пугаю каня і конь пабег шпарчэй, выкідаючы

сваё мз-э — быдта таксама радавалася, што трапіла ў такую кампанію.

Трэба было такую госцю нечым пачаставаць, але чым? Усё, што можна з'есці, з'едзена. Праўда, малая Тася, вельмі ашчадная, часам недзе прыхоўвала свае скарыначкі хлеба і калі маці ставіла на стол міску заціркі, вымала са схованкі скарынку, ела зацірку з хлебам і другія дзеці ёй зайздросцілі. Яна і цяпер; крыху падумаўшы, выцягнула са сваёй схованкі скарыначку, прынесла козачцы і тая далікатна ўзяла кавалачак хлеба, пачала жаваць, смешна варушачы пыскаю.

Гэта быў першы год пасля вызвалення горада ад немцаў. Вайна пакацілася далей, замаячы сляды Івана — Зінінага мужа — які згінуў недзе на яе дарогах. Жылі яны ў пахіленай драўлянай хаціне, ацалелай ад пажараў і бамбёжак, той добры дом, у якім жылі да вайны — згарэў.

З багацця, добра, што мелася ў Зіны акрамя дзяцей, засталася ў яе швейная машынка "Зінгер". Колькі разоў падступалі за вайну хвіліны, калі лёс машынкі вісеў на валаску — магла прадаць яе за які пуд жыта. Прыязджалі на падводах заходнікі, прывозілі бульбу, муку. Куплялі за той харч у галодных гараджан добрыя речы. Кваліфікацыя і на Зініну машынку. Зберагла. І колькі разоў машынка выручала. Той суседцы пашылі спадніцу, той сарафан. Не вялікая майстрыца Зіна, але і заказчыцы яе не вялікія модніцы. Толькі заказаў тых бывае дужа мала і даводзіцца Зіне цягацца па вёсках у Заходняй, мяняць якія тавары на харч.

— Дзеці, схадзіце нарвіце травы козачцы, — загадвае Зіна.

І дзеці бягуць, рвуць траву, але колькі яе нарвеш на гарадскіх вуліцах, каля запаленых тратуараў, на цагляных гурбах руінаў. Ды што там за трава, што за корм для далікатнай жывёліны.

Але козачка есць, яна не пераборлівая.

— Дзеці, пакіньце ў місачцы зацірку крышку козачцы, — просіць Зіна.

І дзеці, радыя зацэрпнуць сабе яшчэ хоць лыжачку, пакідаюць нешта на дне козачцы. А найбольш пакідае сама Зіна, хоць усярэдзіне смочка ад голаду.

— Мз-э, — жаліцца галодная козачка.

Шморгаюць насамі дзеці.

Неяк з месяц пракачаліся. А далей надышлі чорныя дні. Заказаў на шыво ніякіх. Несці мяняць няма чаго. Хлеб, што выдадзены па картках, з'едзены на тры дні наперад. Не ўсцерагла, не ўберагла. Ды як ты вырвеш у дзіцяці з рота кавалачок хлеба, калі бачыш, што дзіця галоднае.

Пуста ў шафцы, пуста ў каструлях. А тут яшчэ меншы, Коля, захварэў. Ляжыць схуднелы, вочкі заплішчаныя і нават есці не просіць, хаця ведае Зіна, што дзіця галоднае.

Што рабіць? Адно выйсце...

І Зіна рашылася. Калі дзеці паснулі, узяла козачку, завяла да суседа. Папрасіла. Зрабіце... Сама ж я не магу...

Назаўтра раніцай дзеці елі вельмі смачны крупнік. З мясам. Дачыста абгрызалі костачкі. І Коля быдта ажыў. Піў і піў смачную жывынку.

А днём дзеці спыталі:

— Мама, а дзе козачка?

Хаваючы вочы, Зіна адказала:

— Уцякла ад нас... Не было чым карміць, вось і ўцякла.

самі хаты быдта патанаюць у снезе, толькі гэтыя стрэхі і відаць. Але Зіна ведае, што недзе там, у людзей, паляцца печы — вунь цягнуцца дымкі з камінаў, недзе там гатуець сняданак, вараць бульбу і будуць есці яе з малаком.

Дарога бегла ўдаль, то спадала ўніз, то паднімалася ўгору, яе стужка звужалася ўдалечыні, злівалася з шэрым зімовым небам. Часамі паўз іх праляталі машыны, крытыя брызентам, абганялі Зіну з Генам і яны бачылі ў кузавах немцаў у шэрых шынялях, сядзяць нахохленыя, паўцягваюшы галовы ў плечы. Часам праязджалі санкі, якія вез рухавы конік, у санках — мужык у цёплым кажусе.

— Но-о! — падганяў ён каня.

Кіламетраў з пяць прайшлі быдта нічога, а далей Зіна прыстала. Няма сілы далей ісці, хоць забіся. Але што будзеш рабіць сярод чыстага поля, назад не вернешся, ды і няма чаго вяртацца. Трэба, хоць ракам паўзці, але кіравацца наперад. Пастаяла, аддыхалася, зноў пайшлі.

Здалёк пачулі тупат коніка — даганялі санкі. Адважылася Зіна, падняла руку, прагаласавала. Мужычок спыніў каня.

— Дзядзечка, можа, падвезеце, — папрасіла знясілена.

Мужычок у кажусе з вялікім аўчын-

Вялікая Айчынная вайна. Вялікія пакуты — і для тых, што ваявалі, і для простага, мірнага люду. У нас шмат напісана пра гераізм нашага народа, пра тых, што аддавалі жыцці ў барацьбе з фашызмам. І вельмі мала пра тых, што жылі ў акупацыі, наадварот, факт жыцця "пад немцам" многія гады быў чорнаю плямаю ў біяграфіі таго, хто не па сваёй волі апынуўся ў тым палоне. Усё менш застаецца сведкаў таго часу. Мае апавяданні — маленькая спроба праказаць тое жыццё.

з-пад капытоў збітыя кавалкі снегу.

Зноў прайшла Зіна некалькі крокаў і зноў прыстала.

— Сынок, вязі мяне на саначках, — папрасіла Геню.

Ушчымілася ў дзіцячыя саначкі, паклала торбачку на калені. Хлопчык напружыўся. Не адразу скрануў з месца саначкі, а далей пакаціў, напружваючы ўсе свае дзіцячыя сілы.

Зіна ехала, глядзела на сынаву спіну ў каптанчыку з перашытага бацькавага пінжака, на ногі ў вялікіх валёнках, як напружваецца яго спіна, цягнуць санкі, глядзела і плакала. Яна не бачыла, што і хлопчык плача. Плача ад таго, што цяжка везці саначкі ўгору, ад таго, што шкада матку, ад таго, што дадому яшчэ далёка.

Козачка

Гэта была нават не козачка, а казлянятка — беленькае, з цёмнымі вочкамі, з маленькімі капыткамі. Яно паглядзела на Зіну і выбрыхнула — мз-э — быдта прызнаючы ў Зіне сваю. І нібы заваражыла, быццам насланне найшло на жанчыну.

Мужык, у залапленым каптане, з цёмным абветраным тварам, прасіў за тое казлянятка нядорага, Зіна палічыла — у яе хапіла б грошай, каб купіць і, мала думаючы, паддаўшыся нейкаму звону ў сэрцы, яна замест таго, каб купіць хлеба дзецям, набыла тое казлянятка. Несла, туліла да грудзей, адчувала цеплыню яго дрыготкага цела і разумела ўжо, што зрабіла глупства. Дзяцей няма чым карміць, а яна, дурніца... Але ўгаворвала сябе — падрасце козачка, малако будзе дзецям даваць, а цяпер ужо трава пайшла... Ды ад стала што застаецца...

Зноў разумела, што ад стала ў іх нічога не застаецца, дзеці чыста выядаюць, вышкрабаюць, ды зробленага не паправіш, грошы ўжо ў мужыковай шапцы, а козачка ў яе на руках.

У іх ніколі не было ні катой, ні сабак, Зіна лічыла іх дармаедамі. Карміць трэба таго, ад каго маеш карысць. Ката — каб мышэй лавіў, сабаку — каб хату сцярог. Мышэй у іх няма, няма чым мышы ў іх пажывіцца, а вартаваць таксама няма чаго — які злодзей пале-зе ў хату, дзе акрамя дзяцей ніякага багацця. А іх у Зіны чацвёрка.

Малыя сустрэлі казлянятка з захваленнем, абдымалі, гладзілі, а казлянятка цягнула

Фота В. Патапенкі

"Сропograf" у перакладзе значыць "Часаніс", або — як і назва нашай роднай беларусьфільмаўскай студыі — "Летапіс". Так называецца Міжнародны кінафестываль дакументальных фільмаў, які ўжо трэці раз прайшоў у сталіцы Рэспублікі Малдова Кішыну.

рабіла тое, што мне цікава.

— А як вы апынуліся ў кіно?

— Я скончыла школу ў 16 гадоў, марыла пра кіно, але разумела, што са школьнай парты паступіць у ВПК — нерэальна. Таму вырашыла для сябе, што паступлю ў політэхнічны, а пасля 3-га курса перавядуся ў кінаністytut на эканамічны факультэт. А там, думаю, разбяруся і з рэжысурай. Але тут наш рэжысёр Віктар Дашук набіраў майстарню дакументалістаў. І я паступіла туды.

— Цяжка сцвярджаць. Але апошнім часам я здымала тыя фільмы, якія хацела.

— Вы бывалі на многіх замежных фестывалях дакументальнага кіно. Як мяркуюць, чаму на іх столькі "чарнухі"?

— Гэта было запатрабавана ў постсавецкі час, запатрабавана і цяпер. Адзін мой знаёмы дакументаліст выправіў сям'ю на сталае жыхарства ў Германію, а сам здымае свае фільмы толькі ў Расіі. Вось ён здымае пад Пціерам у спецыяльным доме для прэйдуркаватых. Дарослыя мужыкі ў ватуках ходзяць, капулюць у носе, зазіраюць у аб'ектыў, грымашы твораць, як малпы. Гэта — нармальныя паводзіны для даўнаў, для алігафрэнаў. Але мой "калега" не паказвае ні дыктарскім тэкстам, ні цітрамі — нідзе, што ён здымае ў "дурдоме". А ў заходніх абывацеляў, якія глядзяць на гэтыя кадры, "штаны мокрыя" ад захалпення. Яны, укармленыя, задаволеныя сваім сытым жыццём, упэўненыя, што ўся Расія — такая. Краіна брыдкія. І зноў пачынаюць сябе адчуваць "звышлюдзьмі" ў параўнанні з гэтымі хворымі. Так узнікаюць самыя падлыя варыянты "чарнухі". І на гэтым вельмі някэпска зарабляюць некаторыя нашы "калегі".

— Авохці мне: спосаб зрабіць... Ды не будзем прамрочнае. Галіна, якія вашы планы, чым мяркуюць далей заняцца? — Чым? Канечне ж, новымі праектамі. Вось Аляксандра крху падрасце і дасць магчымасць маме ўзяцца за старое. Гэта — маё. І гэта — назавуць.

— Што ж з бліскучай вас перамогай на Міжнародным кінафестывалі "Сропograf". Прыз вам спадабаўся?

Вельмі прыгожы. І дадатак у канверціку таксама спадабаўся. Не шмат, але на падгузнікі Сашцы хопіць, пакуль яна падгадуецца.

— Я ўжо наважыўся несьці матэрыял у рэдакцыю, калі мне патэлефанавала Галіна Адамовіч. Паведаміла, што "Працяг" мае... працяг. Яе фільм, яе дзіця, выраўляецца на еўрапейскі кінафестываль класа "А", у Карлавы Вары, на чарговае свята і выпрабаванне творчага кошту. Шчаслівай дарогай, бліскучых перамог!

Дзімтрый МІХЛЕЎ

Гран-пры Галіны Адамовіч

Буйныя планы твару Жанчыны перамяжаюцца кадрамі хронікі. 20-ыя гады, вулічны натоўп. Дзесяткі твараў — вочы ў вочы перад глядачамі, нібыта ўдзельнічаюць у рэалістычным, суперажываюць Жанчыне, якая высільваецца, каб у свеце з'явіўся новы Прышэлец — яе дзіця. Далей — твары 30-х, пасляваенных гадоў, 60-х, 80-х. Рэжысёр Галіна Адамовіч так зманціравала матэрыял, што ўсе гэтыя людзі, многіх з якіх няма на свеце даўно ўжо, нібыта ўваскрэслі на экране, каб папрысутнічаць пры нараджэнні яшчэ аднаго чалавека, павітаць яго... Камера майстра-аператара Аляксандра Абадоўскага таксама сочыць, "балее", суперажывае на гэтым сусветным дзеянні — нараджэнні чалавека. І калі чуюцца першы крык дзіцяці, калі Маці туліць да сябе свой цуд, яскравая музыка Віктара Капыцько падхоплівае, узнімае асноўную тэму, узнісць яе да неверагодных вышыняў...

Падчас прагляду гэтага фільма зала некалькі разоў выбухала апладысмантамі. І было з чаго — фільм быў зразумелы для ўсіх, ён разбураў моўныя і нацыянальныя бар'еры, урываўся проста ў душы глядачоў. Бо душа, звязаная з Сусветам, не мае нацыянальнасці.

На гэтым кінафоруме былі прадстаўлены 35 фільмаў з 14

краін свету: Італіі, Румыніі, Вялікабрытаніі, Іспаніі, Партугаліі, Індыі, Канады, Нарвегіі, Германіі, Грэцыі, Расіі... І нашай Беларусі. Два дні, насычаныя праглядамі, працяглае пасяджэнне журы, у складзе якога быў вядомы беларускі дакументаліст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі "Летапіс" Міхал Жданюскі.

— У мяне было такое адчуванне, што я гляджу адзін бясконцы змрачаваты дакументальны серыял, — кажа ён. Вялікая колькасць доўгіх, "гаваркіх" фільмаў, дзе скардзяцца на бядазнае жыццё, часта п'яныя, дзяды ды бабулькі Румыніі, Малдовы, іншых "трэціх" краін, — робіць невясёлае ўражанне. У свеце хапае праблем, асабліва ў краінах постсавецкай прасторы, але ж ёсць і пазітыўныя матывы, і значныя падзеі ў гэтым складаным свеце. Таму, калі пачалося абмеркаванне фільмаў, журы доўга не магло вызначыцца: каму ж і за што даць Гран-пры! Тут я нагадаў калегам пра наш фільм — "Працяг" Галіны Адамовіч. Дыскусія прадоўжыліся, але ўрэшце агульналодская, зразумелая для ўсіх з'ява — нараджэнне чалавека — і заслугоўвае галоўнага прызга фестывалю.

У апошні яго дзень мы паказалі пазаконкурсную праграму дакументальных фільмаў "Белвідэацэнтра", якая была цёпла прынятая глядачамі, расказалі пра нашы справы, дамовіліся, што ў наступным годзе ў межах фестывалю будзе арганізавана імпрэза пад назвай "Дзень беларускага кіно". Прадстаўнікі Малдовы ды Беларусі выказалі жаданне аднавіць кантакты, парухаць сувязі. Дарэчы, арганізацыя фестывалю была бездакорная, што па нашым часе на постсавецкай прасторы з'яўляецца рэдкасцю — увага да гасцей і

ўдзельнікаў, вырашэнне на добры еўрапейскім узроўні праблем транспарту, пражывання, харчавання.

У малдаўскім дакументальным кінамастацтве (мастацкае кіно там, на жаль, перастала існаваць) шмат выпускнікоў ВПКа, і яны нясуць досвед і эстэтыку, традыцыі ды наватарства лепшай кінашколы — у "блэкноў" Еўропу, перадаюць веды новым пакаленням. У гэтым — вялікая заслуга кінамайстроў Малдовы Улада Друка, Мірчы Кістругі ды іншых "бацькоў-заснавальнікаў" фестывалю.

Атрымліваць Гран-пры за фільм "Працяг" давялося мне, бо Галіна нарадзіла цудоўную дачушку Аляксандру і сядзела з ёй дома, пра што я і паведаміў глядачам ды чальцам журы. Мы шчодрымі супольнымі апладысмантамі павіншавалі рэжысёра там, у Малдове, так што спадзяюся тут, на Беларусі, ёй "ікнулася". А вярнуўшыся ў Мінск, я пагутарыў з пераможцай.

— Галіна, вы скончылі музычную школу на класе гітары, вучыліся ў політэхнічным на факультэце гідратэхналогіі, скакалі з парашутам. Вы — экстрэмал у жыцці!

— Я так не сказала б. Проста

— Першы ж ваш фільм "Палобі мяне чорнымі..." пра дзяцей ад змяшаных шлюбаў беларусаў ды афрыканцаў, быў ганараваны прызам "Крышталныя яблыкі" на III Міжнародным фестывалі жаночага кіно ў Мінску. Потым былі іншыя стужкі, іншыя ўзнагароды, сярод якіх тры галоўныя прызы Міжнародных кінафестывалюў, дыпламы. А як з'явілася ідэя фільма "Працяг"?

— Ну, вы ж ведаеце: я стала маці. Зведала тое, што і кожная з мацяроў у гэты свет праз вялікі боль маці, з вялікім страхам, звязаным з пераходам у іншае быццё. Філасофы сцвярджаюць, што менавіта таму дзіця гэтак роспачна плача, з'яўляючыся на свет. Гэта — не простая падзея. Як могуць быць звычайнымі для чалавека Народзіны і Смерць? Гэта — з'ява касмічнага маштабу. І гэта, мною перажытае зусім нядаўна, я і хацела паказаць у сваім фільме.

— Няўжо цяпер можна прыйсці да мастацкага кіраўніка Жданюскага і абвясціць: "Я хачу зняць васьм гзты фільм", і вам скажуць: "Здымайце"!

— Са мной менавіта гэтак і здарылася. Я выказала жаданне, і мне далі такую магчымасць.

— На студыі "Летапіс" пануе такая свабода творчасці!

Культуры вядуць дыялог

На пачатку чэрвеня ў нашай краіне адбыўся II кангрэс дзялячай культуры і мастацтва дзяржаў-ўдзельніц СНД "Новае пакаленне і дыялог культур на постсавецкай прасторы". Арганізавалі кангрэс Нацыянальная Камісія па справах ЮНЕСКА РБ, Міністэрства культуры Беларусі, Беларускі дзяржаўны інстытут праблем культуры. А ўдзельнікамі былі маладыя навукоўцы (культуролагі, мастацтвазнаўцы, гісторыкі), дзеячы культуры і мастацтва краін СНД (Арменія, Грузія, Малдова, Расія, Украіна...), прадстаўнікі гуманітарных ВНУ Беларусі.

Што мелі на мэце чынікі кангрэсу? Прыцягнуць увагу вядучых экспертаў у галіне культурнай палітыкі,

творчых, таленавітых людзей, інтэлігенцыі, СМІ, а таксама кіраўнікоў Нацыянальных Камісій па справах ЮНЕСКА краін-ўдзельніц Усеагульнай дэкларацыі ЮНЕСКА аб культурнай разнастайнасці. Прыцягнуць увагу — дзеля абмеркавання праблем развіцця нацыянальных культур як эфектыўнага сродка па падтрыманні міру і стасункаў між народамі ды як фактару сацыяльнага, культурнага і эканамічнага развіцця на постсавецкай прасторы.

Перамовы за сталом пасяджэнняў, даклады, абмеркаванні, дыялогі сталучаліся з насычанай экакурыйнай праграмай, якая прадугледжвала вандроўку ўдзельнікаў кангрэсу па нашай сталіцы, агляд экспазіцыі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, наведванне мастэчка Мір ды Наваградка. І яшчэ падарожжа ў Гародню, дзе давялося прычыніцца да ўнікальнай з'явы на постсавецкай прасторы — а то і ў свеце! — Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур, імпрэзы якога пяты раз ладкаваліся ў гэтым гасцінным і ўтульным, старажытным наддніманскім горадзе.

Наколькі сур'эзнай і разнастайнай атрымалася гаворка, распачатая ў Мінску і разгорнутая дзеячамі культуры на семінарах у Міры ды Гародні, можна здагадацца, пагартаўшы планы выступленняў. Праўда, планы — не догма, і жыццё іх часцінкам

карэкціруе. Ды ўсё ж, сярод замоўленых дакладаў былі, скажам, такія: "Да пытання аб стратэгіі нацыянальна-культурнага і духоўнага развіцця Беларусі ва ўмовах глабалізацыі" (Л.Уладзькоўская-Канаплянік, кандыдат філалагічных навук, дырэктар Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф.Скарыны); "Культура і асвета — пераважныя каштоўнасці эпохі" (Т.Камендант, кандыдат сацыялагічных навук, прафэсар Акадэміі музыкі, тэатра і выяўленчых мастацтваў, Малдова); "Трансфармацыі жанру аўтарскай песні ў постсавецкую эпоху" (А.Рэзнік, кандыдат мастацтвазнаўства, Украіна); "Мадэлі бытавання новай беларускай літаратуры ў сучаснай Украіне" (А.Ірванец, украінскі пісьменнік, перакладчык); "Культура эклектыкі ў кантэксце сучасных працэсаў глабалізацыі" (Н.Лазука, аспірантка БДУ культуры); "Праблемы творчай самарэалізацыі моладзі" (А.Цатуран, аспірант, Арменія)...

Уражліва прайшло ўрачыстае адкрыццё і першае пасяджэнне кангрэсу ў Беларусі ў дзяржаўным інстытуце праблем культуры, на базе якога быў ачышчэўлены гэты міжнародны праект. Дарэчы, яго перадгісторыю нагадаў намеснік міністра культуры РБ В.Гедройц. Рашэннем Савета па культуры краін СНД, які ўзначальвае міністр культуры Азербайджана П.Бюль-Бюль-опы і ў які ўваходзяць кіраўнікі адпаведных міністэрстваў усіх краін-ўдзельніц, першы такі кангрэс быў праведзены ў Беларусі,

выклікаўшы станоўчы розгалас. Вось чаму месцам чарговай акцыі зноў абраў Мінск.

У прывітальных зваротах ад Міністэрства культуры нашай краіны, ад Нацыянальнай Камісіі па справах ЮНЕСКА РБ (старшыня У.Шчасны), ад Выканаўчага камітэта СНД (дырэктар дэпартаменту палітычнага і гуманітарнага супрацоўніцтва Выканама Р.Аляксееў) гаварылася пра фарміраванне культурнай прасторы як стратэгічную задачу ў сферы міжнароднага супрацоўніцтва. Сіроўвалася ўвага на тое, што ва ўмовах паўсводнага руху да стварэння адзінай жывіцёвай прасторы і глабалізацыі ўзнікае тэндэнцыя нівеліроўкі самабытнасці нацыянальных культур, а ў выніку — небяспека іх знікнення. Падкрэслівалася неабходнасць аб'яднаць намаганні дзяржаў у справе вывучэння і захавання культурнай шматстайнасці. Вылучалася актуальнасць праблемы пашырэння інфармацыйнай прасторы (між іншым, у варунках колішняга СССР яна была даволі грунтоўная, а на прасцягу СНД усталяваўся інфармацыйна-культурны вакуум), што спрыяла б абмену ідэямі ды вопытам, узаемапазнанню ў галіне культурных традыцый і наватарства. Бо зацвярджанне разнастайнасці культур, новы,

заснаваны на цяргімасці ды талерантнасці, дыялог між культурамі ды цывілізацыямі — лепшы гарант бяспекі ў свеце, зарука развіцця спажываюча асяроддзя для творчасці, для паўнаватраснага эмацыянальнага, духоўнага, эстэтычнага, маральнага жыцця грамадзян у кожнай дзяржаве.

Першы дзень працы кангрэсу запомніўся яго гасцям і ўдзельнікам дзякуючы, па меншай меры, дзвюм яскравым падзеям. Выступленню У.Скараходава, прафесара, кандыдата філасофскіх навук, рэктара Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры — з дакладам "Культура Беларусі — стратэгічны рэсурс дзяржавы" і прэзентацыі мультымедыяных праектаў БДПК. Але больш падрабязна пра гэта — у адной з наступных публікацый.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота В. Стралкоўскага

Будслаўская пілігрымка

На нашай зямлі з даўніх дзён існуе цудоўная хрысціянская традыцыя пілігрымавання. Найбольш вядомымі пілігрымамі мінуўшчыны, напэўна, з'яўляюцца Еўфрасіня Полацкая ды Мікалай Радзівіл Сіротка. Яны здзейснілі сваю найвялікшую мару — пехатою дайшлі да Іерусаліма. Сёння ж можа здацца, што гэтая традыцыя адышла ў мінулае і цяпер не больш, чым старонка гісторыі.

Але не! Пілігрымы вандруюць і ў наш час, а на абшарах нашай Бацькаўшчыны ў цёплым летнім дні вельмі лёгка напаткаць гурт вернікаў, што ўздоўж шашы ідзе да святыні. Самая ж "гарачая" часіна для пілігрымак — канец чэрвеня. Бо 2 ліпеня ў вёсцы Будслаў Мядзельскага раёна штогод адбываецца вялікі фэст, прысвечаны Маці Божай Будслаўскай, апякунцы нашай краіны. Да гэтага цудоўнага абраза ідуць вернікі з усёй Беларусі: з Брэста, Баранавічаў, Ліды, Бярозаўкі, Маладзечна, Магілёва, Бабруйска, Віцебска, Нарачы, Полацка і, вядома, з Мінска. Гэтым жа летам свята будзе найбольш урачыстае, бо спадчына 500 гадоў з дня заснавання Будслава.

Згодна легендзе, тут у 1588 годзе айцам-бернардынам з'явілася Маці Божая. Напэўна, з таго часу і пачаліся пілігрымкі да санктуарыя... І кожная з іх — найвялікшае свята для пілігрыма. Але немагчыма словамі апісаць тую пачуццё, якія зведвае падарожнік, дасягнуўшы сваёй самай жаданай мэты: гэта можна толькі... зразумець сэрцам. Цудоўна, што вернікаў Беларусі ў гэтыя ліпенскія дні збірае старажытная будслаўская святыня. Кожны прайшоў свой шлях да яе: хто некалькі дзён, а хто і два тыдні. Галоўнае ж — стан душы кожнага ўдзельніка пілігрымкі, тое, што ён змяніў да лепшага ў сваім сэрцы падчас вандроўкі. У Будславе, як нідзе, адчуваеш аднасьці між людзьмі, бо ўсе мы — адзіная сям'я дзяцей Божых, якія збіраюцца ля сваёй любай Маці з усёй Беларусі і нават з суседніх краін: Польшчы, Літвы, Латвіі.

Прыемна, што пілігрымы — людзі вельмі рознага ўзросту.

Толькі "свой" Шагал

Музей Марка Шагала, што ў Віцебску, упершыню падрыхтаваў для сталічнага паказу выставачны праект, заснаваны цалкам на ўласнай калекцыі. Тры дзесяткі каларных і чорна-белых літаграфій ды ксілаграфій знаных авангардыстаў мінулага стагоддзя (М.Шагала, В.Кандзінскага, П.Пікаса, А.Маціса, Х.Міро, Ф.Лежэ, П.Клее ды

Разам з дарослымі ды моладдзю крочаць і маленькія дзеці з бацькамі, і бабулькі з унукамі. Усе разам, усе гатовыя ў кожную хвіліну прыйсці адно аднаму на дапамогу. Як, дарэчы, і нашы продкі такім жа чынам вандравалі да святыні. Таму такога кшталту традыцыі — своеасаблівае сувязь між пакаленнямі, якая аднаўляе нашу гістарычную памяць, а разам з ёй і своеасаблівае, дарагія кожнаму беларусу, нацыянальныя рысы. Гэта і прыгожыя, узнёслыя спева-малітвы да Марыі на роднай матчынай мове — за нашу Беларусь і яе народ; гэта і валожкі — між калосся жыта ды ў вянках дзяўчат; гэта і такія міліяны ды любія сэрцы краёвіды роднай Бацькаўшчыны, што ветліва раскрываюць сваю прыгожасць удзячнаму пілігрыму.

Такая вандроўка — не толькі дарога да Пана Бога, але сродак лепш пазнаць родны край, Богам створаны, пазнаць яго жыхароў і звычэй. Не можа не краіна ветліва раскрываць сваю прыгожасць удзячнаму пілігрыму. Такая вандроўка — не толькі дарога да Пана Бога, але сродак лепш пазнаць родны край, Богам створаны, пазнаць яго жыхароў і звычэй. Не можа не краіна ветліва раскрываць сваю прыгожасць удзячнаму пілігрыму.

Але, бывае, сустракаеш у іншых вачах і здзіўленне, і неразуменне, а то і варожасць. Асабіста мяне яны не бянтэжаць, а толькі даюць больш упэўненасці ў тым, што вясёлыя твары пілігрымаў і іх ахвярнасць змушаюць часам людзей прыпыніцца сярод імклівага бегу часу. Прыпыніцца і задумацца, куды яны крочаць у сваім жыцці і ці ўпэўненыя яны ў тым, што жаданая зямная мара прынясе ім сапраўдную асалоду. А ўдзельнікі пілігрымкі, магчыма, сапраўды дакладна, насамрэч знаходзяць сапраўдны супакой душы і шчырую радасць сэрцам ў Будслаўскай святыні ля абраза Маці Божай. Бо зямное жыццё — таксама пілігрымка да нашага нябеснага Айца і, дзякуючы гэтым дням вандроўкі, кожны мае магчымасць лепш усваяваць, што толькі сумленным шляхам, поўным цяжкасцей і выпрабаванняў, ён можа дасягнуць сапраўднага шчасця.

І хочацца, каб палымяны заклік, што гучыць з вуснаў пілігрымаў у вясёлых спевах, дасягнуў сэрца кожнага чалавека, які сустрэне вандроўнікаў на шляхах Беларусі, і каб пілігрымкі на нашай зямлі былі знакам непахіснасці хрысціянскай веры і традыцыі. Няхай Маці Божая яднае наш народ сваёй любоўю ў цудоўнай Будслаўскай святыні і святло сапраўднай веры ніколі не згасе на нашай зямлі!

Ларыса ДАРАШЭНКА

інш.) дэманстравалі ў Нацыянальным мастацкім музеі гісторыі і культуры Беларусі амаль на працягу месяца — да 23 мая. Цяпер выстаўка "Марк Шагал і мастацтва еўрапейскага авангарда" экспануецца ў Магілёве, у Музеі імя В.Вільніцкага-Бірулі. Яе наведнікі маюць рэдкасную магчымасць азнаёміцца з творчасцю сусветна прызнаных майстроў, чые імёны былі да нядаўняга часу мала вядомыя на Беларусі.

Я.КАРЛІМА

Карэл Чапэк (1890—1938), выдатны чэшскі пісьменнік і драматург. Аўтар раманаў "Вайна з саламандрамі", "Звычайнае жыццё", апавесцей "Жыццё і творчасць кам-

Карэл Чапэк Рамэа і Джульета

Малады англіскі шляхціц Олівер Мэндвіл, які падарожнічаў па Італіі, атрымаў з Фларэнцыі звестку, што ягоны бацька сэр Вільям пакінуў гэты свет. Тады сэр Олівер з цяжкім сэрцам і, заліваючыся слязьмі, развітаў з сіньрынай Магдаленай, пакляўся, што вернецца як мага хутчэй, ды рушыў са сваім слугою ў дарогу на Геную.

На трэці дзень падарожжа ўсчаўся моцны дождж, калі яны якраз уязджалі ў нейкае невялікае паселішча. Сэр Олівер спыніў кая пад старым ільмам. "Па-ола, — сказаў ён служыцы, — паглядзі, ці няма тут якога гатэля, дзе б мы маглі перачакаць залеву".

"Што тычыцца слугі і коней, — азваўся голас над ягонай галавой, — то гатэль тамака за паваротам. А вось вы, паніч, аказалі б гонар майму прыходу, калі б завіталі пад наш сціплы дах".

Сэр Олівер зняў капялюш і павярнуўся да акна, адкуль яму весела ўсмixaўся таўсматы стары святар. "Найяснейшы пане, — прамовіў ён ветліва, — вы ставіцеся звышшляхетна да чужынца, які пакідае вашу цудоўную краіну з найвялікшай удзячнасцю за ўсё добрае, чым мяне тут надзвычай шчодрэ адарылі".

"Добра, даражэнькі сыну, — падхапіў гаворку святар, — але калі вы яшчэ хвіліну будзеце весці размову, то зусім вымакнеце. Калі ласка, злезце з кабылы ды трошкі абтрасіцеся, гэта ж так лье".

Сэр Олівер здзіўся, калі яму насустрач выйшаў на левіцу вельмі шаноўны святар парафіі, але такога малопасенькага аяца ён яшчэ не бачыў. Таму мусіў нахіліцца так, кланяючыся святару, што ажно ў галаву кроў ударыла.

"Ай, не трэба, — адмагнуўся святар. — Я ўсяго толькі французшканец. Завуся падрэ Іпаліта. Гэй, Марыета, прынясі кілбасы і віна. Праходзьце, пан, тут цёмна, хоць вока выкапі. Вы — англічанін, ці не так? Бачна, што з тае пары, як вы, англічане, адкалоліся ад святой рымскай царквы, вас тут у Італіі безліч. Разуменне, сіньёр. Вам, мабыць, сумна. Глядзі, Марыета, гэты пан — англічанін. Бедалага, такі малады і ўжо англічанін! Адрэжце сабе ад гэтай кілбасы, cavaliere, гэта сапраўдная веронская. Я вам кажу, што да віна няма нічога лепшага за веронскую кілбасу, а балонцы няхай падавяцца сваёй мартадэлай. Заўсёды трымайцеся веронскай кілбасы і салёных міндалей, даражэнькі сыну. А ці былі вы ў Вероне? Шкада. Адтуль паходзіць боскі Веранэзе, сіньёр. Я таксама з Вероны. Славуты горад, пане. Яго называюць горадам магнацкага роду Скалігераў. Даспадобы вам віно?"

"Дзякую, ойча, — азваўся сэр Олівер. — У нас у Англіі Верону называюць горадам Джульеты". "Ды што вы, — здзіўся падрэ Іпаліта, — а чаму? Я й не ведаю, каб там была нейкая князёўна Джулія. Што праўда, я ўжо не быў там больш за сорак гадоў, — што за Джульета там такая?"

"Джульета Капулеці, — тлумачыў сэр Олівер. — Ведаеце, у нас ёсць пра яе тэатральная п'еса... нейкі Шэкспір напісаў. Прыгожая п'еса. Ведаеце яе, падрэ?"

"Не, але пачакайце, Джулія Капулеці, Джулія Капулеці, — замармытаў падрэ Іпаліта, — я

пазітара Фалціна", "Першая змена", казак, п'ес "Маці", "Белая хвароба". "Рамэа і Джульета" — адна з навел "Кнігі апокрыфаў" К. Чапэка.

мусіў яе ведаць. Я бываў у Капулеці з падрэ Ларэнца..."

"Вы ведалі манаха Ларэнца?"

— выгукнуў сэр Олівер.

"Як не ведаць? Я яму, пане, прыслугоўваў міністрантам. Паслухайце, ці часам гэта не тая Джулія, што пабралася з графам Парысам? Тую я ведаў. Надзвычай пабожняя і выдатная пані, тая графіня Джулія. Яна была народжаная Капулеці, з тых Капулеці, што гандлявалі аксамітамі".

"Не, гэта не тая, — прамовіў сэр Олівер. — Тая сапраўдная Джульета памерла ў дзявоцым узросце найдраматычнейшым чынам, цяжка сабе нават уявіць".

"Ага, — працягваў шаноўны святар, — дык гэта не тая. Джулія, якую я ведаў, пабралася з графам Парысам і мела з ім восем дзяцей. Узорная і цнатлівая жонка, малады пане, няхай Бог вам дасць такую. Праўда, людзі пагаворвалі, што перад гэтым яна шалёна закахалася ў нейкага маладога гуляку... Эх, сіньёр, пра што тут казаць? Маладыя, вядома ж, неразважлівыя і бздумныя. Радуйцеся, cavaliere, што вы малады. І маладыя англічане такія ж?"

"Такія ж, — уздыхнуў сэр Олівер. — Ах, ойча, і нас таксама зжырае агонь маладога Рамэа".

"Рамэа? — гукнуў падрэ Іпаліта і выпіў віна. — Такога я ведаў. Слухай, ці гэта не той малады прыдурок, той бесталковы і гультай з Мантэаў, які пасёк графа Парыса? Казалі, што з-за Джульеты. Так яно і было. Джулія мела пабрацца з графам Парысам... добрая партыя, сіньёр. Той Парыс быў надзвычай багаты і дастойны малады пан... але Рамэа ўзяў у галаву, што Джулію атрымае ён. Такое глупства, пане, — бурчэў падрэ. Нібыта багатыя Капулеці маглі аддаць дачку за нейкага з сям'і збяднелых Мантэаў. Да таго ж Мантэкі трымаліся Мантуі, а Капулеці былі на баку міланскага герцага. Не, не. Думаю, што той напад на Парыса быў звычайным палітычным нападам. Цяпер ва ўсім толькі палітыка, даражэнькі сыну. Вядома, што пасля таго забойства Рамэа меўся ўцячы ў Мантую, адкуль больш не вярнуўся".

"Гэта памылка, — выгукнуў сэр Олівер. — Прашу прабачэння, падрэ, але ўсё было не так. Джульета кахала Рамэа, але бацькі прымушалі яе выйсці за графа Парыса..."

"І ведалі чаму, — пагадзіўся стары святар. — Бо Рамэа быў злодзеі і трымаўся Мантуі".

"Але перад вяселлем з Парысам айцец Ларэнца даў ёй парашок, каб яна нібыта памерла", — працягваў Олівер.

"Хлусня! — рэзка запярэчыў падрэ Іпаліта. — Айцец Ларэнца так ніколі не зрабіў бы. Але праўда такая, што Рамэа напад на Парыса на вуліцы і пасёк яго. Мабыць, быў на падлітку".

"Выбачайце, ойча, але ўсё адбывалася зусім інакш, — пратэставаў сэр Олівер. — Сапраўды, Джульету пахавалі. Рамэа над ёйнай магілай праткнуў Парыса мячом..."

"Пачакайце, — перабіў святар. — Па-першае, гэта было не над магілай, а на вуліцы непаладэк ад помніка Скалігераў. А па-другое, Рамэа яго не праткнуў, а толькі рассёк плячо. Чалавеча, забіць кагосьці мячом не заўсёды атрымліваецца. Вазьміце ды паспрабуйце, малады пане!"

— Выбачайце, — настойваў сэр Олівер, — я гэта бачыў падчас прэм'еры на сцэне. Граф Парыс сапраўды быў падчас двубою праткнуты і памёр на месцы. Рамэа, упэўнены, што Джульета сапраўды памерла, атруціўся ў ёйным склепе. Так тое было, падрэ".

"Дзе там, — бурчэў падрэ Іпаліта. — Не атруціўся. Уцёк у Мантую, сябра".

"Прабачце, падрэ, — настойваў на сваім Олівер, — я гэта бачыў на ўласныя вочы... я ж сядзеў на першым радзе! У тое імгненне Джульета ачуныла, а калі убачыла, што ейны каханы Рамэа мёртвы, таксама прыняла атруту і сканала".

"А каб жа ж вас! — разлаваўся падрэ Іпаліта. — Дзіва, хто толькі набалбатаў гэтакіх небыліц. Праўда такая, што Рамэа ўцёк у Мантую, а бедная Джулія, сумуючы з гэтай нагоды, крыху атруцілася. Але нічога асаблівага, cavaliere, дзіцячыя выбрыкі. Я вас прашу, ёй жа толькі споўнілася пятнаццаць гадоў. Я гэта ведаю ад таго Ларэнца, малады пане. Зразумела, я тады сам быў такі вольны хлапец, — падрэ падняў руку на локаць ад зямлі. — Джулію потым адвезлі да цёткі ў Бэсэндзана, каб яна там вылечылася. Туды па яе прыехаў граф Парыс, ён меў яшчэ забінтаваную руку. І ведаеце, як бывае ў такіх выпадках: пачалося з таго каханне па самыя вушы. Праз тры месяцы яны пабраліся шлюбам. Вось, сіньёр, так у жыцці здараецца. Я сам прысутнічаў на тым вяселлі міністрантам у белай кашульцы".

Сэр Олівер сядзеў нейкі агаломшаны.

"Не злуйцеся, ойча, — прамовіў ён нарэшце, — але ў англійскай п'есе гэта ў тысячу разоў прыгажэй".

Падрэ Іпаліта засоп.

"Прыгажэй! Я не ведаю, што вы ў гэтым бачыце прыгожага, калі дзве маладыя асобы пазбаўляюць сябе жыцця. Іх было б шкада, малады пане. Я вам кажу, прыгажэй ёсць тое, што Джулія пабралася шлюбам і мела восем дзяцей, і якіх дзяцей, паночку, як карцінкі".

Олівер хістаў галавою. "Але ж гэта ўжо не тое, даражэнькі падрэ. Вы не ведаеце, што такое вялікае каханне".

Малопасенькі святар задумана лпытаў вачыма. "Вялікае каханне? Я думаю, што гэта, калі дзве асобы здолеюць цярпець адно аднаго цэлае жыццё... быць адданымі і вернымі. Джулія была дастойнай жанчына дарагі пане. Выхавала восем дзяцей і служыла свайму мужу да самай смерці... Дык у вас Верону называюць горадам Джульеты? Як на вас, англічан, дык гэта страшна фэйна, cavaliere. Пані Джулія сапраўды была выключнай жанчынай, дай ёй, Божа, вечную славу".

Малады Олівер нежак разгублена ўталопіўся ў святара. "А што сталася з Рамэа?"

"З тым? Я добра й не ведаю. Нешта быў чуў пра яго... Ага, успомніў. Ён закахаўся ў Мантуі ў дачку нейкага маркіза... як жа той зваўся? Монфальконэ, Монфалька альбо нешта падобнае. Ах, cavaliere, вось тое было, як вы кажэце, вялікае каханне! Урэшце ён яе выкраў ці нешта такое... то была надзвычай романтичная гісторыя, але падрабязнасці я ўжо забыўся. Дык усё адбылося ў Мантуі. Але то была неверагодная жарсць, нейкая неверагодная жарсць, пане. Прынамсі, так людзі казалі. Вось, сіньёр, і дожджык скончыўся".

Сэр Олівер выпрастаўся ў поўны рост, пад самую ступу. "Не забуду вашае ласкі, падрэ. Шчыра дзякую. Я хацеў бы нешта пакінуць... для беднякоў вашай парафіі..." — мармытаў ён, чырванеючы і падсоўваючы пад талерку жменю цэжняў.

"Але, але, — супраціўляўся падрэ Іпаліта і махаў рукамі, — ды вы што, столькі грошай за кавалак веронскай кілбасы!"

"Тое-сёе таксама за ваш распавед, — спыхапіўся малады Олівер. — Такі... э-э, такі вельмі, вельмі... не ведаю, як сказаць, вельмі ўдзячны".

І зазірнула сонца. (1932)

Пераклаў з чэшскай Валеры БУЙВАЛ

Алесь АДАМОВІЧ:

“Творы Васіля Быкава аб вайне грунтуюцца на вострых драматычных, амаль трагедыйных сітуацыях. Усё ў іх вельмі напружана, таму што напружана пульсуе грамадзянскае сумленне пісьменніка. І, як гэта часта бывае, недахопы часам з’яўляюцца працягам вартасцяў кнігі”.

“Дажыць да світання”

Пра адно апавяданне Васіля Быкава

Мы прызвычаліся ўспрымаць Васіля Быкава як пісьменніка ваеннай тэмы. Аднак, у апошніх яго творах трывала “прапісалася” і сучаснасць, якая, стаўшы аб’ектам пісьна-

або не, загінуць годна, па-чалавечы ці без усякага сэнсу...

Персанаж апавядання трапляе ў дзіўную сітуацыю: вярнуўшыся позна вечарам дамоў, ён застае ў сваёй кватэры кілера, які зблытаў ахвяру.

Паміж ім і Чарняком распачынаецца амаль даверлівая размова пра нялёгкае жыццё-быццё бізнесменаў і забойцаў. Гаспадар кватэры нават частуе неспадзяванага гасця. Атрымліваецца, як у вядомай навеле 0.Генры “Блізкія душы”. Аднак канцоўка твора зусім не аптымістычная. Сучаснае жыццё няёмка дыктуе свае жахлівыя законы, Чарняк разумее, што яго ў любым выпадку “замочыць”, бо ён сведка, а невінаватасць у разлік не бярэцца — справядліва гэта або не.

Быкаў высвятляе прыроду сучаснага кіперства, прыйшоўшы да несучаснальнай высновы, што забойцамі становяцца тыя, хто, апроч сваёй злачынай прафесіі, нічога больш не ўмее, хто не можа спыніцца пазбаўляць некага жыцця. Для каго забойства стала яго сэнсам. Пачаткам і канцом падзення. Нават калі абставіны, а не ты сам, вырашалі ўсё за цябе, прымушалі падпарадкавацца лёсу, грамадскай сістэме. Таму ўласная смерць не выглядае для такіх людзей нечым незвычайным і жахліва-непрымальным. Да яе вельмі лёгка прывыкнуць, асабліва, калі ты “кілер-інтэрнацыяналіст”, які бачыў смерць у Афгане і Чачні. Для радывых жа людзей, такіх, як Чарняк, смерць, прычым такая несправядлівая, уяўляецца вялікім злачыствам і недарэчнасцю: маўляў, ладна, калі б ужо вінаваты быў, а то... проста так... за нішто фактычна... Гэта разумее і кілер:

— Дык жа няправільна! — гатовы быў замаліцца Чарняк. — Непрафесійна!

— Непрафесійна, кажаш? — нібы здзівіўся кілер. Відаць, гэты папрок яго, аднак, уразіў — А ты адкуль ведаеш?

— Што ж тут ведаць! Што ведаць? Гэта ж і дурню вядома: невінаватага забіваць — дзе ж прафесійнасць?

Кілер адкінуўшы шырокімі плячмі да сцяны і аж застагнаў, бы ад зубнога болю.

— Крэціны! Наблыталі, нахамуталі! Як на вайне, так і тут. Начальнічкі, маць вашу такую...

Так. Парадку няма нідзе. Жыццё — гэта тая ж вайна. На тым жа фронце смерці, сумлення і бесчалавечнасці.

І там, і тут жыве надзея на жыццё, на выратаванне. Нават цаною чужой смерці. Каб толькі выжыць самому.

Чарняк ведаў, дзе адшукаць патрэбнага кілера “кліента”. І гэты маленькі сакрэт надаваў надзеі, што над невінаватым злітуюцца, адпусцяць. Кілер нават не хавае свайго намеру забіць яго: “Застраляю цябе і пайду”. Абсалютна спакойна заяўляе той. А потым дадае: “ — Уся жысць безабразія... ” “Безабразія” гэтае пачалося пасля “акцыяна семнацатага года”, калі бесчалавечна ўзляло верх (успомнім аповесць П. Ніліна “Жорсткасць”). Таму не трэба жахацца таго, да чаго яно прывяло. Думаць варта было раней. Цяпер ужо позна, гаворыць кілер.

Тым часам Чарняк знаходзіўся ў стане няпэўнасці, які, магчыма, межаваў з каматозным: “... ён не хацеў паміраць. Ён хацеў жыць. Асабліва цяпер, калі дамогся самастойнага, хоць і дужа клопатнага жыцця. Сваёй справы. І чаго ён павінен паміраць за нейкага Чашкова, з якім у яго амаль ніякіх адносін, хіба дваровае знаёмства”.

І Чарняк вырашае “здаць” свайго суседа, што жыве за сцяной, у суседнім пад’ездзе, мяркуючы выжыць. Тым больш кілер запэўнівае: “ — Баш на баш. Вы — нам, мы — вам, як у КДБ”. Аднак на душы ў “збродніка” ад свайго ўчынку нясцерпна моташна, і зразуецца чалавека ў дадзеным выпадку няцяжка: “Чарняк сядзеў, бы на іголках, і караў сябе думкай: што ўдумаў зрабіць! Ты ж прадаеш чалавека, які табе не зрабіў кепскага. Але тут жа з’явілася іншая думка: а што ён зрабіў добрага? Летась пазычыў каністру бензіну, як не было на запраўках, дык жа Чарняк аддаў і падзякаваў. І ўсё ж было вельмі пагана на душы — пакутна і брыдка. Хіба трохі апраўдвала думка, што не па сваёй волі. Ён жа змушаны. Што ж, лепей, калі яго тут застрэляць на гэтай кухні? І завошта? У Чашкова дык, мабыць, хоць ёсць правінка, пэўна, яка-

ясь прычына, калі прыслалі кілера. А Чарняк чысты, як перад Богам”. Праўда, чалавек тут жа шкадуе аб такім рашэнні: “Што ён павінен зрабіць, каб уратаваць сябе? Апроч прадажніцтва, сапраўды нічога не застаецца. Але ж ён нікога не хоча прадаваць. Ды ўсё гэтак складваецца, што камусь трэба гінуць — або яму, або Чашкову. Хаця ў жыцці ўсё так уладкавана, што кожны — найперш сам за сябе. Нешта чытаў: калі я не за сябе, дык хто за мяне? Праўда, далей там было напісана: калі я толькі за сябе, дык навошта я? Во дзівак — філосаф: навошта я? Быццам гэтая акалічнасць ад мяне залежыць. Сам бы апынуўся ў маім становішчы, дык, мабыць, не напісаў бы так”.

Кілер аказаўся цудоўным псіхолагам. Ён гаворыць разгубленаму гаспадару: “ — Ты ведаеш, канечне, дзе гэты Чашкоў. І баішся прадаць? Што ж, усё правільна. Тваё права — баяцца, спадзявацца...”

Чарняк не вытрымлівае і пытаецца ў кілера, што яму рабіць. Той спакойна кажа: “Пайшлі. Пакажаш Чашкова”.

І Чарняк згаджаецца: “Калі і цяпер адмовіцца, дык гэтая хвіліна, мабыць, будзе для яго апошняй. А калі пагадзіцца — з’явіцца нейкая хоць кароценькая надзея. Канечне, яна можа і не спраўдзіцца, можа сканаць. Спярша ён, затым і яна. Ці наадварот — не зразумець. Але пакуль сам жывы, жыве і яна...”

І ўсё ж Чарняк разумее, што гэта канец, які яго чамусьці зусім перастаў палохаць: “... раптам адчуў дзіўную палёжку, як бы скінуўшы з сябе ўвесь гнятлівы, турботны клопат. Можна таму, што раптоўна і назаўжды скончыўся пакутны працэс выбару паміж жыццём і смерцю. Пагібель перамагла, і выбару не засталася. Поўная пустка. Вакуум. Над шматлікімі праблемамі вакууму ён калісь завіхаўся ў сваім канструктарскім бюро. І ён прыпамятаў, як некаторыя пустазвоны балбочуць аб важнасці свабоды выбару. Дзе яно ў жыцці, тая славетная свабода, як і той знакаміты выбар? Так мала іх было пры жыцці і зусім не засталася перад пагібеллю. Усё навакол і раптоўна адсутналася ад Чарняка, паблякла, зніклі ўсе турботы пра сябе. Ягоньня пацучці запоўніла дзіўная абыякавасць да свету і да сябе таксама. Падобна, ён пераставаў існаваць яшчэ да жахлівага імгнення канца”.

Чаго ў такім разе дамогся Чарняк? Няўжо ён не мог памерці годна, па-чалавечы? Не мог. Бо тое не мела ніякага сэнсу. Чашкова знайшлі б і без яго. Дык якая розніца, як паміраць? Пазней ці раней? Чарняк “інстынктамі выгадваў некалькі лішніх хвілін жыцця”, ведаючы, “што нават пагібеллю суседа нельга купіць сабе паратунку”. Заставалася толькі ненавідзецца Чашкова. Бо з “нянавісцю гінуць было лягчэй”. І яны абодва паміраюць на парозе кватэры. А кілера, так заканчваецца твор, “магчыма, таксама хутка прыстрэлілі”. У гэтым жыцці ўсё вельмі проста. І разам з тым — недарэчна, абсурдна. Ланцужок гібелі невінаватых цягнецца не адно дзесяцігоддзе. Глухі час начы — гэта напамінак аб горкім мінулым, калі вяршылі суд над тысячамі бязвінных ахвяр, гэта, нарэшце, стан грамадства. Ці выйдзе яно з цемрыва гістарычнай глухаты і бясконцага тэрору генетычна закладзенага працэсу саманішчэння?

У сваёй творчай канцэпцыі Быкаў заўсёды паслядоўны — нельга маляваць сучаснасць без агляду на мінулае. Пакуль у чалавека ёсць памяць, датуль мінулае будзе пра сябе нагадваць. Тым больш, калі яно пазначана колерам крыві.

На сучаснасць аўтар глядзіць праз прызму гістарычнага вопыту, без якога немагчыма перадаць усю праўду часу наступным пакаленням. Каб не паўтараць памылак. Умець іх выпраўляць.

У апавяданні выявіўся экзістэнцыяльны падыход да адвечных філасофскіх праблем і пытанняў быцця. Аўтар у чарговы раз сцвердзіў іх невырашальнасць. Матывы надзеі — скразны для ўсіх твораў Быкава. Бо надзея — гэта адзінае, што пакідае чалавека апошняй, што робіць жыццё не такім беспрасветным і безвыходным. Што рэальна супрацьстаіць трагізму ўсяго існага. Няхай заўсёды і праіграючы яму...

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

Аляксандр СТАНЮТА:

“Трэба, нарэшце, назваць рэчы сваімі імёнамі: у сённяшняй беларускай літаратуры няма пісьменніка, які б у большай ступені, чым Быкаў, вольна на працягу трох дзесяцігоддзяў процістаяў бы сваім мастацтвам таму заксеналаму і дэмагагічна-паспяховаму, ілжыва-патрыятычнаму і халопска-лаяльнаму, што ўкаранялася ў свядомасць людзей больш за паўстагоддзя і скажала для цэлых пакаленняў важнейшыя паняцці аб годнасці і асобе чалавека, аб яго свабодзе і неабходнасці, аб гісторыі народа, аб вайне яго і міры”.

увагі пражыцця, ішла побач са звыклымі маральнымі ўстаноўкамі папярэдніх “бatalьна-партызанскіх” аповесцей. Тэматычная разнастайнасць “позняй” быкаўскай прозы ўяўляецца заканамерным звязам эвалюцыі творчага метаду пісьменніка, скіраванага да больш глыбокага вывучэння нацыянальнага характару беларусаў.

Ваенная тэма пачынае асэнсоўвацца пановаму — узмацяецца трагедыйны план, філасафізм, актыўна выкарыстоўваюцца сацыяльны прыёмы, сцвярджаецца абсурднасць светабудовы (аповесці “Пакахай мяне, салдацік” (1996), “Балота” (2001), апавяданні “На балотнай сцяжыне”, “Кароткая песня”).

Сучаснае жыццё не менш экстрэмальнае за ваеннае. І там, і тут прыходзіцца змагацца

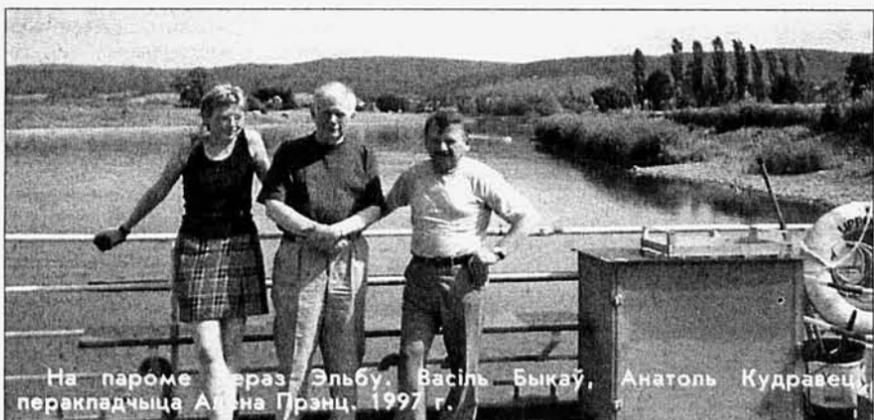
Ігар ДЗЯДКОЎ:

“Час уладны над людзьмі, але не да такой ступені, каб адляваць яму ў сваіх ідэях, у сваім выяўленні, у сваёй творчасці. Усе гэтыя гады Быкаў ішоў сваёю дарогай, і, што б ні адбывалася вакол, яні б пераможаў грым і грымеў, якая б ідэалогія ні панавала, ён па-ранейшаму быў верны праўдзе і сваім героям. Адзінае, што змянялася ў ім, — усё нясцерпней было тое галоўнае пытанне, якое трэба неадкладна задаць. Задаць так, каб усім грамадствам была ўсвядомлена неабходнасць адказу. І адказаць, як разумелі яго героі і як разумелі ён сам, можна толькі адным: вяртаннем жыцця — чалавечнасці, апраўданне — чалавечнасцю”.

за сваё існаванне, “месца пад небам”. Таму старонка шматлікіх быкаўскіх апавяданняў згадваюцца афганская, чачэнская войны, дзейнічаюць персанажы, лёс якіх быў непасрэдна звязаны са зброяй і знішчэннем сабе падобных у мірны, здавалася б, час.

Сучаснасць і мінулае. Сучаснасць і вайна. Праз яе прызму аўтар глядзіць на жыццё сённяшняе, аналізуе гісторыю, ставіць балючыя пытанні сэнсу быцця, якія сягаюць сваімі каранямі ў далёкую мінуўшчыну. У філасофскіх развагах аўтара выразна акрэсліваецца экзістэнцыяльны кірунак мыслення, дзе катэгорыі абсурду і волі набываюць планетарна-трагічны маштаб.

Думаецца, з гэтых пазіцый былі напісаны апавяданне “Глухі час начы” (1999) і апавесць “Афганец” (1998). Іх праблематыка ў межах быкаўскай “нормы”, нягледзячы на змену дэкарацый часу, бо чалавек заўсёды вымушаны выбіраць паміж добром і злом, хцівасцю і сумленнем, магчымасцю забіваць

Вяртанне ў жыццё

Паэма

Нідзе і ніколі не праяўлялася з такой
відавочнасцю
чалавечая сутнасць,
як на вайне.

Васіль БЫКАЎ

— Хто Быкаў Васіль? — Запытай
у любога
У школьніка — сказ пра вайну павядзе.
Ці ведае толькі, як воя дарога
Вяла па камях, па гразі, па вадзе?

Ён родам быў з дваццаць чацвёртага
года, —
Крыху мо старэйшы чым сённяшні ўнук.
Такая спасцігла ў шляху непагода,
Што аж пад нагамі раскоўваўся брук.

У першых баях шмат чаго не збылося,
Каб нам рубяжы свае ўзяць з перапрай.
А колькі зямлі з папаленым калоссем
Рукамі сваімі салдат перабраў!

І як бы зямля ні апывлявала нас там, —
Нідзе за сваю не было нам радней.
Пасля адступлення ішлі зноў мы
ў наступ,
Каб браць гарады, што здавалі раней.

У Быкава творах крывёю арошан
Быў шлях, што ішоў па сваёй старане.
Герой — камандзір батальёна Валашын
Такі, якіх многа было на вайне.

А сам аўтар слынны часінаю тою
У арпалку лейтэнантам службыў.
З "саракапяткі" наводкай прамою
Па танках варожых без промаху біў.

Яшчэ не спазнаўшы нектару каханья,
Глытаў дым смярдзючы, пыл шэрых
дарог.
І радасць сустрэчы і горыч расстання —
Усё ўзяць на плечы салдацкія мог.

Згадай сорак першы ці сорак другі ты, —
Як многа панеслі крывавых мы страт!
Не ведалі — колькі жывых ці забітых
Байцоў было ў рэштках дывізій,
брыгад.

Але не ўмірала, жыло наша слова
Пра рэдны наш край, не скароны ў баях.
Купалы і Коласа і Куляшова
Паэзія з намі ішла па франтах.

А Ён саракапятку сваю з перавала
Усцягваў пад хмары на грэбні вышынь.
І вера ў жыццё спадарожніцай стала
Яму, як ракі жыватворная пльнь.

Адна выпадала ў баях нам дарога, —
Яе не забыць да канца сваіх дзён.
І сёння пра сябра свайго баявога
Пішу я з вялікае літары — Ён.

Над некім сцяг славы прадымлены рэў,
Хто ў службе падданай яе пагукай.
А Ён над разбітай сваёй батарэяй
Ніякіх ужо ўзнагарод не чакаў.

Узнікла ў вачах у яго зацямненне, —
Бы ў яме, ад роду не бачыў якой.
Ды вось не згарала ж на целе адзенне,
Зямлю толькі гроб анямела рукой.

На версе казалі — нібы закапалі
Яго разам з іншымі ў дол ля ракі.
Імя лейтэнанта таксама ўпісалі
На брацкай магіле ў жалобы радкі.

Пяць танкаў нямецкіх падбіў
ён з гарматы
Але вось дачасна ў атацы згарэў...
І маці прыйшла пахаванка дахаты
Пад познюю восень нахмураных дрэў.

Са смерцю яна не магла прымірыцца, —
А можа, яшчэ сын дзе-небудзь жывы?
Стаяла падоўгу на ўзбоччы гасцінца,
Служыць "за ўпакой" не ішла да царквы.

А Ён і не помніў, кім быў падабраны,
Калі аціхаў над акопам агонь.
Няшчадна смыслелі адкрытыя раны,
Нібы папалам хтосьці рэзаў Яго.

Наперад хтось клікаў стралковую роту.
А ён ні наперад не мог, ні назад.
І вось санітар ля дарог павароту
Зайважыў яго, павалок у санбат.

Палямі, лясамі, па рэках бруістых
Салдаты на захад ішлі, на Берлін.
А ён з свайго ўзвода артылерыстаў
Жывым заставаўся мо толькі адзін...

Дарэшты аддаў, як мы ўсе аддавалі,
Павагу і чэсць пераможнай вясне.
У вёску сваю, дзе не ўсе ўжо чакалі,
Да маці з'явіўся наяве, не ў сне.

Твой сын памылкова лічыўся забітым,
І вось дакрыляў, як арол, да гнязда.
— На рукі мне, мама, вадзіцы
палі ты. —
Скажаў, — пыл дарожны хай змые вада.

У кожнага творцы натхненне імкліва
Спрабуе ўздымаць свае крылы вышэй.
А Ён як мастак, пра вайну асабліва,
Не мог апусціцца за праўду ніжэй.

Ён ісцінным быў летапісцам народа,
Выказнікам думак мільёнаў людзей.
Хоць часам трывожыла сэрца нязгода
З другімі ў ацэнцы пражытых падзей.

Вачэй не змыкаў Ён начамі да ранку,
Нуду ад сябе адганяў у мальбе.

Анатолем Сультым, 1981 г.

І тую ў шуфлядзе хаваў пахаванку,
Што маці калісь атрымала ў журбе.
Нідзе не памрэ тая праўда, якая
Шырэй раскрывала свет людзям сама.
Усё тая ж дарога — цяжкая, крутая,
Якой ні канца, ні пачатку няма.

Хоць быў Ён салдат невысокага
звання, —
Ды верна выцягваў Ён слоўную ніць.
Быў з тымі зайжды, хто дажыў
да світанья,
І з тымі, каму нават мёртвым баліць.

Мы вестку пашлём Яго дзецям,
ўнукам, —
Хай стрэнуць прыход
юбілейнай вясны.
А воін сівы, як бы Дэман ні грукаў,
Спакойна хай сніць
свае даўнія сны.

Ніякай баладай адной ці паэмай
Пра подзвіг яго мне ўсяго не скажаць.
Жыццё і Айчына — вось вечная тэма
Якую пакінуў
Ён нам завяршыць.

6 студзеня — 4 сакавіка 2004 г.

Уладзімір КАЛЕСНИК:

"Пасля выхаду, "Сотнікава" і асабліва "Знака бяды" я адчуваю ўнутранае задавальненне: майстэрства прыходзіла і прыйшло да Быкава як глыбіннае паяднанне вялікага мастака са стыхій беларускага народнага жыцця і слова, са скарбніцай духоўных каштоўнасцяў, выпрацаваных народам".

Дзмітрый БУГАЕЎ:

"...Здольнасць уплываць на літаратурны працэс, а таксама на іншыя галіны культуры, на ўсё духоўнае жыццё сучаснікаў — адна з самых надзейных прыкмет сапраўднай значнасці пісьменніка. Быкаў і ў гэтых адносінах выглядае, можна сказаць, магутна. Яго творы, а таксама яго асоба, яго чалавечы лёс даюць нямала першакласнага канкрэтнага матэрыялу і дзейных стваральных імпульсаў тэатру, кіно, тэлебачанню, выяўленчаму мастацтву, нават оперы і балету... І справа тут не ў нейкай модзе, за якую Васіль Быкаў ніколі не гнаўся і не гоніцца, а ў вялікай сіле і мужнасці яго таленту, у яго мастакоўскай сумленнасці, сапраўднай грамадзянскасці, глыбіні і моцы адкрытай ім праўды пра наш час, пра чалавека на крутых перавалах XX стагоддзя".

Сяргей ПАНІЗНИК
Не заснула ты, чуйнае сэрца
Прысвячаецца Васілю
Быкаву

Пераставалі трубы
граць —
варожая смялела
раць
І меншала сыноў
Айчыны.

Вырай... Б'ецца крыло
гарачае
аж пад сэрцам.
І кроў пячэ.
А пад камень ляжачы
і вада не цячэ.

І жыве абаронная
раць,
звонка трубяць
гарачыя трубы!
Каб не ведаць нападу
і згубы
сцены гродзенскія
стаяць.

1. Пераставалі
трубы граць...

Трубілі трубачы
ў Гародні.
Зноў нылі сцены.
Грому быць.
І лепшым ваярам
не жыць,
і не паліць свае паходні.
Было: трава —
і тая нікла,
зары ўжо болей не відно...
Ірвы кіпелі. І на дно
сцякала кроў
з ваўчыных іклаў.
На ўсё была свая прычына:

2. Да прылётнай
абуднасці

Чую, чую: у звыклай
буднасці
трапяткое крыло...
І верыцца
не заснула ты, чуйнае
сэрца,
да прылётнай абуднасці.
Пад завейя
не затыхнулася,
не знямела яшчэ —
і можаць
тою гулкаю быць
Каложай,
што над Нёманам
пахіснулася.

3. Каб не ведаць
нападу і згубы

Дзень над Нёманам
праз імглу
пачынаўся —
вільготны, цёплы.
Самым ранкам
на П'яным вуглу
сырадой прадавалі
цёткі.
Закружылася
галава:
выпіваю да меднага
донца.
Як вяцкая булава,
паднялося над
горадам сонца.

БЕЗ ДОМЫСЛУ — РЭЧАІСНА

“Царкоўнаславянскі” народ

Месяц таму хрысцілі майго пяцігадовага ўнука Данілу. Чаму так позна? Чакалі пакуль прыедзе хросны Андрэй з Амерыкі і хросная Наташа з Краснарска. Хрысцілі ў праваслаўным кафедральным Свята-Духавым саборы. Перад тым як ісці ў хрысцільную трэба было зарэгістравацца і заплаціць грошы — 40.000 рублёў. Старая жанчына (ці не тая самая, што калісь неписьменная надрапала на паперцы “засдраве”, калі прыйшоў ставіць свечкі ў гэтай жа царкве) пачала звяглівым голасам дапытвацца: хросныя хрышчоныя? А бацька-маці хрышчоныя? Я не вытрываў, кажу, а хоць бы бацька-маці былі нехрышчоныя — галоўнае, каб хросныя былі хрышчоныя... Тут яна ўзвілася і давай мяне павучаць, а хутчэй панесла нейкую недасведчаную лухту пра таемнасць праваслаўнага хрышчэння. Мне, у якога дзве паліцы кніжак па хрысціянстве! Скажаў ёй колькі важкіх навуковых слоў, яна змоўкла і надзьмулася. Пацершыся каля бацькошак, яна ўдумала, што займела дастатковы досвед і самога Бога за бараду трымае.

На гэтым не скончылася. У час таемнага абраду, калі малады прыгожы бацькошак прыемным голасам прамаўляў павучальную казань, адчыніліся дзверы ў хрысцільную і сагнутая ў крук старая пра-тэпала да замаскаванай пад лаву скрыні, падняла вачка і пачала грымець вёдрамі, трэсці нейкімі аначамі... Бацькошак з прыкрасцю і дакорам скасавурыўся на старую, але тая відочна не разумела дзікуства сваёй прысутнасці на таемнасці. Блажавейнасць з нас як ветрам здзьмула. Нарэшце старая пасунулася са сваімі вёдрамі за дзверы, бацькошак ўздыхнуў і прабачальна паглядзеў на нас. Казань палілася далей. Я сачыў за Данілам і бачыў на яго твары разгубленасць і непаразуменне. Ён не разумее, пра што гаворыць бацькошак. Дома бацька-сібірак і маці (мая дачка) гавораць з ім па-беларуску (так хоча бацька). Я гавару з ім па-беларуску. Ён нас добра разумее. Дарэчы, першым ягоным словам было не “мама”. Вазіў яго маленькага ў калясцы па прыгарадным лесе — раптам з галінкі на галінку руды агеньчык скок-скок. Вочы ў малаго зрабіліся па яблыку! “Ва-вэр-ка, — расцягнуў я па складках і паўтарыў, — вавёрка!” Праз якую хвіліну ён раптам выдыхнуў таксама па складках: “Ва-вёл-ка...” Цяпер мы з ім карыстаемся гэтым словам як паролем... Націскаем кнопку дамафона і кажам бабулі: “Вавёрка!”

Асабліва Даніла разгубіўся, калі бацькошак змушаў яго адказваць на незразумелыя словы. “Вокрешаюся?” — пытаў поп. “Вокрешаюся”, — падказваў яму на вуха хросны. “Вокрешаюся...” — някавата шаптаў Даніла.

Калі выйшлі з храма, унук тузануў мяне за рукаво: “Дзед, гэта ён па-польску гаварыў ці па-балгарску?” “Па царкоўнаславянску”, — кажу. Унук недаверліва зазірае мне ў вочы — жартуе дзед, ці што? Хіба ж ёсць такі народ — царкоўныя славяне?

І сапраўды, праваслаўныя царквы ў Сербіі, Чарнагорыі, Румыніі, Грэцыі вядуць набажэнствы на нацыянальнай мове. Палясцінская праваслаўная царква — нават па-арабску. Таго ж трымаецца і каталіцкі касцёл. І толькі руская і беларуская царквы — на дрэнна зразумелай вернікам царкоўнаславянскай. Надарыўся некай выпадак запытаць пра гэта ў экзарха Філарэта. “Традыцыя”, — кажа. Дык у згаданых краінах не пабаяліся парушыць “традыцыю”, абы вернікам было зразумела, пра што прамаўляе да іх святар.

Член КПСС

Да трыццаці васьмі гадоў я быў нехрышчоны і непрычашчоны. Калі нарадзіўся ў Глуску за два тыдні да смерці Сталіна (у той жа дзень, 5 сакавіка 1953 года памерла мая апошняя бабуля Алекса), дык хрысціць мяне не было дзе — за год да таго мой бацька Юзкі Гаўрон, які працаваў дырэктарам райпрамкамбіната, па загадзе першага сакратара райкама партыі Гімельштэйна садраў зачэпленым за трактар тросам цыбуліну купала з месцічкавай драўлянай царквы. Толькі калі мне было ўжо сем гадоў і жылі мы ў Юрацішках на Гродзеншчы-

не, маці са сваёю сястрою Аленаю намерыліся пахрысціць мяне ў мясцовай царкве. Пачуўшы пра гэта, я як прававерны акцябронак збег на копанку, дзе ў нас з сябрамі быў дыхтоўна складзены будан, і мяне шукалі два дні. Так пытанне з маім хрышчэннем не вырашылася тады і паступова забылася. Хадзіў сабе ў піянерскім галыштуку, потым быў камсамольцам. Як камсамольца ў дваццаць сем гадоў прызначылі мяне загадчыкам аддзела публіцыстыкі “Маладосці”. Кіраваў аддзелам да 90-га года без партбілета. Неяк сходзіла з рук. Толькі гасцючы дома ў бацькоў, трапляў пад пільны Юзікаў позірк: “Ну, у партыю ўступіў?” — пытаўся бацька суро-ва. “Ды чарга там і ахвочых да халеры...” “Якая яшчэ чарга?! Нацдэм ты, вось што я табе скажу, таму цябе і не прымаюць!” Я не спрачаўся — ну, нацдэм дык нацдэм... А ў 89-м паклікаў мяне аднакурснік Васіль Драгавец адказным сакратаром ва ўсесаюзна рускамоўны часопіс “Парус”. Калі я занатаваў картку асабовага ўліку, Драгавец вы-лупіў вочы — дык ты беспартыйны?! Масква не зацвердзіць! На зацвярджэнне трэба было ехаць на бюро цэкамола...

Тады намеснік галоўнага рэдактара “Маладосці” Генрых Далідовіч і парторг Казімір Камейша хуценька правялі рэдакцыйны партсход, дзе прынялі мяне кандыдатам у члены КПСС. Тут якраз падаспеў партсход у Саюзе пісьмен-

ХРЫШЧЭННЕ МОВАЮ

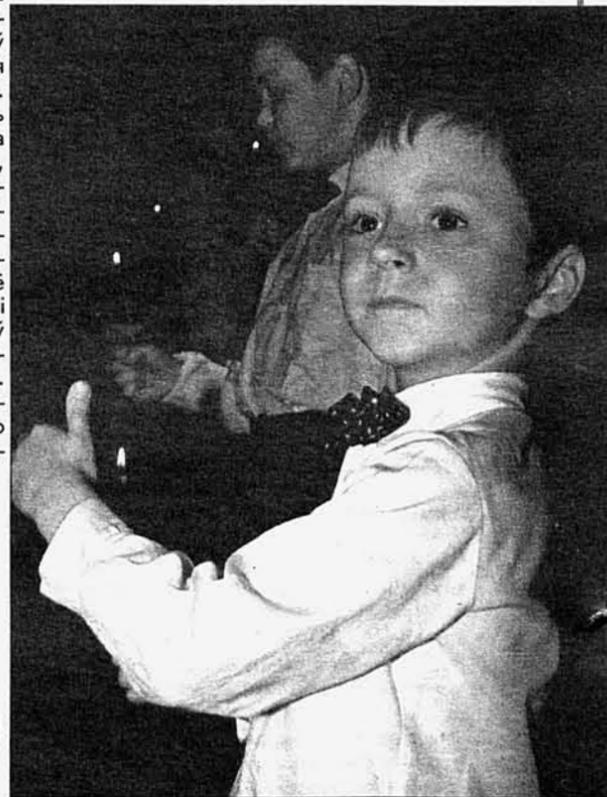
нікаў. Праз два тыдні я ўжо стаяў перад дзядзямі з парткамісіі Партызанскага РК КПБ. На гэты час усе мае сябры падралі і папапілі свае партбілеты. Дзяды з камісіі дзіваюцца: усе з партыі выходзяць, а гэты нацдэм, што чэша па-беларуску артыкулы Статута КПСС, ідзе ў партыю. Прынялі мяне аднагалосна. І ў Маскву я паехаў ужо кандыдатам у члены КПСС. І быў зацверджаны. Прайшоў год-паўтара, звоняць з райкама: “Відаць, вы перадумалі ўжо ў партыю ўступаць?...” Мне зрабілася някавата, нават сорамна. Чаму перадумаў, кажу, буду ўступаць... На прыёме з дзядзямі адбылося тое, што і раней у Партызанскім райкаме. Так ў сакавіку 1991 года стаў я членам КПСС, а ў жніўні партыю разганялі. Зараз маім партбілетам забяўляецца ўнук Данілка.

Набліжэнне да Тварца

З Богам жа адносіны ў мяне былі своеасаблівыя. Са студэнцкіх гадоў шмат чытаў філасофскай і атэістычнай (другой жа не было) літаратуры. Экзістэнцыяліст Карл Ясперс пераканаў мяне, што Бог усё ж ёсць. Сам пра гэта здагадваўся. Толькі замяняў Ягоны назоў рознымі псеўданымі з’яўляючыся ў трансцэндэнтнай сіла, космас, вышэйшы разум і да т.п.

Сваю першую Біблію прывёз з ГДР, куды трапіў у 80-м годзе са спартыўнай дэлегацыяй пасля маскоўскіх Алімпійскіх гульніў. У Карл-Маркс-Штаце (зараз яму вярнулі стары назоў — Хемніц) побач з нашым гатэлем наткнуўся на кірху. Зайшлі туды з чэмпіёнам свету па класічнай барацьбе грузінам Аўтандзіпам Майсурадзэ. Ля амбона на століку згледзеў я стосы нейкіх кніжак. Адгарнуў вокладку — Біблія! Але ж чамусьці па-польску... Нашыя здзіўленыя здагадкі пачуў служка і, падняўшы ўгару палец, сказаў — момант! Праз якую хвіліну паклаў перад намі з дзесятак Біблій на рускай мове. “Віфель костэт?” — спытаў я, пацёршы вялікім пальцам па ўказальным: што азначала — колькі каштуе? Служка паказаў на жалезную скарбонку з прарэзам зверху. На ёй па-нямецку было напісана: ахвяруйце на храм... Мы з Аўтандзіпам як мага мацней бразнулі ў тую скарбонку па пару апомініевых марак і ўзялі... па пяць Біблій. Усно дарогу ў Швецыю Саюз мы трэсліся ад страху — хаця б хто не “стукнуў”? Але абышлось. Адно Біблію (высветлілася, што яна пратэстанцкая і выдрукавана ў ЗША!) пакінуў сабе, астатнія раздаў сябрам. На чытку пайшло з паўгода. Асабліва цяжка даўся Стары за-

павет — Аўрам нарадзіў Якуба, Якуб нарадзіў... Чорт нагу зломіць у тых дванаццаці каленах цароў ізраілевітых! Затое якая асалода было ў Новым запавеце чытаць мудрага Эклізіяста і Найвышэйшую песню Саламонаву! Хацеў выкінуць атэістычную пахабшчыну Ямелі Яраслаўскага-Губельмана, але заўсёды шкадуючы кнігу, пераставіў яе на паліцу даведчанай літаратуры. Такім вось чынам пачаў я набліжацца, калі можна так сказаць, да Бога, разумець неабходнасць ягонай прысутнасці ў гэтым свеце. У мяне, былога студэнта-фізіка, тэорыя вялікага касмічнага выбуху, які нібыта даў пачатак нашаму Сусвету, з юначых гадоў выклікала жудасць неразумення да шавялення валасоў на галаве. А наяўнасць Творцы, які за шэсць дзён зрабіў зямлю, ваду, неба над імі, жывёл і людзей пад ім, неяк утульней клалася на паганскую маю душу. Таму канчаткова адпрэчыўшы гэтыя філасофскія фішкі-пешкі пра трансцэндэнтную сілу і космас, усё што непадудадна майму розуму і досведу, чаму не знаходжу ў жыцці зямнога вытлумачэння, пачаў называць у думках Богам. Толькі перад Богам адчуваю боязь пакарання, толькі на Ягоную ўсемагутнасць і літасцінасць спадзяюся.

Хрышчэнне моваю

Сам я чалавек кампанейскі, люблю працаваць у камандзе, талакою. Маю шмат сяброў і таварышаў. Але сталася так, што пад канец 91-га года, адчуў невытлумачальную адзіноту і самотнасць. Пачаў зазіраць у царквы ды касцёлы, прастойваючы там гадзінамі ў одуме, спадзеючыся знайсці душэўную раўнавагу і заспакоенасць. Заўважыў, што на праваслаўным набажэнстве ў царкве падсвядома перакладаю ўслед за бацькошак ягоную царкоўнаславянскую казань на родную мову. А ў касцёле ксяндзы раптам загаварылі па-беларуску! Цяжка было назваць іхняе швэрканне з моцным польскім пранонсам беларуска моваю, але я ўсё роўна спакусіўся, як той Казлевіч з “Залатога цяляці”. Вядома, не вельмі соладка слушаць як біскуп Свёнтак гаворыць па-нашаму, але ж ён робіць гэта старанна, хаця і з высілкам.

Пасля Брэсцкай царкоўнай уніі 1596 года, калі адміністрацыйна нашая царква зрабілася падлеглай Ватыкану, а набажэнскі чын, прадмет веры і абраднасць засталіся грэцка-праваслаўнымі, ва уніяцкіх храмах па-ранейшаму панавала старабеларуская мова. Пакуль у пачатку XVIII стагоддзя на беларускіх землях не з’явіўся цар Пётра I, які сілком і гвалтам адбіраў у вернікаў-уніятаў іхныя храмы і асвячаў іх у праваслаўныя царквы. Ведама ж, у каго моц, у таго і праўда. Прынамсі, сённяшні Свята-Духаў кафедральны праваслаўны сабор — былы уніяцкі храм, збудаваны ў XVII стагоддзі ў стылі віленскага барока. І калі ўсходнееўрапейскія святарскія ідэолагі наракаюць на касцёл за жудасць інквізіцыі, дык варта зазірнуць у савецкую “Гісторыю праваслаўнай царквы” — бальшавікі без прыхарашвання яе падавалі: там знойдзецца напамінак як Іван Жыхлівы марыў горадам у порубе цараградскага мітрапаліта, вымагаючы таго стаць першым Маскоўскім патрыярхам, і пра Аляксея Ціхмянага, што сек галовы ерэтыкам на чале з Сіньвестрам Мядзведзевым на Чырвонай плошчы, і пра Пятра Шалёнага, які жудасна здзекаваўся з раскольнікаў...

Адным словам, што каталіцае, што праваслаўнае начальства — і тым, і тым заўсёды было даспадобы катаваць уласны народ і іншадумцаў. Таму не гісторыя гэтых хрысціянскіх канфесій была вызначальнай у маім выбары паміж царквою і касцёлам. Продкі бацькі-камунякі былі вядома уніятамі, маці і ўсе яе сёстры і

браты былі праваслаўнымі. Майго старэйшага брата Валодзю хрысцілі ў партызанскім сямейным лагерах. Падлітага святара прывёз такі ж вясёлы камісар атрада Юзік Гаўрон. Сабралі ўсю нехрышчоную-непрычашчоную малечу, паставілі іх у шыхт і бацькошак распачаў “таемнасць” абраду. Было лета, дзеці бегалі басанож, ногі парэпаліся ад бруду і струпоў. І калі поп ставіў пэндзлем крыжыкі на іхных нагах, адна з мацярок не вытрывала: “Бацькошак, яшчэ памазок запэкаеце!...”

...Мне падбіралася пад сорок ужо, а я заставаўся нехрысцем. І каб болей не перакладаць у галаве папоўскую казань на родную мову, пачаў хадзіць у касцёл. Балазе, з’явіліся маладыя ксяндзы з тутэйшых, якія ўжо не швэркалі з польскім акцэнтам, а правілі пабажэнства на добрай беларускай мове. Асабліва ўпадабаў хадзіць у касцёл на Залатога Горцы. Там жа філарманічны арган грае, а пад музыку роднае пабожнае слова зачароўвае яшчэ мацней! Шмат хто з маіх сяброў, як Зміцер Падярэзскі, перахрысціліся ва уніяцкага святара Яна Матусевіча. Я ж яшчэ вагаўся... Аднойчы на набажэнстве ў Чырвоным Касцёле святых Сымона і Алены ксёндз Уладзіслаў прычашчаў вернікаў. Дайшла чарга да мяне, святар працягнуў мне аплатку. Разгубіўшыся, я ледзь выціснуў з сябе: “Нехрышчоны...” Ксёндз Уладзіслаў прыпыніўся, пільна паглядзеў на мяне. І кажа: “Дык прыходзьце заўтра а дзесятай...”

Назаўтра ён спытаў тое-сёе з Катэхізісу, я прачытаў яму па-беларуску “Ойча наш”. “Паласціцеся з тыдзень, — сказаў ён, — ды прыходзьце з ранку нашча”. Праз тыдзень быў я пахрышчаны ў католікі. Нікому пра гэта не сказаў, толькі жонцы. Калі потым даведаліся сябры, адзін з іх — грузін узденскага разліву Валодзя Хачырашвілі — скурушна сказаў: “Пшэк, ён і ёсць пшэк...” Дарэчы, гэтае пашыванне беларускіх каталікоў у палякі — даволі прыкрая і шкодная завядзёнка. Ды прайшло колькі часу і сябры звывікліся з маім каталіцызмам, толькі незласліва пад’ёўвалі мяне: “Яму зараз добра — на свой Вялікдзень разгавеецца, праз тыдзень — на жончын!” Каб адбіцца, жартую: “Затое вы на Новы год валіцеся ў вялікі грэх — яшчэ тыдзень каляднага посту, а вы ўжо п’яце пад елкаю!” Вось так і пікіруемся больш дзесяці гадоў.

Хрысціўшыся каталіком, што я страціў ці што набыў? Ды нічога! Хаця я і кампанейскі чалавек, ды прамаўляю да Бога на адзіноце. Інтымная гэта справа. Таму, як раней недалюбліваў тоўстых папоў, дык зараз з недаверам стаўлюся да вечна халастых ксяндзоў. Прыяду ў касцёл і мала ўжо прыслухоўваюся да набажэнскай казані святара. Сяджу і думаю пра сваё, прамаўляю ў думках да Бога: “Даруй, Усемагутны і Літасцівы, за ўсё...” І добрая, шчыра гаворка па-беларуску здарэцца між намі іншы раз. Дык уздумано, грэшны, тады: “А навошта нам пасярэднікі!...”

Алесь ГАЎРОН
ФОТА В. СТРАЛКОўСКАГА

ГИПОТЕЗЫ

Славянская цывілізацыя сёння не ўяўляе сабой маляўнічае цэлае; наадварот, народы, што яе прадстаўляюць, усё больш і больш аддаляюцца адно ад аднаго, культурна і палітычна. Заходнія славяне цалкам увайшлі ў Еўрапейскі Саюз, туды ж маюць на мэце ўступіць балгары, сербы, харваты; славяне ўсходнія рухаюцца ў супрацьлеглым кірунку. Але застаецца яшчэ тое адзінае свята, што абгуляе нас усіх. 24 мая адзначаўся Дзень славянскай пісьменнасці.

"Першыя пісьменныя" славяне, браты Кірыла (827-869) і Мяфодзі (815-885) паходзяць з сям'і візантыйскага начальніка. Мяфодзі ў маладосці зрабіў ваенна-адміністрацыйную кар'еру і доўгі час кіраваў візантыйскім княствам са славянскім насельніцтвам. Каля 852 г. ён быў пастрыжаны ў манахі, а пазней стаў ігуменам кляштара Поліхрон на вікінскім Алімпе (Малая Азія).

Кірыла з юнацтва меў здольнасць да навукі і адрозніваўся выключнымі філалагічнымі здольнасцямі. Ён атрымаў цудоўную для тых часоў адукацыю ў Канстанцінопалі ў буйнейшых вучоных — Льва Граматыка і Фоцыя (будучага патрыярха). Пасля асветы прыняў сан святара, выконваў абавязкі бібліятэкара, па іншай версіі — сасудахавальніка сабора Святой Сафіі ў Канстанцінопалі і выкладаў філасофію. У 851-852 гг. прыбыў да двара арабскага халіфа, дзе ўступаў у багаслоўскія спрэчкі з мусульманскімі вучонымі. Пасля вяртання ў візантыйскую сталіцу падаўся да брата ў кляштар.

Каля 861 г. Кірыла і Мяфодзі ўзялі ўдзел у візантыйскім пасольстве ў Хазарскі каганат, на сваім шляху двойчы наведвалі Херсанес.

Пасля місіі ў Вялікую Маравію, куды братоў паслаў візантыйскі імператар для абмежавання ўплыву ў краіне ня-

мецкага духавенства, Кірыла і Мяфодзі працавалі над перакладам кніг Свяшчэннага Пісання на славянскую мову, паклаўшы ў яе аснову усходне-балгарскія дыялекты, і над стварэннем асаблівай азбукі для сваіх тэкстаў — глаголіцы. Такі вопыт стварэння новай аз-

букі і перакладу Свяшчэннага Пісання не меў прэцэдэнта ў Еўропе IX стагоддзя. Падчас маравійскай місіі браты не толькі пераклалі ўвесь чын царкоўнага богаслужэння, але і падрыхтавалі кадры свяшчэннаслужыцеляў, што маглі выконваць службы па-славянску.

Практыка богаслужэння і чытання тэкстаў Свяшчэннага Пісання на зразумелай народнай мове, якая ўжывалася братамі, супярэчыла практыцы, прынятай лацінскім духавенствам, якое абвінаваціла братоў у неправаслаўнасці. Найбольшай вастрыні палеміка дасягнула на сінодзе ў Венецыі.

Аднак пасля таго дыспуту па запрашэнні Папы браты прыбылі ў Рым, і іх прыбыццё выклікала ўрачыстую сустрэчу. Рымскі Папа Адрыян II асвяціў славянскія кнігі і загадаў служыць над імі літургію ў галоўных храмах горада. Хутка пасля гэтых падзей Кірыла памёр і быў пахаваны ў Рыме ў царкве Сан-Кліменце. Мяфодзі быў пастаўлены архібіскупам Сірмійскай епархіяльнай акругі, у склад якой уваходзілі Вялікамаравіі і Блатэнскае княства.

За час знаходжання на архібіскупскай кафедры Мяфодзі скончыў пераклад усіх біблейскіх кніг, пераклаў богаслужбовыя і кананічныя тэксты. Пасля заваявання Вялікай Маравіі Усходне-Франкскім каралеўствам Мяфодзі быў абвінавачаны нямецкімі епіскапамі ў незаконным захопе аб-

шматлікія блытаніны ў назвах гістарычных персанажаў і зямель, якімі яны валодалі, узніклі з-за спецыфічнага спосабу перапісвання кніг у Сярэднявеччы. Справа ў тым, што з мэтай эканоміі часу паўсюдна і ў Еўропе, і ў Паўночнай Афрыцы літары ў

шматлікія блытаніны ў назвах гістарычных персанажаў і зямель, якімі яны валодалі, узніклі з-за спецыфічнага спосабу перапісвання кніг у Сярэднявеччы. Справа ў тым, што з мэтай эканоміі часу паўсюдна і ў Еўропе, і ў Паўночнай Афрыцы літары ў

шмат хто ў Беларусі лічыць, што Балгарыя — радзіма вынаходнікаў першай славянскай азбукі. Браты Кірыла і Мяфодзі паходзяць з горада Салунь (Цесалонікі), І ЛІЦАЦЦА ГРЭКАМІ. Ці лічыліся імі да нядаўняга часу.

Вядома, што ў ваколіцах Салуні жылі прадстаўнікі многіх славянскіх народаў, чью мову добра ведалі гараджане. Але як абгрунтаваць раптоўную "славянізацыю" двух элітаў? Чаму грэкі сталі заснавальнікамі нашай пісьменнасці? Гэтую задачу спрабавалі вырашыць гісторыкі цягам апошніх стагоддзяў, але найбольш абгрунтаваная версія з'явілася толькі зараз.

У Сафіі выйшла кніжка балгарскага матэматыка Ірдана Табава "Заход старой Балгарыі: новая храналогія Балкан". У працы, якая паспела стаць навуковай сенсацыяй нават па-за межамі краіны, аўтар досыць паспяхова аспрэчвае асноўныя дагматы еўрапейскай гісторыі.

У прыватнасці, у сваім даследаванні сп-р Табаў прыводзіць доказ таго, што

словах не пісаліся ў адзін радок, а аб'ядноўваліся ў графемы, парадак чытання літараў у якіх быў "аўтарскім". Больш таго, не быў аднолькавым спосаб чытання слоў у розных краінах: напрыклад, у некаторых частках антычнай Грэцыі карыстаўся "прыгожым" пісьменствам, г.зн. першы радок пісалі злева направа, наступны — справа налева і гэтак далей. Гэта, напрыклад, абгрунтавае з'яўленне слова "сатрап" ад "Спарта", якое вельмі лагічна, з пункту гледжання гісторыі.

Усе тыя чыннікі не маглі не прыводзіць да памылак пры перапісванні летапісаў і хронік пазнейшымі гісторыкамі. Здаецца, досыць вядома акалічнасць, якой сучасныя гісторыкі не надаюць увагі — маўляў, ёсць памылкі, але яны неістотныя. Матэматык Табаў — ці то не першы даследчык, які прызнае вялікую ролю тых памылак у нашых уяўленнях аб гісторыі чалавечтва.

Нельга не прызнаць, што вышэй узгаданая гіпотэза рэвалюцыйная. Так, з яе дапамогай аўтар "выкрывае" шматлікія "міфы" гісторыі:

1) славутыя печанегі («печенезы») насамрэч нікуды не зніклі, а проста трапілі ў Італію, дзе найменне іхняе прачыталі на «мясцовы» манер: «пенечезы». Сапраўды, у паўночна-ўсходняй Італіі зараз зашмат тапонімаў, вельмі блізкіх да інтэрпрэта-

ванага славянскага наймення, як то гарады П'ячэнца і Венецыя;

2) старажытны Вавілон — гэта зусім не сучасны Багдад, як лічаць гісторыкі, а месца ў Ліване (Вавілон-Ліванска); і іншыя.

Але самае галоўнае: ён пераканаўча даказвае, што першапачаткова тэрыторыя старажытнай Грэцыі была заселена

славянамі, якія мелі непасрэдную сувязь з балгарамі! Як гэта магло здарыцца, калі, па звестках "афіцыйнага падручніка гісторыі", балгары прыйшлі на Балканы толькі ў VII стагоддзі, 1500 гадоў пасля магчымай асіміляцыі грэка-славянаў элітамі (менавіта тады з'явілася старажытная Элада)? На жаль, аўтар не дае адзначнага адказу. Але — цікавы факт — слова "Олимп", месца жыхарства багоў і сімвал сучасных алімпіяд, пры працытанні "метадам Табава" гучыць як "Пмילו", ці "Било" (у грэчаскай мове няма гукі "б", а для яго абазначэння выкарыстоўваецца "пм").

Справа ў тым, што "Било" — балгарскае слова. Супадзенне? Можна быць, калі не лічыць, ШТО яно азначае. А значыць яно нішто іншае, як "горны хрэбет"...

Даследаванні Ірдана Табава выклікаюць шмат спрэчак, але маюць высокую ступень абгрунтавання. Які ў іх сэнс для нас, спытае чытач? Калі гіпотэза сапраўды верная, гэта азначае толькі адно: старажытныя славяне не проста былі развітай цывілізацыяй — яны сталі падмуркам для элінізму, бадай што, самай вызначальнай цывілізацыі ў кантэксце Еўропы. Чым не падстава для гордасці для іншага славянскага адгалінавання — беларусаў?

Мікалай АНІШЧАНКА

ЗАХАПЛЕННІ

Тэатральнае асветніцтва

Змяняліся стагоддзі і дэкарацыйныя жыцця, гарталіся старонкі гісторыі, аднак непарушным заставалася адно — любоў да тэатра. З таго часу, як узнік гэты від мастацтва, не пуставалі глядзельныя залы. Артысты на сцэне, як і сёння, ігралі само жыццё. А крытыкі ды аматары з захапленнем сузіралі спектаклі, каб потым абмеркаваць іх у тэатральных салонах.

Дарэчы, падобны салон, які называецца клуб "Таленты і прыхільнікі", існуе і ў нашай сталіцы. Яго ўзначальвае Галіна МАХАЕВА, а асноўнымі памагатымі ёй у гэтай справе з'яўляюцца шматлікія аднадумцы і... вялікі багаж ведаў па літаратуры, музыцы, тэатры, кіно, жывапісе, які яна "прывезла" з Маскоўскага інстытута культуры.

ступені аб'ектыўнай думкай пра тэатральны "працэс" у краіне, бо маюць калектыўнае меркаванне пра ўсе п'есы, якія ставяцца на сцэне рэспубліканскіх тэатраў.

"Назва клуба гаворыць сама за сябе, мы — прыхільнікі, тады як талентамі ў дадзеным кантэксце выступаюць акцёры. Апошнія прадстаўляюць сабой такую структурную адзінку, якая патрабуе пакланення. І тут усё адбываецца творча. Я, да прыкладу, сама пішу вершы для кожнага артыста, калі мы віншуем гэтых творчых людзей з рознымі святамі", — тлумачыць Галіна Махаева.

Мэты клуб паставіў перад сабой адпаведныя: прапаганда тэатральнага мастацтва сярод насельніцтва і актывізацыя тэатральнага працэсу, выхаванне тэатральнай культуры, правядзенне вольнага часу з... тэатраль-

най накіраванасцю. З самага пачатку ўзнікнення клуба даводзілася працаваць на два бакі. Па-першае, праводзіць працу сярод глядачоў. Па-другое, актывізаваць працэс сярод акцёраў. Каб весела і змястоўна разам праводзіць так званыя тэатральныя салоны. Вось, да прыкладу, зрабілі выснову, што зараз мала гаворыцца пра тэатр "Дзе Я?". З гэтай нагоды члены клуба наведвалі ўжо некалькі спектакляў згаданага тэатра, каб пазней правесці тэматычны тэатральны салон.

За часы існавання клуба было праведзена больш пяцідзесяці мерапрыемстваў. Сярод якіх — дабрачынныя канцэрты для ветэранаў вайны, акцыі ўшанавання жанчын-ветэранаў сцэны з уручэннем падарункаў, конкурс "Любім тэатр з дзяцінства"... Паводле слоў Галіны Васільеўны, конкурс "Любім тэ-

атр..." у гэтым годзе праводзіўся ўжо ў трэці раз сярод школьнікаў чацвёртых, дзесятых, адзінацятых класаў і ахаліў усе раёны Мінска. Там прадстаўлены чатыры намінацыі: "Расказ пра акцёра", "Рэцэнзія на спектакль", "Афіша да спектакля", "Эскізы касцюмаў і дэкарацый да спектакля, які не ідзе ў тэатры". Згадзіцеся, ідэя выдатная. А ў 2000 годзе сумесна з Саюзам беларускіх мастакоў была арганізавана выстава твораў мастакоў і скульптараў "Купалаўцы ў выяўленчым мастацтве", прысвечаная 80-годдзю Нацыянальнага Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Штогод клуб сумесна з Беларускай дзяржаўнай маладзёжным тэатрам праводзіць дабрачынныя спектаклі для школ-інтэрнатаў сталіцы.

Акрамя таго, клуб прымае актыўны ўдзел у правядзенні (а

часам і наладжвае сам) памятных вечарын, прысвечаных юбілеям артыстаў, сустрэч з акцёрамі і рэжысёрамі, дзе абмяркоўваюцца спектаклі і планы тэатраў на будучае. Падобныя сустрэчы былі праведзены з удзелам трупы Нацыянальнага Акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага, Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра, Тэатра юнага гледача, Тэатра-студыі кінаакцёра, з народнымі артыстамі РБ М. Захарэвіч, Ю. Сідаравым, А. Клімавай, С. Браварскай, М. Пятровай і многімі іншымі.

За асветніцкую працу па прапагандзе тэатральнага мастацтва клуб "Таленты і прыхільнікі" быў адзначаны Граматай Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

"Я знайшла людзей, улюбёных у тэатр, якія падтрымалі ініцыятыву аб'яднацца для, так бы мовіць, неформальнай гутаркі паміж гледачамі і артыстамі, — гаворыць Галіна Васільеўна. — Акцёры не заўсёды могуць адкрыцца на сцэне, паведаміць пра сваю бяду ці радасць, абмеркаваць планы на будучае. І яны вітаюць такую непасрэдную форму сустрэч і сяброўскай гутаркі".

Варта адзначыць, што клуб існуе з 17 студзеня 1997 года і з'яўляецца грамадскім дабрачынным аб'яднаннем. Сёння ён аб'ядноўвае 60 чалавек, якія лічаць, што валодаюць у нейкай

Халоднае майскае надвор'е ніколі не спудзіла аматараў мастацтва: яны проста перамясціліся ў кінатэатры.

Бадай што, па колькасці значных кінапаказаў гэты месяц пабіў усе існаваўшыя ў Беларускай сталіцы рэкорды. Акрамя шыкоўнага на гэты раз «Кінафармату 4x4» (які па вядомых прычынах можна было назваць 3x4), публіку чакалі: рэтрэспектыва італьянскага і шведскага кіно, а таксама адразу дзве найбуйнейшыя галівудскія стужкі апошніх гадоў.

Зразумела, «ЛіМ» проста не мог не звярнуць увагі на гэты ажыятаж у мінскіх кінатэатрах. Агляд фільмаў, што, на наш погляд, выклікалі найбольшы рэзананс, мы прапануем сёння чытачу.

Ці цікава глядзець фільм, калі ведаеш канец гісторыі? Мне, як і большасці спажываўцаў, не. Але так сталася, што Галівуд у гэтым сезоне быццам

адмовіўся ад выдуманых і сцэнарыстаў і ўзяўся за экранізацыю гісторыі, што ў той ці іншай ступені вядомая большасці адукаваных людзей.

Шмат крыві
з... нічога?
Пакуты Хрыста
/Passion of the
Christ/

Рэж. Мэл Гібсан
ЗША, 2004

Крытыка такой стужкі (як, дарэчы, і яе вытворчасць) — справа вельмі небяспечная, бо аўдыторыя ў аглядальніка розная. Журналіст то рызыкуе быць абвінавачаным у багахульстве, то ў залішняй увазе да культуры асобы, само існаванне якой у гісторыі чалавецтва спрэчна. У адрозненне ад Папы Рымскага, мы не ведаем, як яно было на самай справе, а таму паспрабуем ацаніць фільм выключна з пункту гледжання яго мастацкай вартасці.

У Галівудзе існуе «тайная» лагічная формула «мастацкая вартасць = камерцыйная вартасць». Апошняя ж атаясамліваецца з дэкалітрамі журавінавага соку, пралітага ў кадры.

Крыві зашмат. І гэта не столькі кажа аб рэалістычнасці фільма, колькі выдае краіну, у якой ён быў зняты. Мяркуючы самі: на працягу стужкі яе выліваецца ці не больш, чым увугле змяшчае чалавечы арганізм. Узнікае пытанне: і як толькі галоўны герой дажывае да Галгофы?

Але медыцынскія недакладнасці пакінем на сумленні рэжысёра. Тым больш, што самых страшэнных з магчымых супярэчнасцяў — гістарычных — шматлікія крытыкі не адзначаюць.

Граць пакутніка роду людскога само па сабе ўскладае вялікую адказнасць на акцёра, і падаецца, што Джэймс Кэвізел з гэтай роляй спраўляецца па пяцібальнай сістэме — на «пяць», а па дзесяцібальнай — дык зусім не на «10». Іншая справа — роля Марыі Магдалены (Моніка Белучы). У яе адчуваеш той па-чалавечы натуральны еўрапейскі драматызм, які ў амерыканскіх стужках збольшага найграны.

Функцыя Понція Пілата ў «Пакутах...» звязана да мінімуму. Адразу ўзнікае паралель з нарабіўшай шуму пастаноўкай «Понція Пілат» па п'есе Андрэя Курэйчыка ў Тэатры Беларускай драматургіі. Аднак кіно і тэатр — розныя рэчы, нават калі і там, і там спрабуюць трымацца рэалістычнасці. Пілат у Курэйчыка — ці не гэты жа пакутнік, як сам Ісус; рымскі консул у Гібсана перш-наперш консул, і толькі потым — рымскі. Тым не менш, роля бліскучая — бо, зноў жа, не мае Гібсан даверу да дарагучых амерыканскіх зорак: рымляніна Пілата грае сла-

вянін Хрыста Шопай.

Але калі б мне прапанавалі вылучыць кандыдатуру на лепшую ролю, то яна б — даруй, Госпадзі! — дасталася Сатане (Розалінда Чэлентана). Сапраўды, адна з самых складаных для ўвасаблення роляў выканана на ўсё 120. Адна справа — Ісус; але прасты смяротны перад спакусай у такім майстэрскім выкананні дакладна не ўстаіць.

Ацэньваць рэжысёрскае майстэрства Гібсана — усё роўна што пераказаць сюжэт гэтай стужкі — не нова і нецікава. Што крыву сапсавала ўражанне ад фільма — дык гэта Іуда. Яго «пакаёнае» хутчэй глюкі абколотага наркота, чым душэўнае пакаёнае.

З найвялікшых плюсаў трэба адзначыць мовы «Пакутаў». Тое, што фільм дэманструецца на арамейскай і латыні — безумоўна, вялікая знаходка. З другога боку, цяжка ўявіць, што рабіў бы Гібсан, калі б давалося яму здымаць фільм аб падзеях мільянагадовай даўнасці...

Ці камерцыйлізуе Гібсан Хрыста? Калі так, дык не ён першы ўводзіць прэдыкату «Jesus Christ Superstar» — і, відаць, не ён апошні. Але ўсё ж такі Ісус у старычыны Мэла — суперзорка для тых, хто дзве тысячы год таму сабраўся паглядзець на найстаражытнейшае шоу — смяротнае пакаёнае — з Хрыстом у галоўнай ролі.

Спадзяюся, глядачы сучасныя ідуць у кіно не за гэтым.

«Сцэнарый» / Ігра акцёраў / Рэжысура — не падлягае ацэньванню / 8 / 7

Цікавае назіранне: чым больш развіты ў краіне кінематограф, тым за больш даўнія часы прымаюцца рэжысёры.

У той час як беларускае кіно збольшага спынілася на Вялікай Айчыннай, кіно амерыканскае больш не бярэцца за сюжэты найноўшай («Тытанік») ці сярэднявечнай гісторыі. Праз колькі дзён пасля «Пакутаў Хрыста» мінскаму глядачу паказалі «Трою».

Атака клонаў.
Старажытнагрэчаскіх
Троя /Трой/

Рэж. Вольфганг
Петэрсан
ЗША, 2004

У наш няпросты час, калі лірыка бывае групавой, а эпічнасць забяспечваецца камп'ютэрам, глядзець такія стужкі заўзятым аматарам Стэнлі Кубрыка і Джоцефа Манкевіча проста супрацьпаказана. Але большасць глядачоў незнаёма з першымі эпікальнымі фільмамі, і таму наведваюць падобныя прэм'еры з рэгулярнасцю, якая павялічвае кішэнні праваўладальнікаў.

Алена, жонка спартанскага цара Менелая, якую выкрадае Парыс, больш заслугувае імя герціні рускіх казак Алёнушкі. Чутна, як яна ўсім сэрцам жадае адпавядаць прымаўцы «Будзьце прасцей, і людзі да вас пацягнуць».

ца». Не ўлічваецца толькі, што залішня прастата несумяшчальна са статусам царыцы Спарты. Дзе вы, о часы Элізабет Тэйлар?!

У гэтым выпадку яе «суджаннага №2» Парыса, хоць і не брат ён ёй, іначай як Іванушкам не назавеш. Вінаваты ў вайне, юны ба-язліўца зусім не ведае такога паняцця, як годнасць, і — о цуда! — ніхто з легендарных траянцаў не тое што не адракаецца — слова не скажа пра гэта. Самым нена-туральным чынам з гістарычнага пункту гледжання выпадае пры-знанне Алены: «Мне непатрэбны герой! Мне патрэбны звычайны...» Не варта цытаваць далей. Тым не менш, да апошняга не хо-чацца верыць, што галоўную ролю ў жыцці Арпанда ўжо сыграў ва «Уладары пярсцёнкаў».

Галоўнаму ж герою Трой, відаць, пашчасціла, што тры тыся-чагоддзі таму памерлых не хавалі ў зямлю, а спальвалі: інакш ён бы зараз вярцеўся ў труне з хуткасцю прапелера. Калі перадаваць цэнтральную гутарку двух братаў адвольна, выглядае яна наступ-ным чынам:

— Што-што ты зрабіў? Скраў жонку Менелая? Каманда, паварочваем на Спарту! — каманда паварочвае.

— Ну брацік, я ж яе кахаю... — Хм... Ладна, паехалі ў Тройу.

Такога нерашучага Гектара не ведала яшчэ гісторыя кінемато-графа.

Шчодралюбны Брэд Піт у ролі Ахіла, на наш погляд, увугле ўвагі не заслугоўвае. Проста Брэд зараз знаходзіцца ў такім узросце, калі мужчына «нарэшце дайшоў» да ідэі сваёй незалеж-насці. Роля, якую ён выконвае, цалкам дазваляе яму быць такім, якім ён ёсць у жыцці — і не больш.

Адзіная яркая роля ў фільме — Брысіды — другупланавая, і напэжыць яна аўстралійцы Роўз Бёрн. Сваёй прыгажосцю і, га-лоўнае, гульнёй, актрыса пера-цягвае і Алену-Алёнушку, і іншых зорак эпохі.

Шмат гадоў таму Стэнлі Куб-рык зняў, як мне падаецца, леп-шы фільм пра старажытную Грэ-цыю — «Спартак» (Spartacus, 1960). І мясцовы каларыт, і рэжы-сура прэтэндавалі тады на «дзе-сятку».

«Трою», канечне, трэба па-раўноўваць з больш сучаснымі фільмамі — з тым жа «Гладыятарам», напрыклад. Але Петэрсан — гэта нават не Рыдлі Скот, які ўжо лічыцца класікам эпапеў. З другога боку, называць яго па-чаткоўцам таксама язык не паварочваецца: пачаткоўцу ніколі не дадуць здымаць фільм з бюджэ-там у 160 млн. долараў. Іншая справа, што ненатуральна «кля-ніраваныя» ладзі і полчышчы войскаў стужку не выратавалі.

У цэлым жа, «Троя» прынесла вялікую карысць: за 3 гадыны я нарэшце вывучыў імёны галоўных гамераўскіх герояў, чаго не здо-леў у свой час зрабіць на журфа-ку. Што параю: паглядзіце гэты фільм. Але толькі ў тым выпадку, калі не шкада 5-ці тысяч на квіток.

Сцэнарый / Ігра акцёраў / Рэ-жысура - 6/5/4

Мінскі кінаама-тар мае густ. Глядач наш не купіўся ні на шматмільённыя бюджэты касавых стужак, ні на яркае ўпакаван-

не якога-небудзь самурайскага поп-экшна накшталт «Затоічы». Унікальны выпадак: на сайце беларускіх кінаманаў <http://kino.br.by> фільм атрымаў адзнаку глядачоў «5» з пяці магчымых.

У якасці лепшага фільма, які паказалі ў мінскіх кінатэатрах у маі, дазволім сабе адзначыць якасную еўрапейскую стужку.

Сацыяльны заказ

у выдатным
выкананні

Акенца насупраць

/Finestra di fronte/

Рэж. Ферзан Озпетэк
Італія-Вялікабрытанія-
Турцыя-Партугалія, 2003

Часы Мастраяні і Берталучы не так даўно, але мінулі. Улюбёная сацыяльная катэгорыя італьянскага кінематографа — бедны пралетарыят — ездзіць на новых машынах з нумарамі Еўрасаюза і жыве ў прасторных кватэрах, на якія беларускі рабочы не заробіць за ўсё жыццё.

Але само жыццё цяжкае, як заўжды. У звычайнай рымскай гаспадыні Джаваны (Джавана Меццаджорна) яно інтэрнацыянальна-стандартнае. Зразумела, рана выйшла замуж, зразумела, ёсць дзеці; вядома, працуе, дзе ёй не падабаецца. Адзіная ўцеха ў жыцці — штовечар яна назірае за незнаёмым мужчынам, які «жыве» ў акенцы насупраць, і марыць. Марыць, зразумела, аб ім.

У адзін цудоўны дзень муж «па дабрыні душэўнай» пры-водзіць у хату старога, які невя-дома як апынуўся на вуліцы з амнезіяй. Пакуль паліцыі не да яго, стары пажыве ў іх, кажа да-брак-няўдачнік.

Спачатку Джавана тым фак-там страшэнна абурана. Але ад-нойчы яна выяўляе на руцэ госця кляймо вязня канцлагера — і да-ведваецца колькі цікавага аб гісторыі старога.

Аказваецца, у далёкім 1943-м дзядуля-яўрэй (Масіма Джэроці) выратаваў колькі соцень лю-дзеі, папярэдзіўшы іх аб аблаве, якую праводзілі фашысты ў рымскім гета. Выратаваўшы жанчын і дзяцей, стары ахвяра-ваў самым каштоўным: ён не паспеў папярэдзіць сваіх блізкіх.

Дзве гісторыі, якія падзяляюць 60 гадоў, нейкім дзівам перапла-таюцца ў адну жыццёва-паву-чальную — і вельмі сучасную. Гэта — гісторыя пра тое, як у жыцці даводзіцца рабіць выбар. Ён, безумоўна, ёсць заўсёды — але далёка не заўсёды мы робім яго правільна.

Неарэалізм? Можна быць. Тэн-дэнцыя тая зараз модная ў еўра-пейскім кіно; але сп-р Озпетэк, бадай што, першы, хто вы-ходзіць па-за рамкі «проста мо-ды». Атрымліваецца неблагі фільм.

Але самая, відаць, характэр-ная рыса еўрапейскага неарэ-алізму — глабалізацыя. Не гла-балізацыя мастацтва і культуры нават, а глабалізацыя поглядаў, чалавечых праблем і самое ча-лавечнасці.

Калі глядзіш гэты фільм, як ніколі адчуваеш: мы жывём на адным кантыненте, і праблемы, якія нас хвалююць, таксама ад-нолькавыя.

Стужка «Акенца насупраць» — не «грувасткае», але і не «лёгкае» кіно. Бо яно паказвае жыццё, у якім з двух няшчасцяў мы выбіраем меншае, тое, пра якое першая частка вядомага выразу: «Вы можаце быць рас-чараваны, калі паспрабуеце». Варта толькі памятаць другую яго частку: «...але вы пракляты, калі не паспрабуеце».

Сцэнарый / Ігра акцёраў / Рэ-жысура - 8/10/8

Мікалай АНІШЧАНКА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатолий
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
письмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2302
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
16.06.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 912

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12